

Rapport

Prosjekt sikring av gravminner og kartlegging av sikringsbehov 2025

Rapport Prosjekt sikring av gravminner og kartlegging av sikringsbehov 2025

Rapporten er utarbeidet av Hovedorganisasjonen KA

ISBN 978-82-7991-279-8

Dato: 22.8.2025

Opplag/trykk: publisert som pdf-dokument på gravplass.net

Fagansvarlig for gravplassområdet i KA: Carsten Furuseth

Analyse og tekst: Carsten Furuseth

Statistikk og utforming: Kjersti Kambestad og Carsten Furuseth

Illustrasjon på forsiden: Bilde fra en gravplass i Norge. Foto: Gravplassrådgiver, Dnk

KA tar forbehold om feil

<https://gravplass.net>

1 Innhold

1	Innhold	3
2	Forord	6
3	Innledning	7
4	Metode.....	7
4.1	Metodevalg	7
4.2	Representativitet	8
4.2.1	Geografisk representativitet.....	8
4.2.2	Representativitet for små og store kommuner	8
5	Generelt om sikring av gravminner	10
5.1	Gravminner som har veltet	10
5.2	Årsaker til at gravminner har veltet.....	12
5.3	Hva var årsakene til at gravminnene veltet – svar på alternativet «Annet»	17
5.4	Gravminner og årstidene	19
5.5	Flere gravminner som velter nå enn tidligere	21
5.5.1	Endringer i klima som årsak til mer velting	21
6	Om gravplassforskriftens regler.....	22
6.1	Pålegg gitt til gravminneier	22
6.2	Antall pålegg gitt	24
6.3	Gravplassforskriftens regler om ansvarsfordeling	26
6.4	Regler om gravminner i gravplassforskriften.....	28
7	Sikringsarbeid lokalt.....	30
7.1	Hvor ofte blir det sjekket om gravminner er forsvarlig sikret?.....	30
7.2	Hvor ofte blir det sjekket om gravminner er forsvarlig sikret – svar fra annet.	32
7.3	Hva gjøres med gravminner som ikke er korrekt sikret?	33
7.4	Hva gjøres med gravminner som ikke er korrekt sikret – svar fra annet.	36
7.5	Bruk av andre metoder	36
7.6	Kontroll av oppsetting av gravminner	37
7.7	Hvor lett er det å kontrollere montering og stabilitet?	38
7.8	Finnes det skriftlig godkjenningsordning?	40
7.9	Betaling for kontroll av oppsetting	42
7.10	Tjenester som tilbys på gravplassene.....	44
7.11	Tjenester som tilbys på gravplassen – svar fra alternativet annet.	48
7.11.1	Fjerning av gravminner:.....	48
7.11.2	Gjenbruk og salg:	48
7.11.3	Oppretting og vedlikehold:	49

7.11.4	Montering og bolting:.....	49
7.11.5	Formidling og samarbeid:.....	49
7.12	Andre tjenester som ytes på gravplassen.....	49
7.13	Fjerning av gravminner ved opphør av festeavtalen	50
8	Kommunikasjon med ansvarlig for grav/fester	53
8.1	Kanaler som brukes for å kommunisere med fester/ ansvarlig for grav.....	53
8.2	Andre kanaler som brukes for å kommunisere med fester og gravansvarlig	55
9	Kvalitet og arbeid	56
9.1	Kvalitet på bolter brukt på gamle gravminner	56
9.2	Kvalitet på sokler brukt på gamle gravminner.....	58
9.3	Dialog med gravminneleverandør	62
9.4	Situasjoner med vanskelig samarbeid med leverandører	65
9.5	Situasjoner med vanskelig samarbeid med leverandører – svar på alternativ annet	67
9.6	Tillatelser til oppsetting og oppretting.....	67
9.7	Pris for oppretting av gravminne	70
9.8	Andre sokkeltyper	71
10	Andre tilbakemeldinger.....	73
10.1	Temaer spørreundersøkelsen ikke har berørt.....	73
11	Innspill fra intervju med utvalgte gravplassmyndigheter.....	75
12	Oppsummering.....	88
13	Vedlegg	89
13.1	Liste over spørsmål	89
13.2	Lister over hva respondentene har svart under annet på de ulike spørsmålene	93
13.2.1	Hva var årsakene til at gravminnene veltet (1.4).....	93
13.2.2	Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret – svar fra alternativet annet (3.1).....	94
13.2.3	Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse? – svar fra alternativet annet (3.2)	95
13.2.4	<i>Bruker dere andre metoder som ikke er nevnt i foregående spørsmål? Svar fra alternativet annet (3.3)</i>	97
13.2.5	<i>Hva slags tjenester tilbyr dere på gravplassen? Spørsmålet gjelder kun tjenester knyttet til selve gravminne – svar på alternativet annet. (3.8)</i>	98
13.2.6	<i>Yter dere andre tjenester som ikke er nevnt i foregående spørsmål? – Svar fra alternativet annet (3.9)</i>	100
13.2.7	Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne? Svar på alternativet annet. (4.1.)	102
13.2.8	Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig? Svar på alternativet annet (5.4)	103
13.2.9	Tilbakemeldinger på temaet som spørsmålene ikke har berørt (6.1).....	104
13.3	Tabeller	107

13.4	Figurer	107
------	---------------	-----

2 Forord

Gravplasser i Norge har over 3 millioner gravminner, og gravplassene er åpne døgnet rundt for alle som ønsker å besøke dem. De kommer for å minnes de døde, tenne et lys for en de var glad i, eller rett og slett vandre i en vakker park. En norsk gravplass brukes av alle, både små og store og det er viktig at de opplever at det er et trygt sted å være. Dette gjelder også de ansatte som har sitt daglige arbeid der.

Det har vært ulykker på norske gravplasser, og en ulykke er en for mye. Men med tanke på hvor mange som er innom en eller annen gravplass i løpet av året, så skjer det svært få ulykker sammenliknet med andre offentlige områder.

Denne undersøkelsen ble sendt ut til alle landets gravplassmyndigheter, og målet har vært å forsøke å finne ut av hvordan det står til med sikkerheten på norske gravplasser. Det har vært til dels dramatiske oppslag både på nett og i aviser om dette temaet, og flere har tatt til orde for at gravplassforskriften må endres.

I denne undersøkelsen har vi gjennom innsamling av svar fra en undersøkelse og dybdeintervju med utvalgte gravplassmyndigheten forsøkt å komme med noen svar. Vi planlegger også å lage en veileder for dette temaet basert på hva som framkommer i dette undersøkelsen.

Martin Stærk

Direktør avd. for kirkebygg og gravplass i Hovedorganisasjonen KA

3 Innledning

På gravplasser i Norge finnes ifølge Gravplassundersøkelsen 2023 3,3 millioner graver¹. Vi må anta at det store flertallet av disse har et gravminne som er plassert på graven. Disse kan både være tunge og høye og utgjør en risiko for mennesker (og dyr) som oppholder seg på gravplassen. Norske gravplasser er åpne for allmennheten hele døgnet hele året. Det er derfor viktig at disse gravminnene er forsvarlig sikret. Gravplasslovens forskrift (Gravplassforskriften) §§ 22, 23, 24 og 25 handler om gravminnenes kvalitet, dimensjoner, hvordan de skal sikres og hvordan de skal godkjennes. Særlig sikringsparagrafen (§ 26) kan oppleves for lite konkret når det gjelder bestemmelser om sokler.

Gjennom rådgivning og kontakt med gravplassmyndigheter har Hovedorganisasjonen KA sett behovet for å kartlegge hvordan det jobbes med sikring av gravminner på gravplassene. KA søkte i desember 2024 Barne- og familiedepartementet om midler til et prosjekt som skal kartlegge status for sikring av gravminner. Søknaden ble innvilget med kr. 240 000,-.

Det er knyttet flere leveranser til dette prosjektet. Det skal leveres en rapport om status for sikring av gravminner, økonomiske og ressursmessige konsekvenser av merarbeid knyttet til gravminnesikring og utfordringsbilde ellers når det gjelder gravminner. Denne rapporten er den første leveransen. Etter hvert vil det følge flere leveranser. Det vil bli gitt tilbud om webinarer der dette er tema. Det vil bli laget korte og informative tekster om ansvar for gravminner til bruk på gravplass.no², som er et KA produkt som tilbys lokale gravplassmyndigheter.

Det skal også leveres en praktisk digital veileder (pdf eller nettside) om kontroll av gravminner. Her vil gravplassmyndighetene få hjelp til å forstå hovedtrekkene i regelverket og hvordan man bør gå fram når et gravminne står ustabilt. Krav til gravminneleverandører vil også vært en del av veilederen.

I første runde kommer rapport fra den kvantitative undersøkelsen.

4 Metode

4.1 Metodevalg

Det ble laget en spørreundersøkelse (se 13.1 for en komplett liste over spørsmålene) som ble sendt ut til alle landets gravplassmyndigheter. Det er 357 kommuner i Norge, men pga samarbeid mellom gravplassmyndigheter i noen kommuner i Norge er det totalt 349 gravplassmyndigheter³. Alle spørsmål med unntak av rene kommentarspørsmål med fritekst, var obligatorisk å svare på. Det var 212 som hadde startet på undersøkelsen, men kun 199 respondenter hadde fullført hele undersøkelsen, og det er kun disse som er tatt inn i undersøkelsen.

I tillegg ble det gjennomført dybdeintervju med 19 gravplassmyndigheten. Disse ble plukket ut blant de 199 respondentene. Svarene som framkommer der, er anonymisert.

¹ Gravplassundersøkelsen 2023 - 6.11 Nasjonalt anslag over antall graver (s. 45)

² <https://www.gravplass.no/>

³ Gravplassundersøkelsen 2023- 4.9.1 Kommuner og gravplassmyndigheter

4.2 Representativitet

Svarprosenten for undersøkelsen i sin helhet når man teller antall kommuner som er dekket er 55,7 %. I dette avsnittet går vi gjennom og ser på om det er geografiske eller andre skjevheter i materialet som kan gjøre utslag for representativiteten.

I tabellene i dette avsnittet vises antall kommuner som er representert i undersøkelsen, fordelt på fylker og kommunestørrelse.

Med unntak av Oslo er det besvarelser fra alle landets fylker, og alle kommunegrupper er representert. Vi mener derfor at undersøkelsen er representativ.

4.2.1 Geografisk representativitet

Akershus, Trøndelag, Nordland, Finnmark og Troms fylker har lavere svarprosent enn gjennomsnittet nasjonalt på 55,7 %. I de samme fylkene har halvparten eller færre av kommunene svart.

Oslo kommune har ikke svart på undersøkelsen.

Fylke	Antall kommuner i fylket	Antall kommuner i undersøkelsen	Prosentmessig dekning
Vestfold	6	5	83 %
Buskerud	18	14	78 %
Rogaland	23	16	70 %
Vestland	43	28	65 %
Agder	25	16	64 %
Møre og Romsdal	27	17	63 %
Innlandet	46	28	61 %
Telemark	17	10	59 %
Østfold	12	7	58 %
Akershus	21	10	48 %
Trøndelag	38	17	45 %
Nordland	41	16	39 %
Finnmark	18	7	39 %
Troms	21	8	38 %
Oslo	1	0	0 %
Total	357	199	56 %

Tabell 1 Geografisk representativitet pr. fylke

4.2.2 Representativitet for små og store kommuner

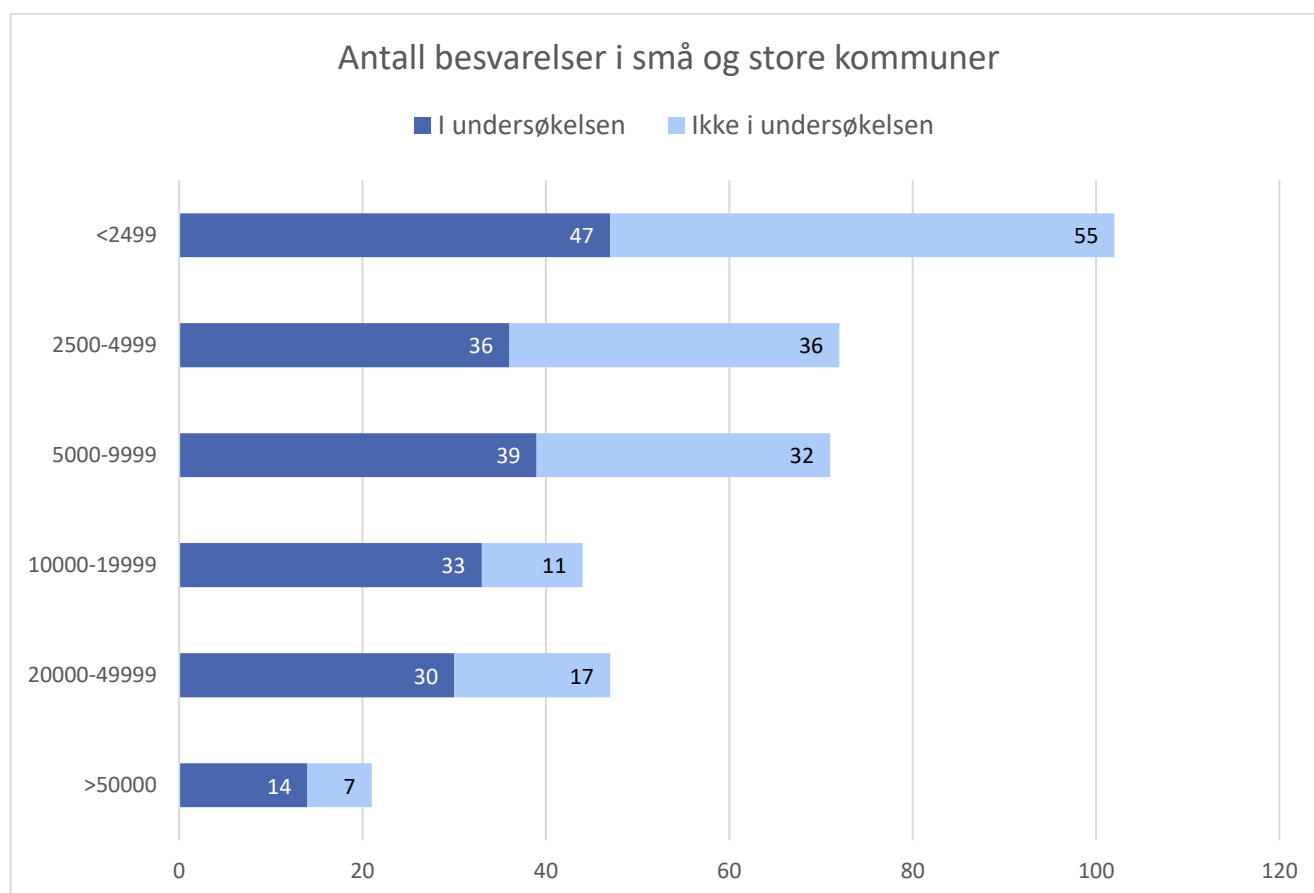
Inndelingen i kommunestørrelse er basert på SSBs innbyggertall per 1.1.2023. Kommunegruppen som har lavest dekning er kommunene under 2499 innbyggere, mens gruppen med høyest dekning er de med 10 000-19 999 innbyggere. Summen av kommuner under 10 000 innbyggere i undersøkelsen er

122, og det utgjør 61 % av kommunene i undersøkelsen. Det er derfor grunn til å tro at de minste kommunenes anliggender skal være godt representert i materialet.

Representativitet for små og store kommuner

Kommunestørrelse	Antall kommuner totalt	Antall kommuner i undersøkelsen	Prosentmessig dekning
<2499	102	47	46 %
2500-4999	72	36	50 %
5000-9999	71	39	55 %
10000-19999	44	33	75 %
20000-49999	47	30	64 %
>50000	21	14	67 %
Total	357	199	56 %

Tabell 2 Representativitet i forhold til størrelse på kommunen

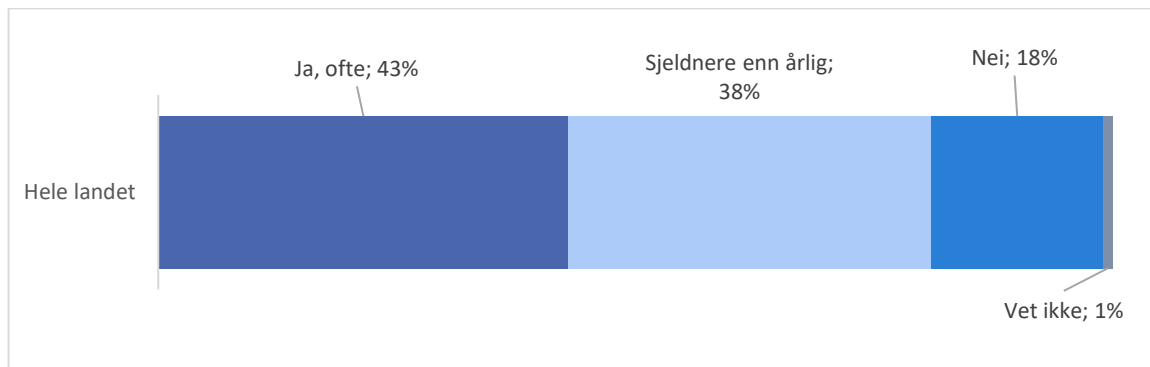

Figur 1 Antall besvarelser i forhold til faktisk antall kommuner i hver gruppe

5 Generelt om sikring av gravminner

5.1 Gravminner som har veltet

Punkt 1.3 Har dere de siste 4 årene hatt hendelser med gravminner som har veltet?

Det er store variasjoner fylkene imellom.

I Akershus, Nordland og Trøndelag er det mange gravplassmyndigheter som har opplevd gravminner velter årlig. Slike hendelser finnes over hele landet, men svarene fra Rogaland er veldig lave når det gjelder årlige hendelser. Kan fylker med mer tele være mer utsatt enn fylker med mindre tele?

Rogaland har ifølge SNL⁴ - *Middeltemperaturen for kaldeste måned, ofte februar, er ca. 1 °C ved kysten, og fra -5 til -8 °C i indre strøk og i fjellet.* Mens for Akershus - *Normaltemperaturen for januar varierer fra ca. -4 °C nær Oslofjorden til ca. -8 °C i skjermede nordlige strøk.*

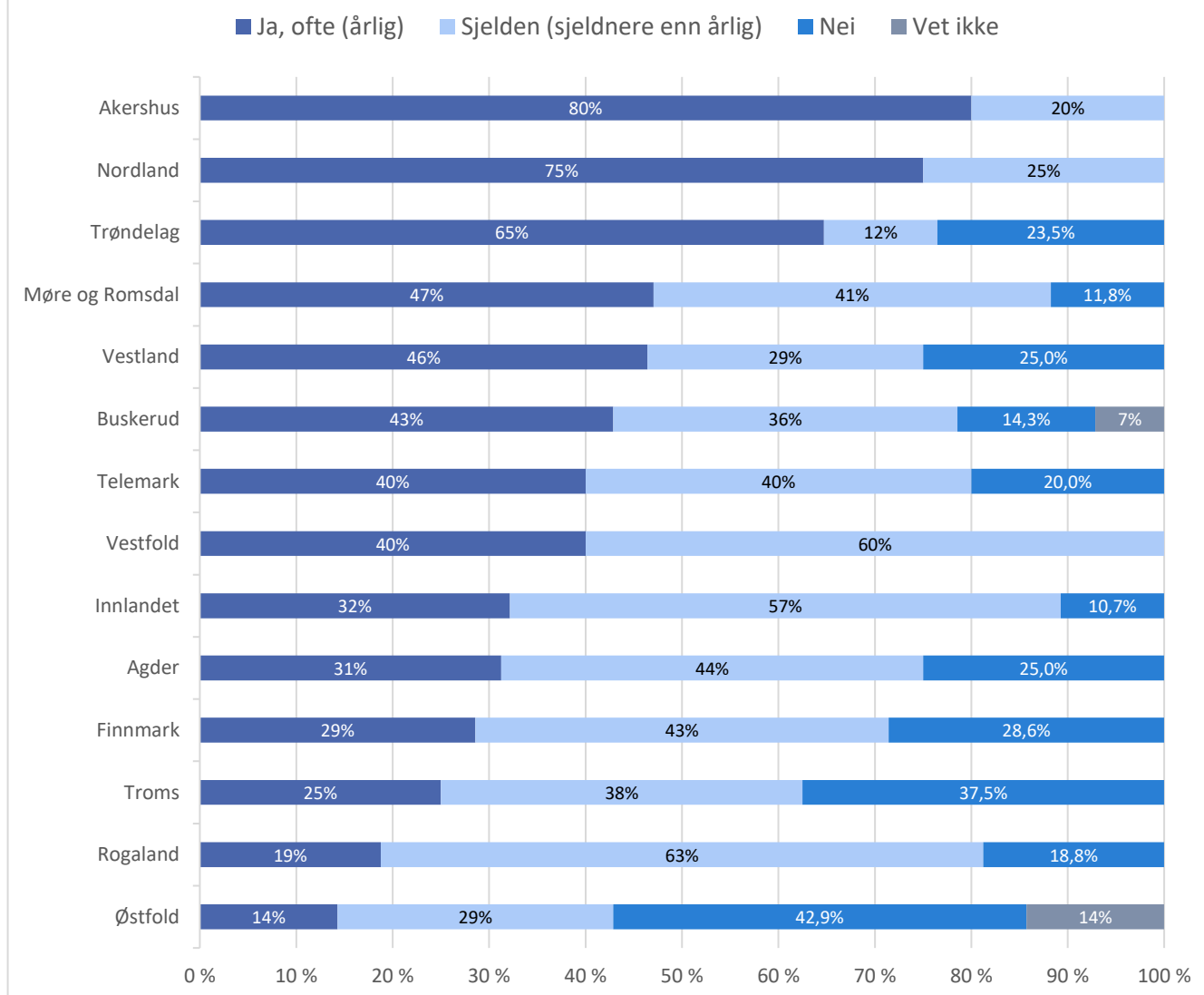
Type jordsmonn kan også ha noe å si. Mye leire og tele kan bevege jorden så mye at gravminner velter. I Gravplassundersøkelsen 2023 stilte vi dette spørsmålet: *2.16 Hva forårsaker dårlig nedbrytning? Utvalgte punkter fordelt på fylker*⁵. (side 51). I Rogaland svarte 64 % at leire forårsaker dårlig nedbrytning, mens det samme tallet i Akershus var 83 %. I Trøndelag og Nordland er tallene henholdsvis 84 % og 70 %.

Samtidig ser vi at tallene for Østfold fylke også er lave når det gjelder svaret «ja, ofte (årlig)». Det er vanskelig ut fra besvarelsene i undersøkelsen å forklare hvorfor det er tilfelle.

⁴ Store Norske leksikon

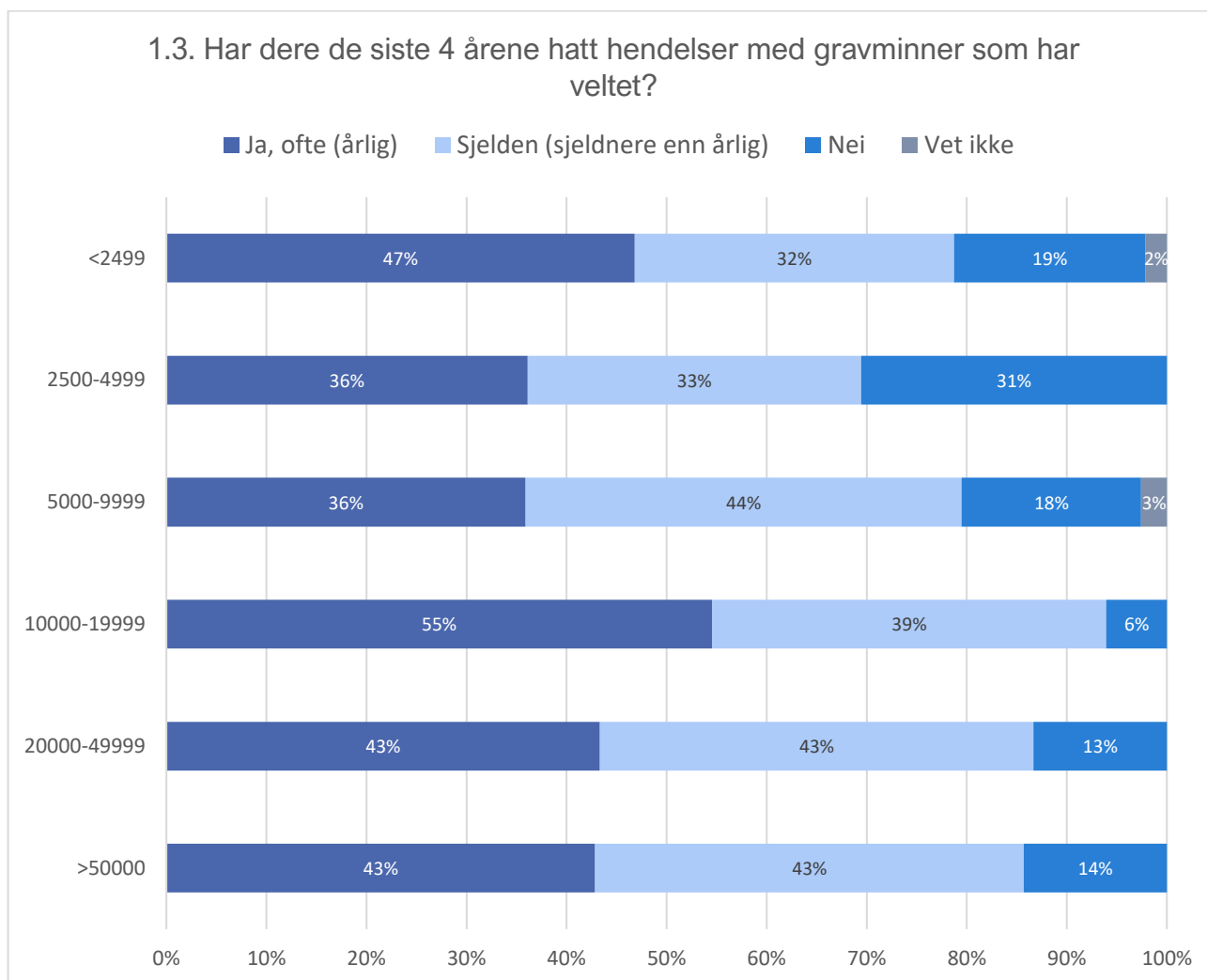
⁵ [Gravplassundersøkelsen side 51](#)

1.3 Har dere de siste 4 årene hatt hendelser med gravminner som har veltet?

Figur 2 Gravminner som har velte siste 4 år - pr. fylke

Ser vi på hvordan svarene fordeler seg mellom kommunegruppene er det små forskjeller, noe som indikerer at kommunens størrelse ikke har så mye å si.

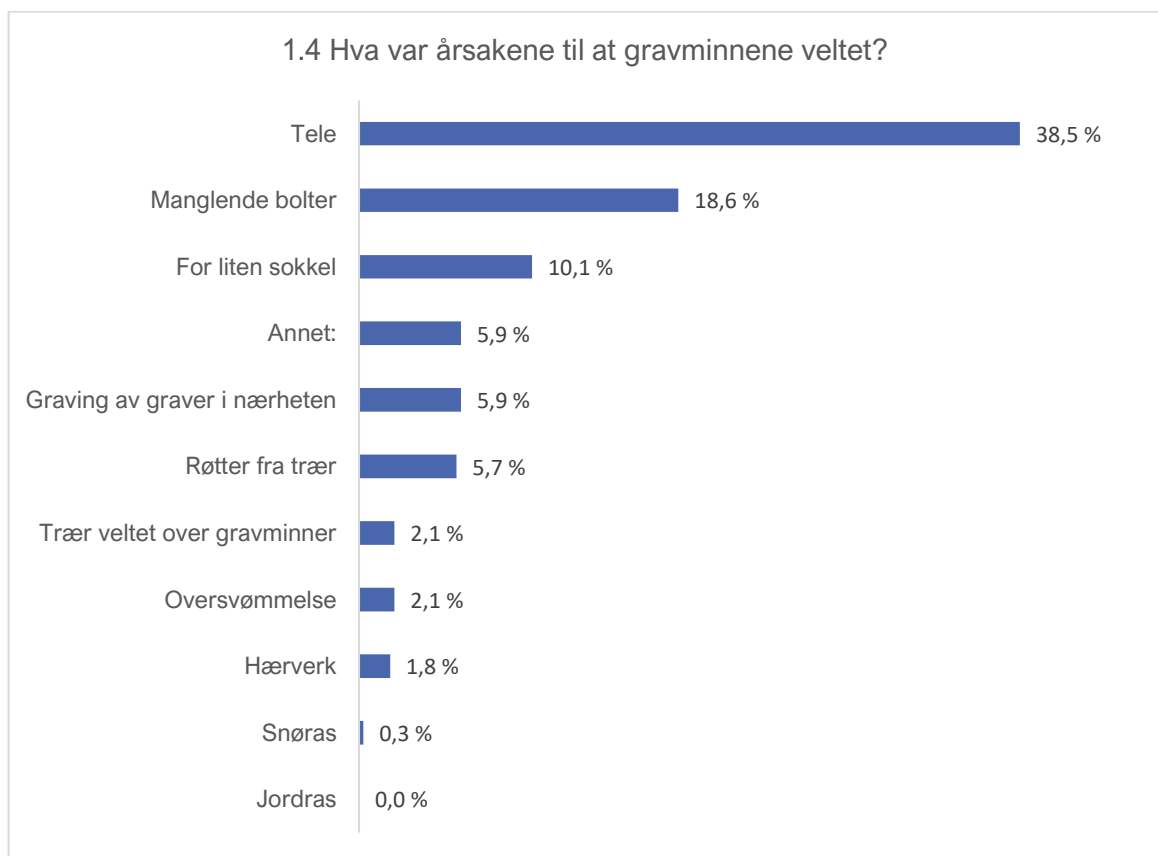

Figur 3 Gravminner som har velte siste 4 år - pr. kommunegruppe

5.2 Årsaker til at gravminner har veltet

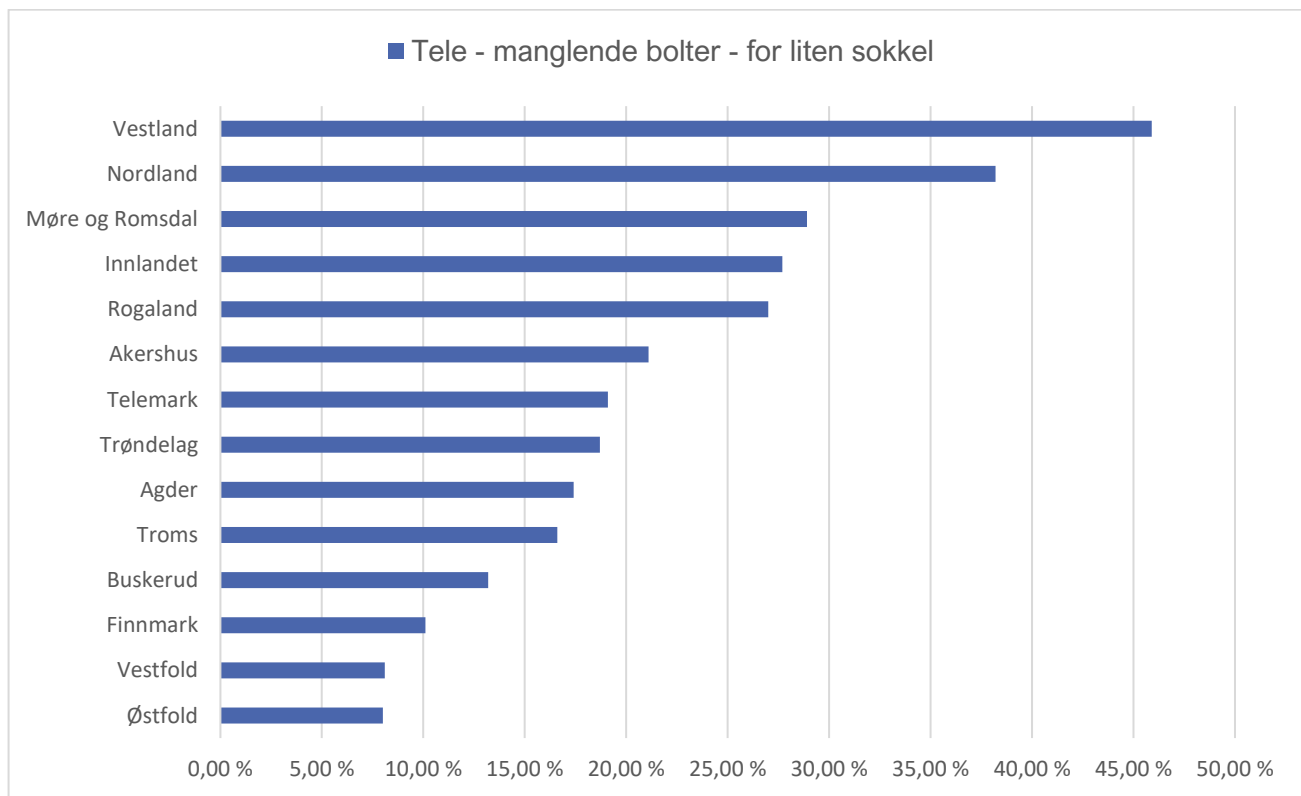
Punkt 1.4 Hva var årsakene til at gravminnene veltet?

Tele er den desidert største årsaken til at gravminner velter. De tre hyppigste årsakene til at gravminner velter (se figuren under) utgjør 67% av årsakene. Får man gjort noe med teleproblematikken, manglende bolter og soklenes størrelse vil det være mye mindre gravminnevelting.

Figur 4 Årsaker til at gravminner veltet

Slår vi sammen de tre hyppigste årsakene tele, manglende bolter og for liten sokkel og fordeler det på fylkene ser vi at det er store forskjeller fylkene imellom.

I tabellen under er detaljer for alle fylker.

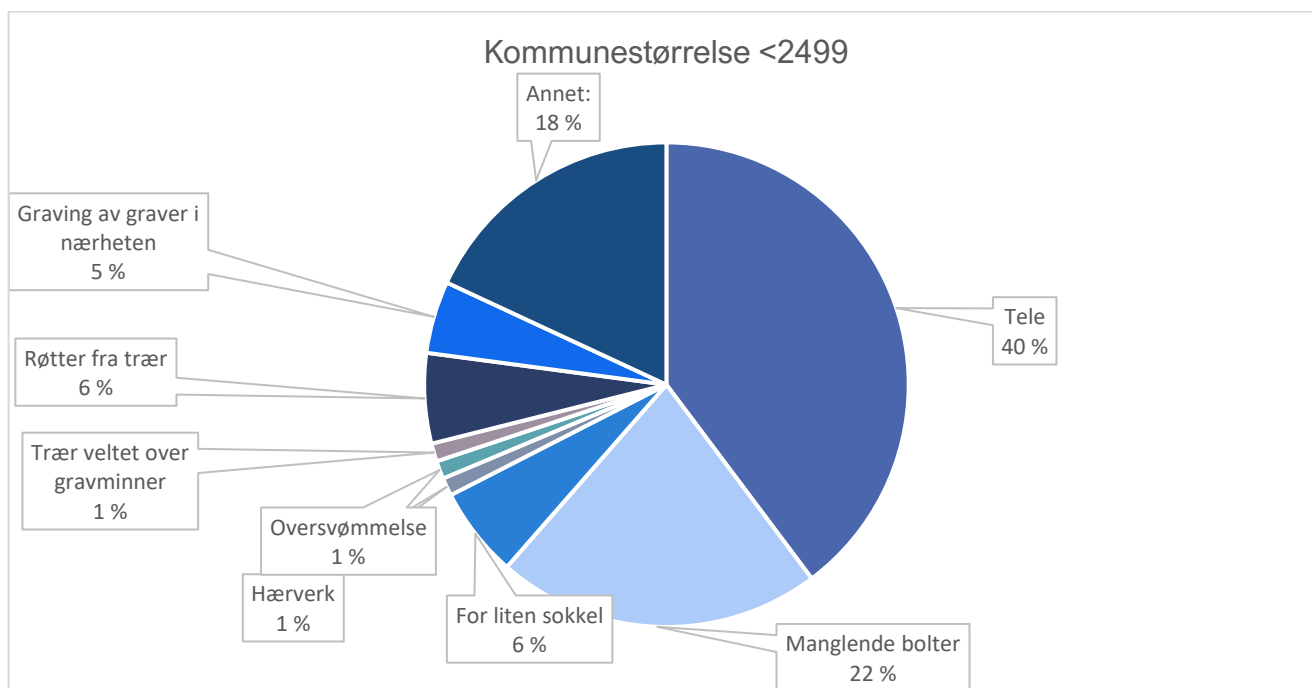
1.4 Hva var årsakene til at gravminnene veltet? (flere svar mulig)

	Tele	Manglende bolter	For liten sokkel	Hærverk	Snøras	Jordras	Over- svømmelse	Trær veltet over gravminner	Røtter fra trær	Graving av graver i nærheten	Annet:
Fylke	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall
Rogaland	8	10	3	0	0	0	0	1	1	3	5
Møre og Romsdal	13	9	3	0	0	0	2	0	2	3	6
Nordland	13	12	5	1	0	0	1	0	6	3	4
Østfold	4	2	1	1	0	0	0	0	0	0	5
Akershus	10	3	4	1	0	0	0	0	0	1	3
Buskerud	10	1	2	0	0	0	0	0	0	1	6
Innlandet	25	6	1	1	0	0	0	0	1	2	4
Vestfold	2	3	1	2	1	0	0	1	1	2	3
Telemark	9	2	4	1	0	0	0	0	0	2	1
Agder	10	4	2	0	0	0	0	2	0	1	5
Vestland	21	10	7	0	0	0	0	1	5	3	12
Trøndelag	12	4	2	0	0	0	0	3	1	1	4
Troms	7	3	3	0	0	0	0	0	3	1	3
Finnmark	5	3	1	0	0	0	0	0	2	0	2
Total	149	72	39	7	1	0	3	8	22	23	63

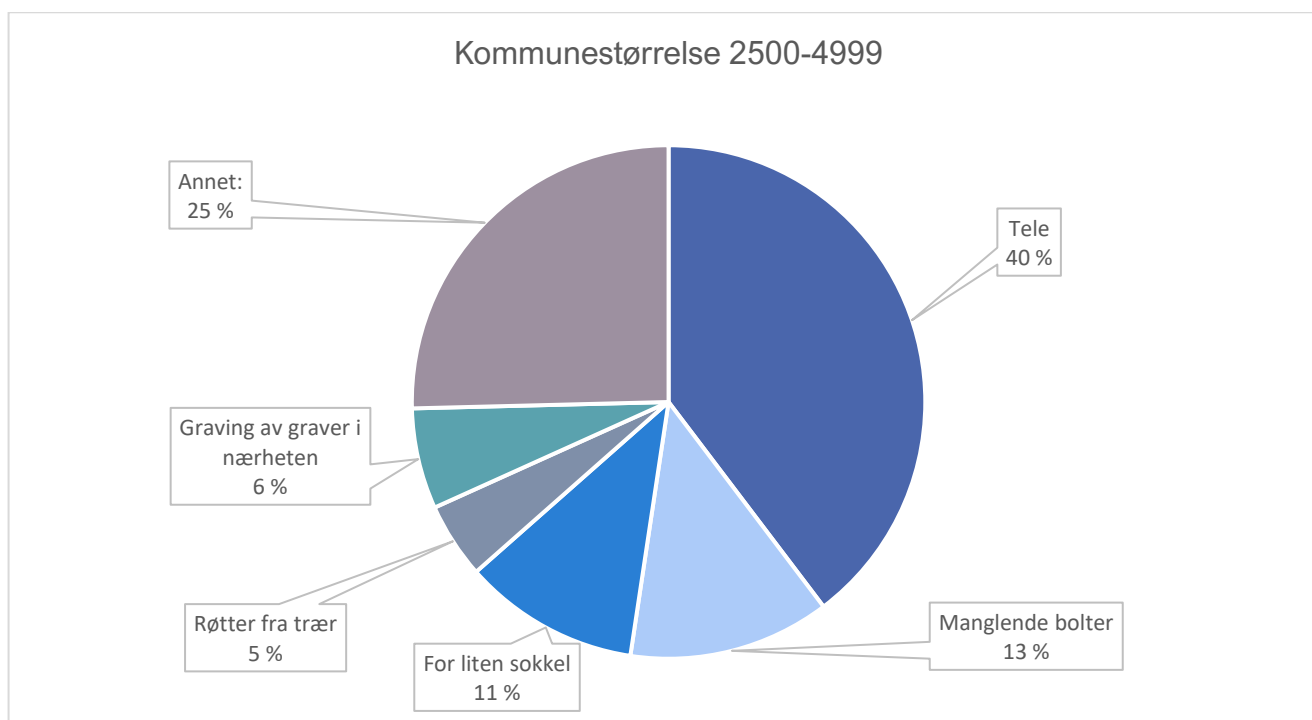
Tabell 3 Årsaker til at gravminner veltet pr. fylke

Svar fordelt på kommunestørrelser

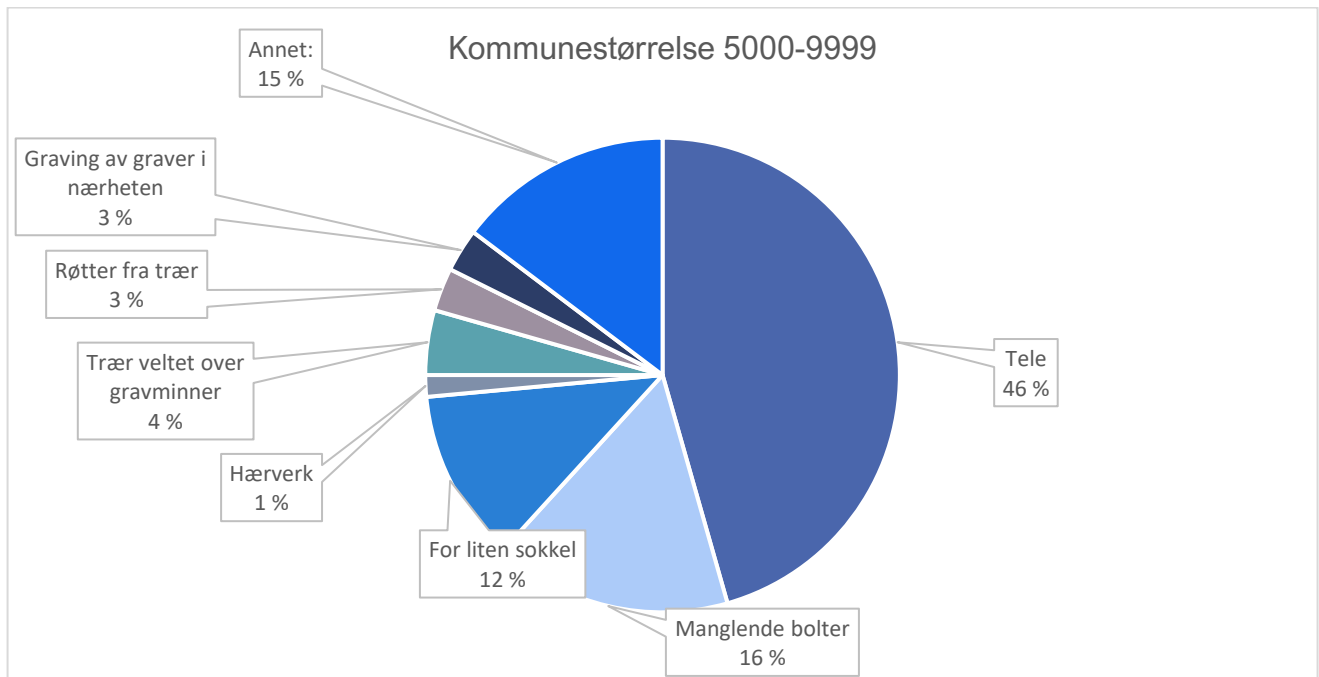
Fordeler vi svarene pr. kommunegruppe er det de tre samme årsakene som går igjen her.

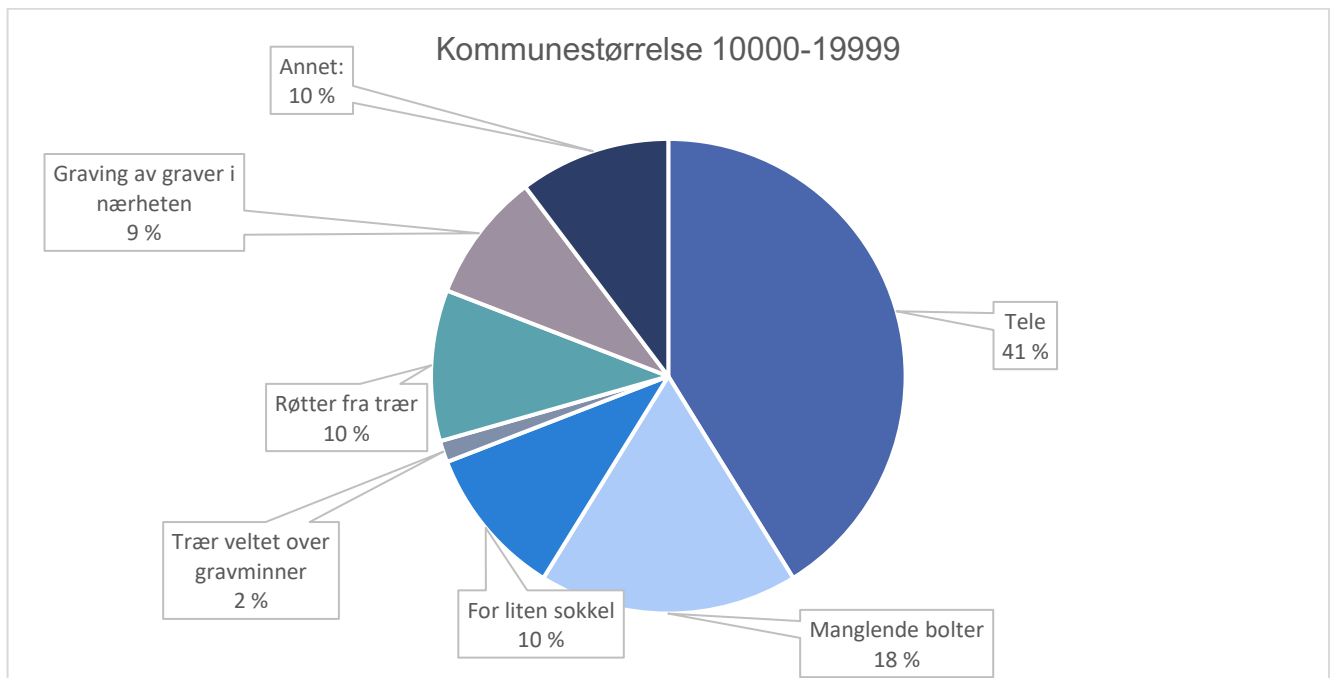
Figur 5 Årsaker til velting for kommuner under 2500 innbyggere

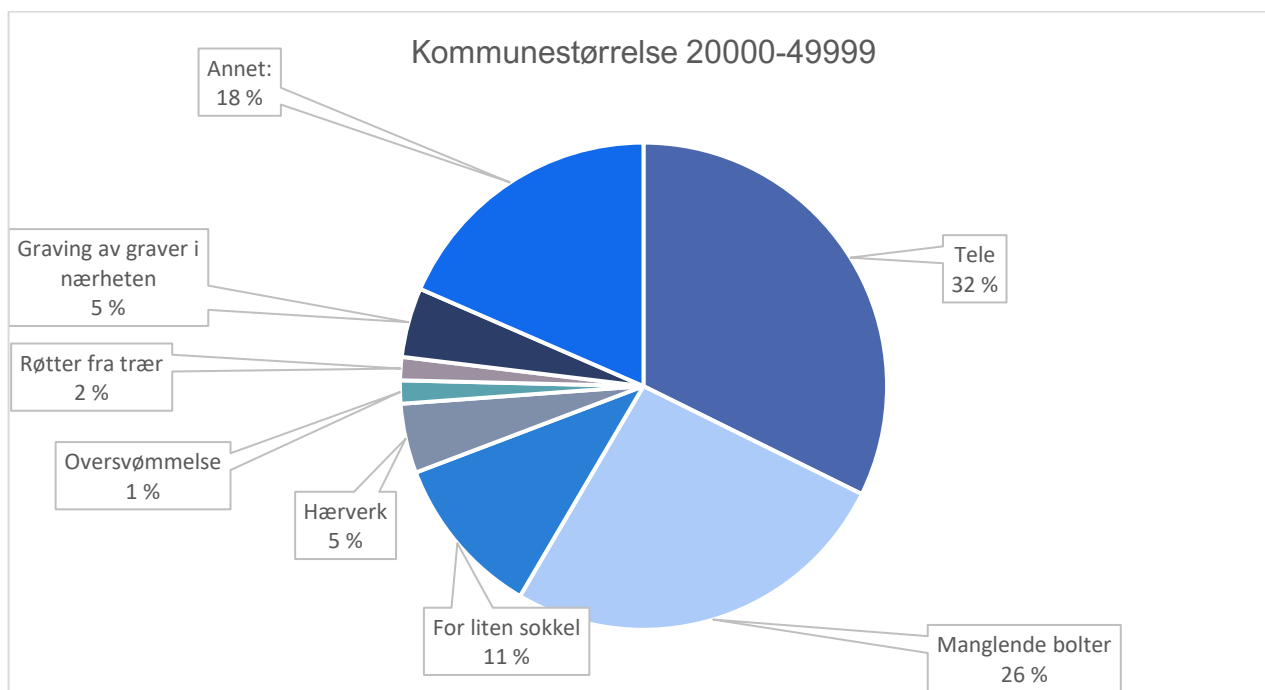
Figur 6 Årsaker til velting for kommuner mellom 2500-4999 innbyggere

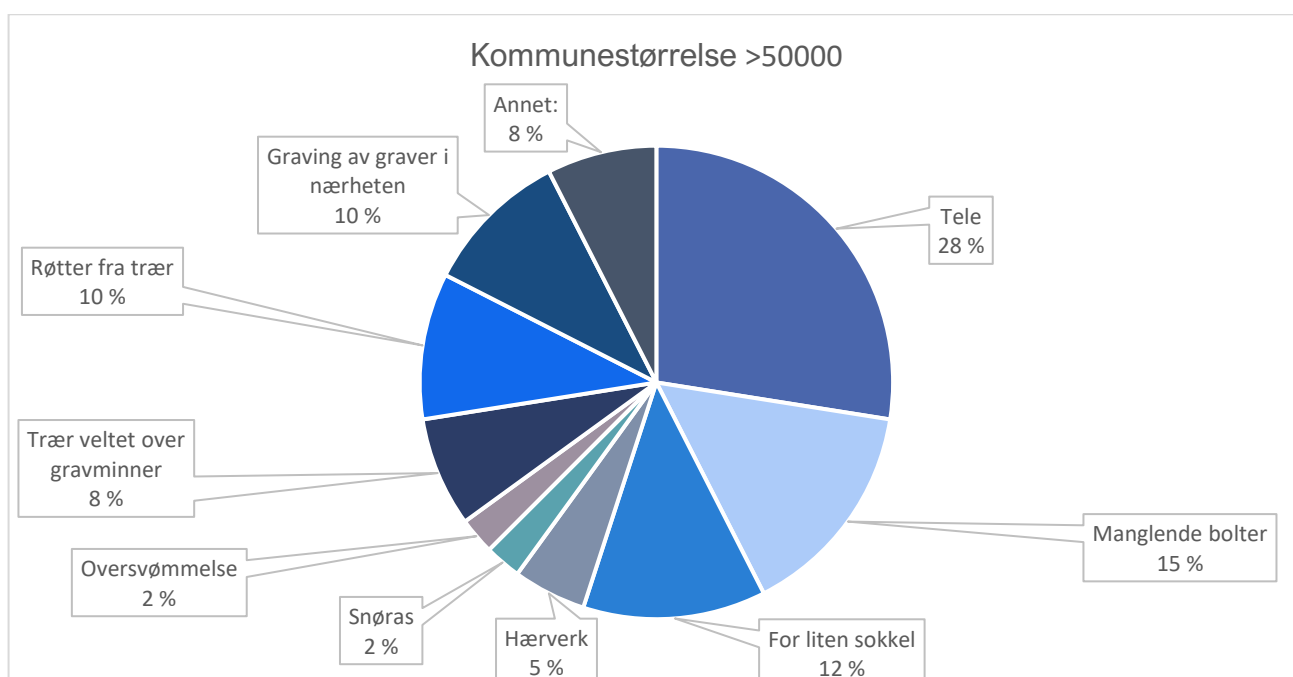
Figur 7 Årsaker til velting for kommuner mellom 5000-9999 innbyggere

Figur 8 Årsaker til velting for kommuner mellom 10000-19999 innbyggere

Figur 9 Årsaker til velting for kommuner mellom 20000-49999 innbyggere

Figur 10 Årsaker til velting for kommuner over 50000 innbyggere

5.3 Hva var årsakene til at gravminnene veltet – svar på alternativet «Annet»

Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart under annet. Det kom totalt 63 svar på annet og mange av svarene var likelydende og derfor ble denne metoden

brukt. Sammendraget er manuelt kontrollert. Svarene som respondentene ga, er gjengitt uten endringer i kap. 13.2.1.

1. Naturlige forhold

- *Vær og vind over tid*
- *Sterk vind / kraftige vindkast / "Nebbvind"*
- *Uvær, stormfulle perioder*
- *Mye snø*
- *Kombinasjon av mye vann, tele og vind*
- *Tidens tann (generelt forfall)*

2. Grunn- og jordforhold

- *Svikt i jordsmonnet (dårlig fundering, manglende etterfylling)*
- *Grunnforhold / jordforhold / jorden siger*
- *Telehiv*
- *Nye graver og våt jord*
- *Gjenbruk av graver*
- *Kisten kollapser → jordsig*
- *Graver med helling / gravplasser i skråning*
- *Hele skråninger siger over tid*

3. Feil ved montering

- *Sokkel plassert for høyt*
- *Manglende sikring mellom gravminne og fundament*
- *Gamle gravminner uten bolter eller med dårlig bolting*
- *Sokkel er polert og følger med ved velt*
- *Gravminne montert uten jordspyd i vindutsatte områder*
- *Gravminner uten riktige bolter*
- *Lim løsner / lim forvitrer*

4. Menneskelig påvirkning og drift

- *Berøring med maskiner og utstyr (f.eks. grasklipper, brøyting)*
- *Graving for nært gravminnet (fjerner stabiliserende singel)*
- *Noen støtter seg på gravminnet*
- *Uhell med egne maskiner*

- *Kontroll fra myndigheten → gravminne lagt ned pga. manglende vedlikehold*

5. Andre forhold

- *Gravminner plassert direkte i graven → siger med graven*
- *Eldre gravminner med støpt feste uten bolter*
- *Ingen velting der god bolting og kontroll er gjennomført*
- *Gravminner legges bevisst ned ved mistanke om ustabilitet*

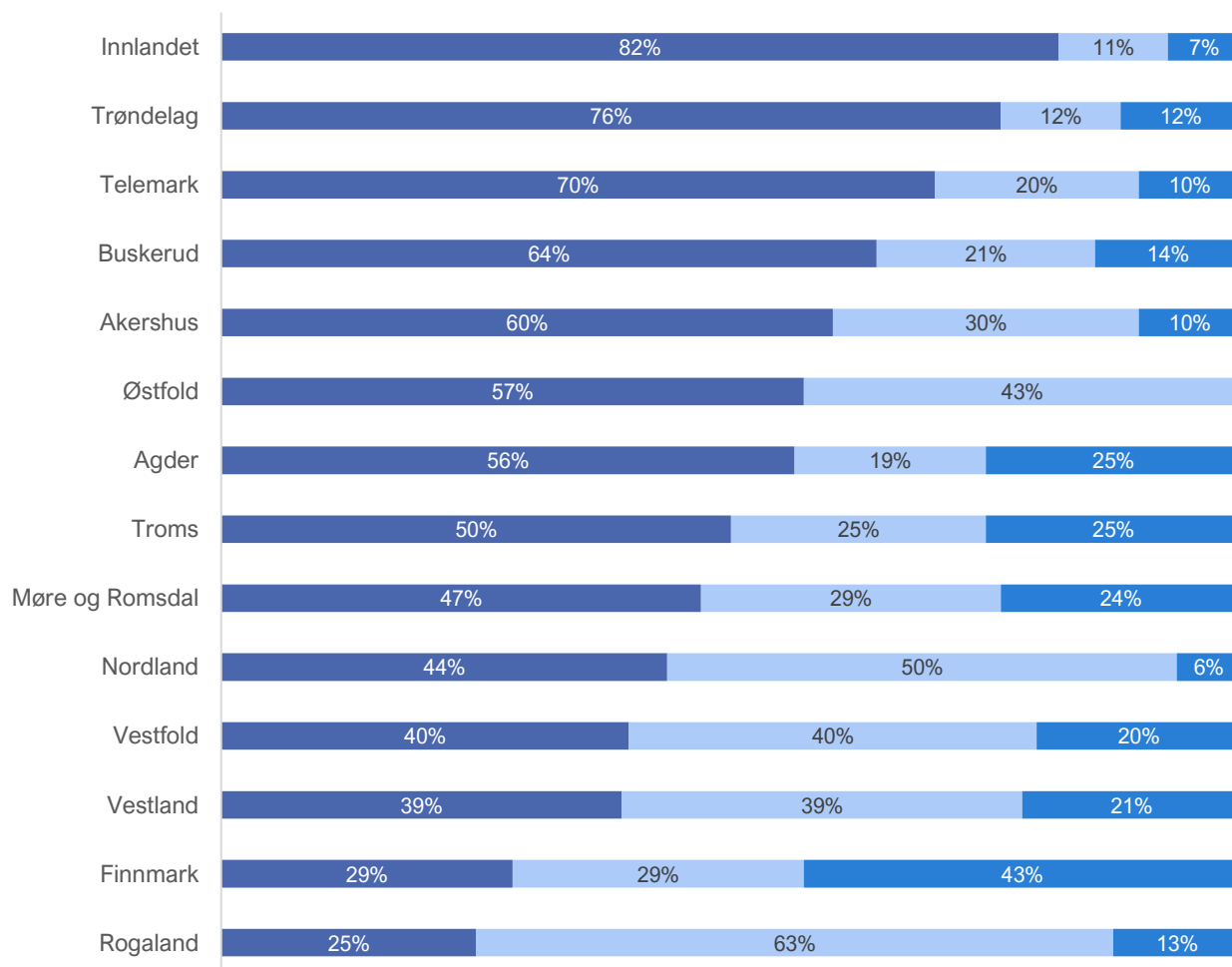
5.4 Gravminner og årstidene

Punkt 1.5 Opplever du at gravminner kan stå skjevt i bestemte årstider og deretter rette seg opp?

Det er store variasjoner fylkene imellom.

1.5 Opplever du at gravminner kan stå skjevt i bestemte årstider og deretter rette seg opp?

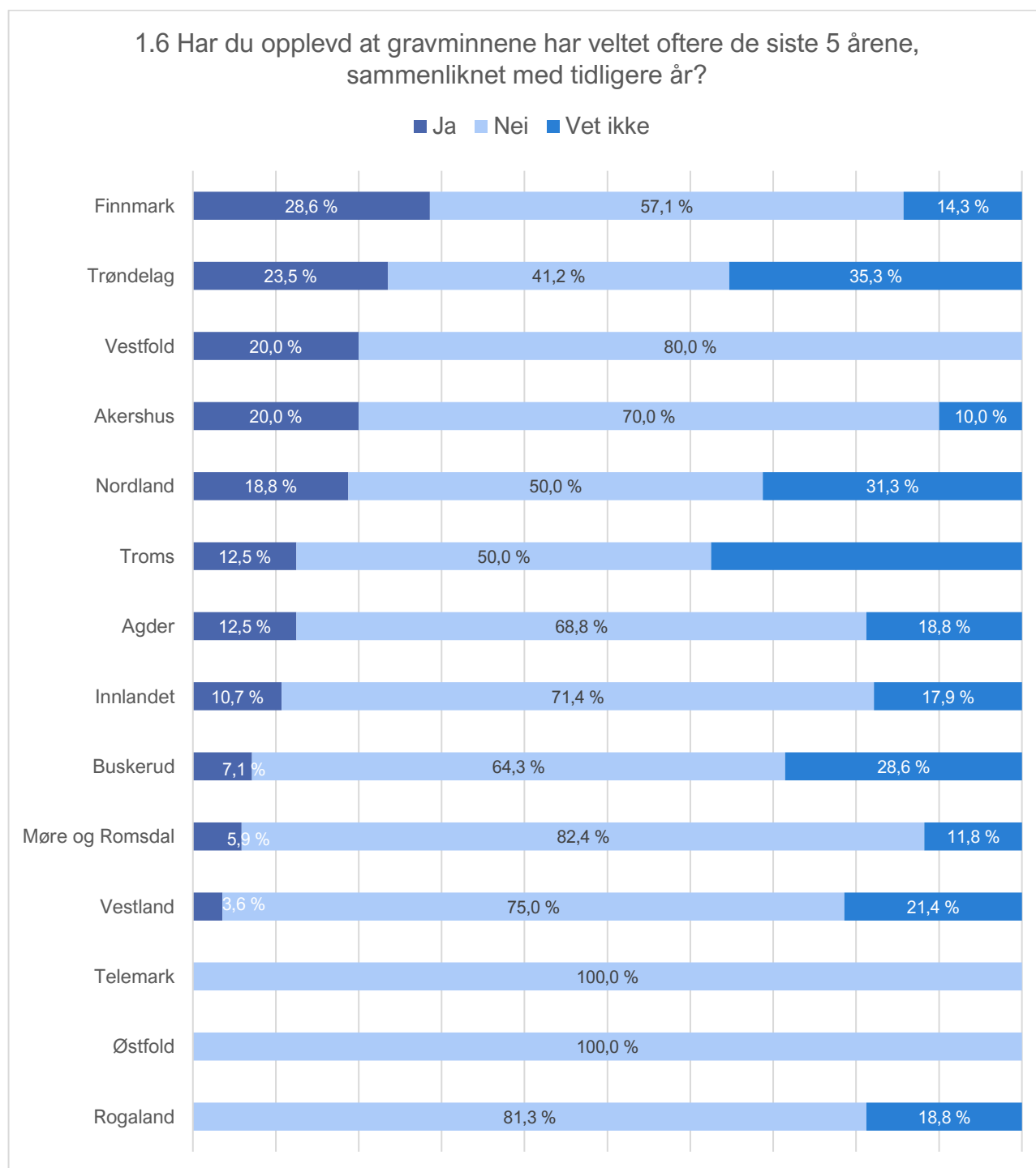
■ Ja ■ Nei ■ Vet ikke

Figur 11 Gravminner som endrer seg etter årstidene

5.5 Flere gravminner som velter nå enn tidligere

Punkt 1.6 Har du opplevd at gravminnene har veltet oftere de siste 5 årene, sammenliknet med tidligere år?

Figur 12 Velter gravminner oftere de siste 5 årene sammenliknet med tidligere år svar pr. fylke

5.5.1 Endringer i klima som årsak til mer velting

I punkt 1.7 spurte vi de som hadde svart Ja på pkt. 1.6 om dette hadde sammenheng med værphenomener som har blitt mer hyppige og varige. Kun de som svarte JA på pkt. 1.6 ble rutet videre til dette spørsmålet i undersøkelsen.

I fylkene Rogaland, Østfold og Telemark var det ingen gravplassmyndighet som oppfattet at værferomener som opptrådte hyppigere var skyld i at gravminnene veltet.

1.7 Hvis ja, oppfatter du at dette har sammenheng med værferomener som har blitt mer hyppige og varige?

	Ja		Nei		Vet ikke	
Fylke	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Rogaland	0	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Møre og Romsdal	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Nordland	3	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Østfold	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Akershus	2	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Buskerud	2	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Innlandet	3	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Vestfold	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Telemark	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Agder	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Vestland	1	0,0%	1	100,0%	0	0,0%
Trøndelag	4	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Troms	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Finnmark	2	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Total	21	95,5%	1	4,5%	0	0,0%

Tabell 4 Om sammenheng mellom gravminner som veltet og værferomener som opptrer hyppigere

Fylkene Østfold og Telemark svarte verken ja eller nei på spørsmålet som ble stilt i pkt. 1.6.

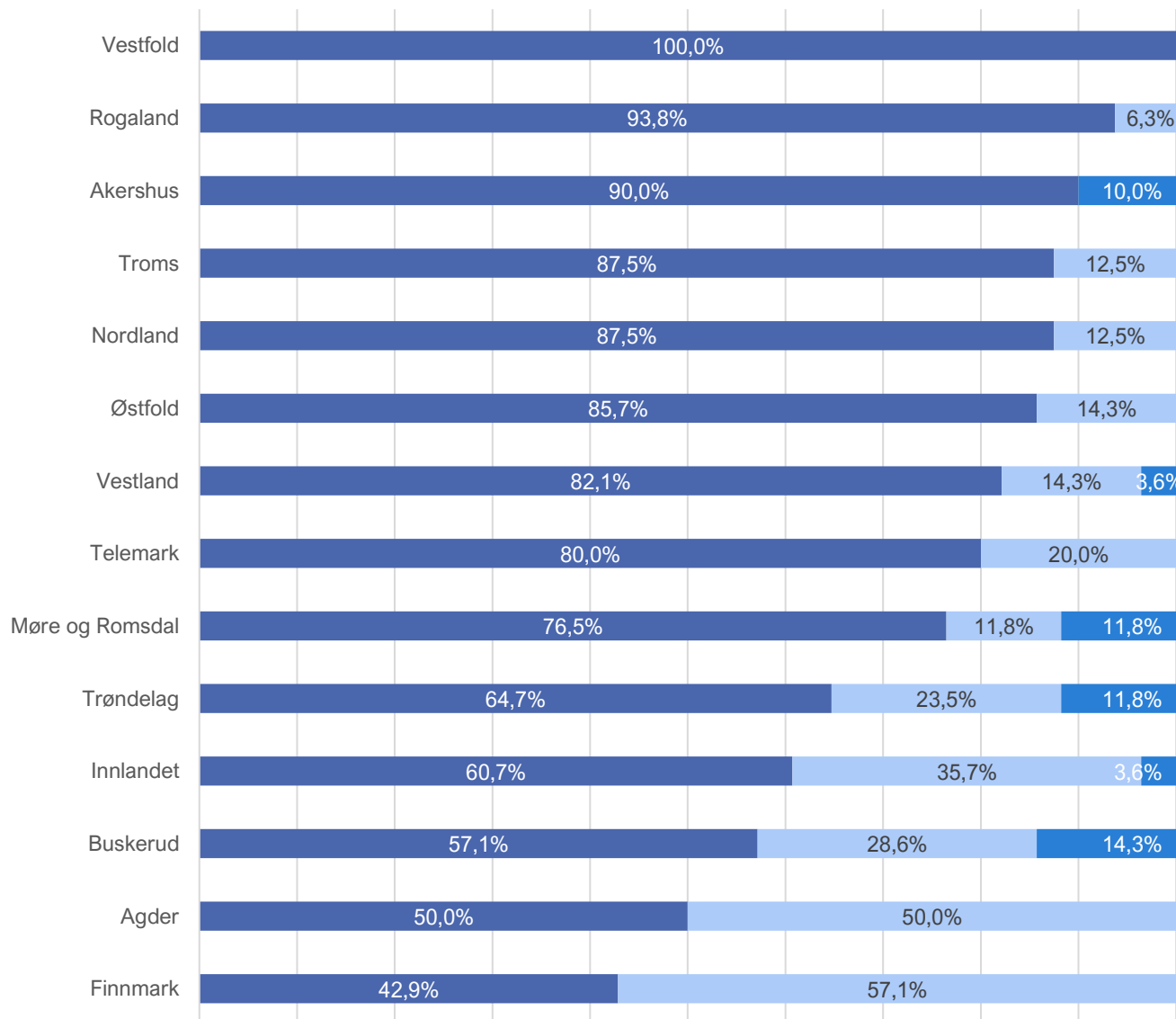
6 Om gravplassforskriftens regler

6.1 Pålegg gitt til gravminneeier

Punkt 2.1 Er det gitt pålegg til gravminneeier etter gravplassforskriften § 26 («om å bringe gravminnet i overensstemmelse med de krav som er stilt i forskrift og vedtekter») de siste fem årene?

2.1 Er det gitt pålegg til gravminneeier etter gravplassforskriften § 26 («om å bringe gravminnet i overensstemmelse med de krav som er stilt i forskrift og vedtekter») de siste fem årene?

■ Ja ■ Nei ■ Vet ikke

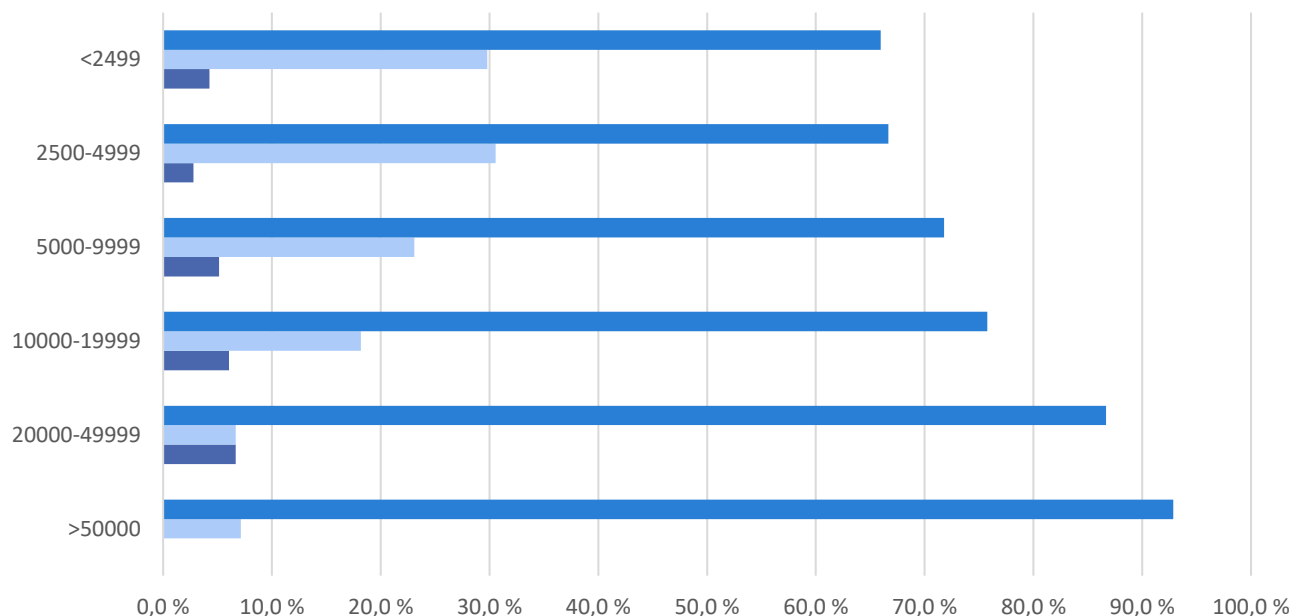

Figur 13 Pålegg til gravminneeier om å bringe gravminne i overensstemmelse med lov og forskrift pr. fylke

Det er store variasjoner mellom fylkene. Ser vi på kommunegruppene er det de største kommunen som er mest aktive når det gjelder å gi pålegg til gravminneeier.

2.1 Er det gitt pålegg til gravminneeier etter gravplassforskriften § 26 («om å bringe gravminnet i overensstemmelse med de krav som er stilt i forskrift og vedtekter») de siste fem årene?

■ Ja ■ Nei ■ Vet ikke

	>50000	20000-49999	10000-19999	5000-9999	2500-4999	<2499
Ja	92,9 %	86,7 %	75,8 %	71,8 %	66,7 %	66,0 %
Nei	7,1 %	6,7 %	18,2 %	23,1 %	30,6 %	29,8 %
Vet ikke	0,0 %	6,7 %	6,1 %	5,1 %	2,8 %	4,3 %

Figur 14 Pålegg til gravminneeier om å bringe gravminne i overensstemmelse med lov og forskrift pr. kommunestørrelse

6.2 Antall pålegg gitt

Punkt 2.2. Hvor mange pålegg er det tale om, samlet for alle fem år (sett tallet 0 hvis du ikke har gitt noen slike pålegg eller at du ikke vet om noen)?

2.2 Hvor mange slike pålegg er det snakk om, samlet for alle fem år (sett tallet 0 hvis du ikke har gitt noen slike pålegg eller at du ikke vet om noen)?

	Sum	Antall besvarelser
Rogaland	174	16
Møre og Romsdal	337	17
Nordland	1498	16
Østfold	564	7
Akershus	440	10
Buskerud	138	14

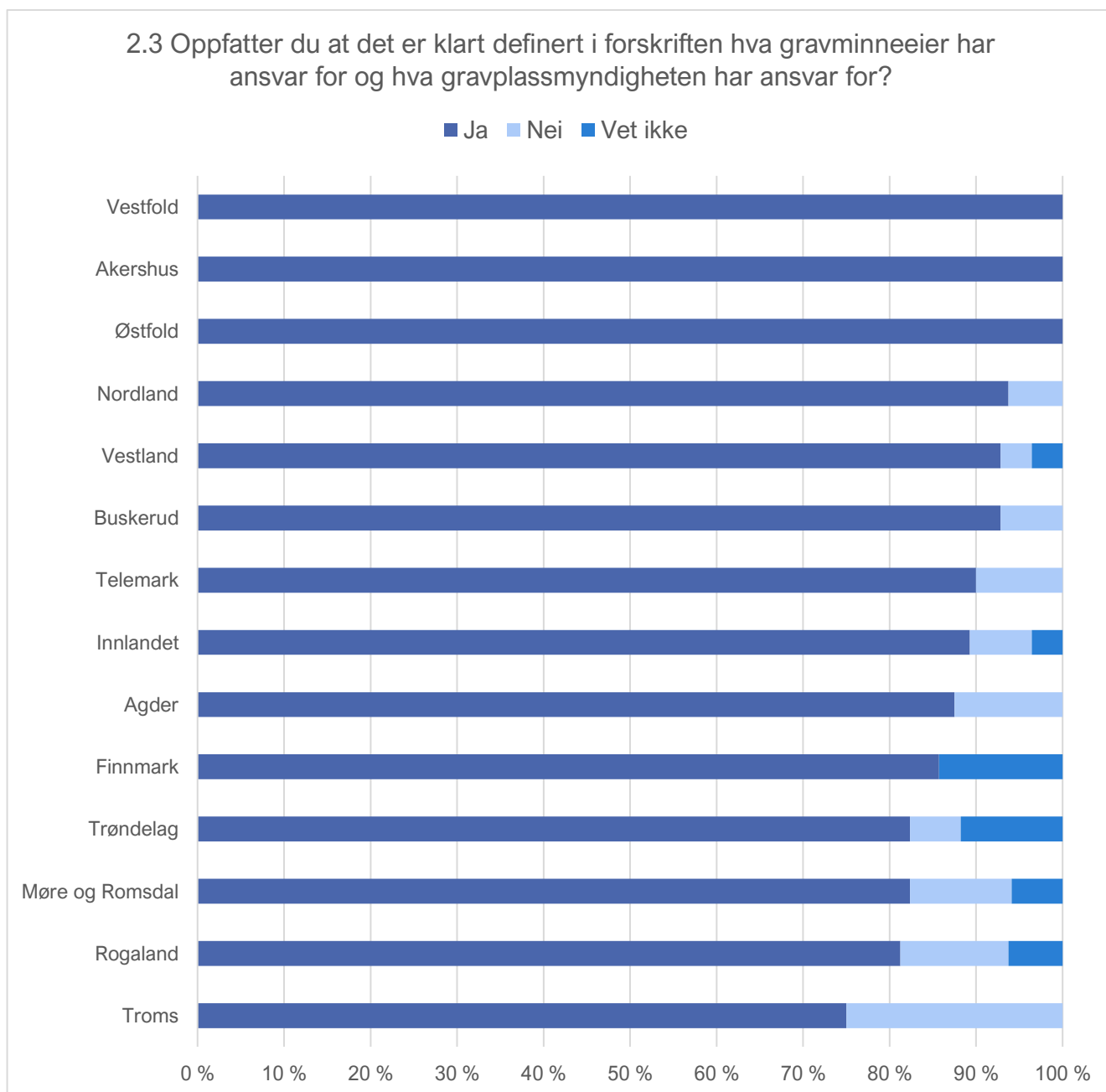
Innlandet	164	28
Vestfold	635	5
Telemark	1076	10
Agder	1043	16
Vestland	553	28
Trøndelag	94	17
Troms	150	8
Finnmark	63	7
Total	6929	199

Tabell 5 Antall pålegg gitt pr. fylke

6.3 Gravplassforskriftens regler om ansvarsfordeling

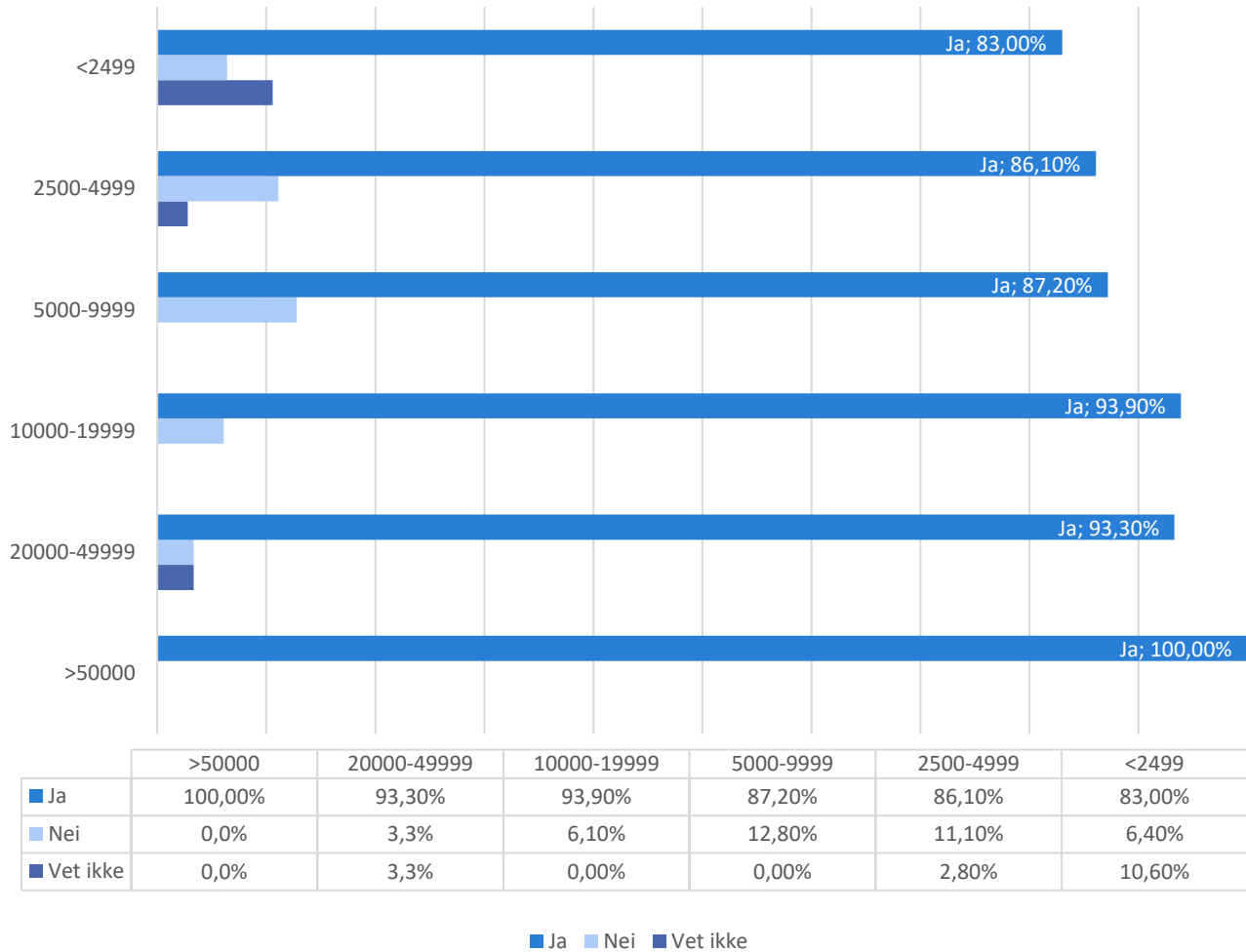
Punkt 2.3 Oppfatter du at det er klart definert i forskriften hva gravminneeier har ansvar for og hva gravplassmyndigheten har ansvar for?

Svarene her tyder på at dagens forskrifter er tydelige når det gjelder hvem som har ansvaret for hva. Ser vi på svarene i forhold til kommunestørrelse så er det JA svarene lavest i de minste kommunegruppene.

Figur 15 Ansvarfordeling i henhold til gravplassforskriften pr. fylke

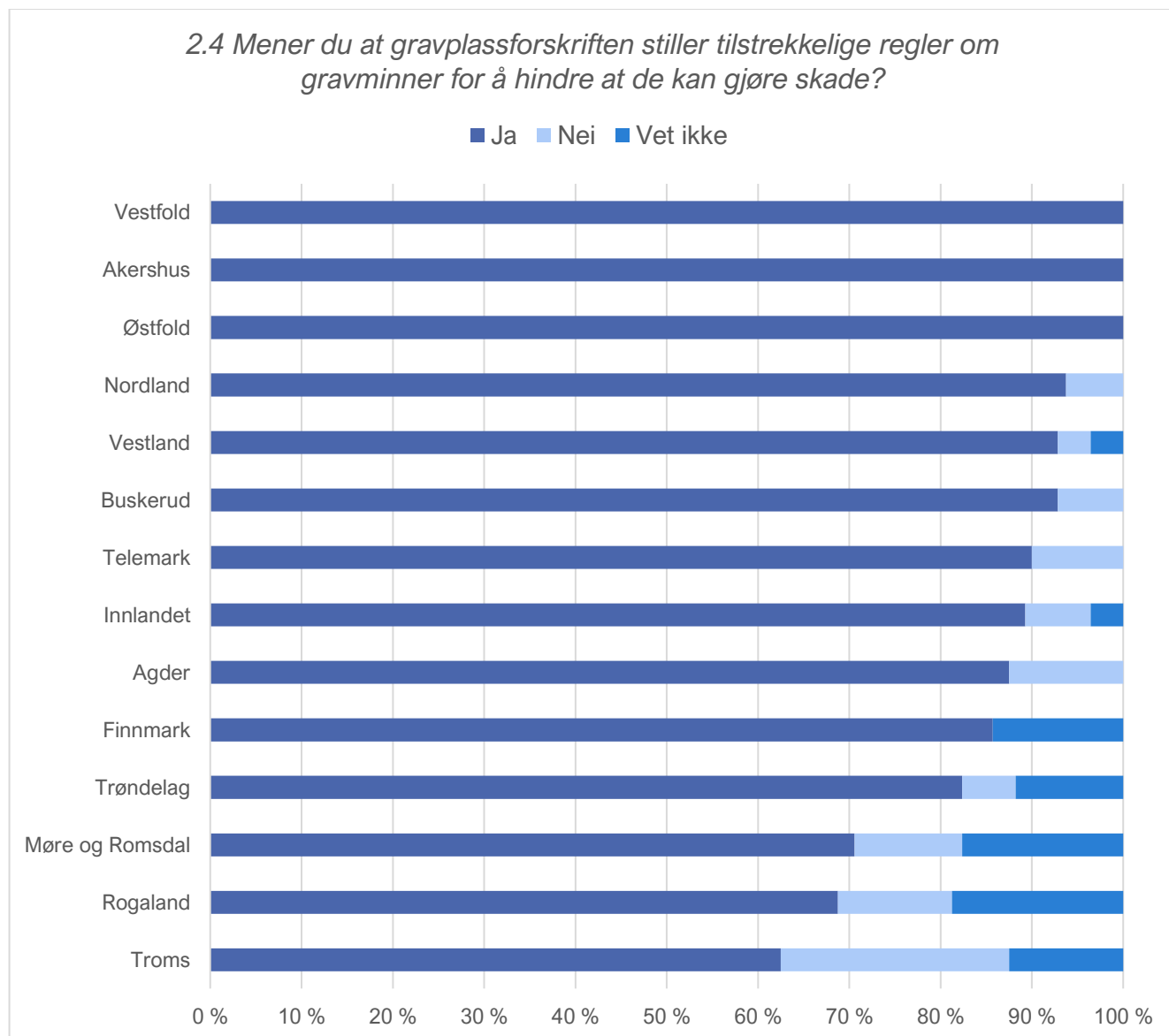
2.3 Oppfatter du at det er klart definert i forskriften hva gravminneier har ansvar for og hva gravplassmyndigheten har ansvar for?

Figur 16 Ansvarfordeling i henhold til gravplassforskriften pr. kommunestørrelse

6.4 Regler om gravminner i gravplassforskriften

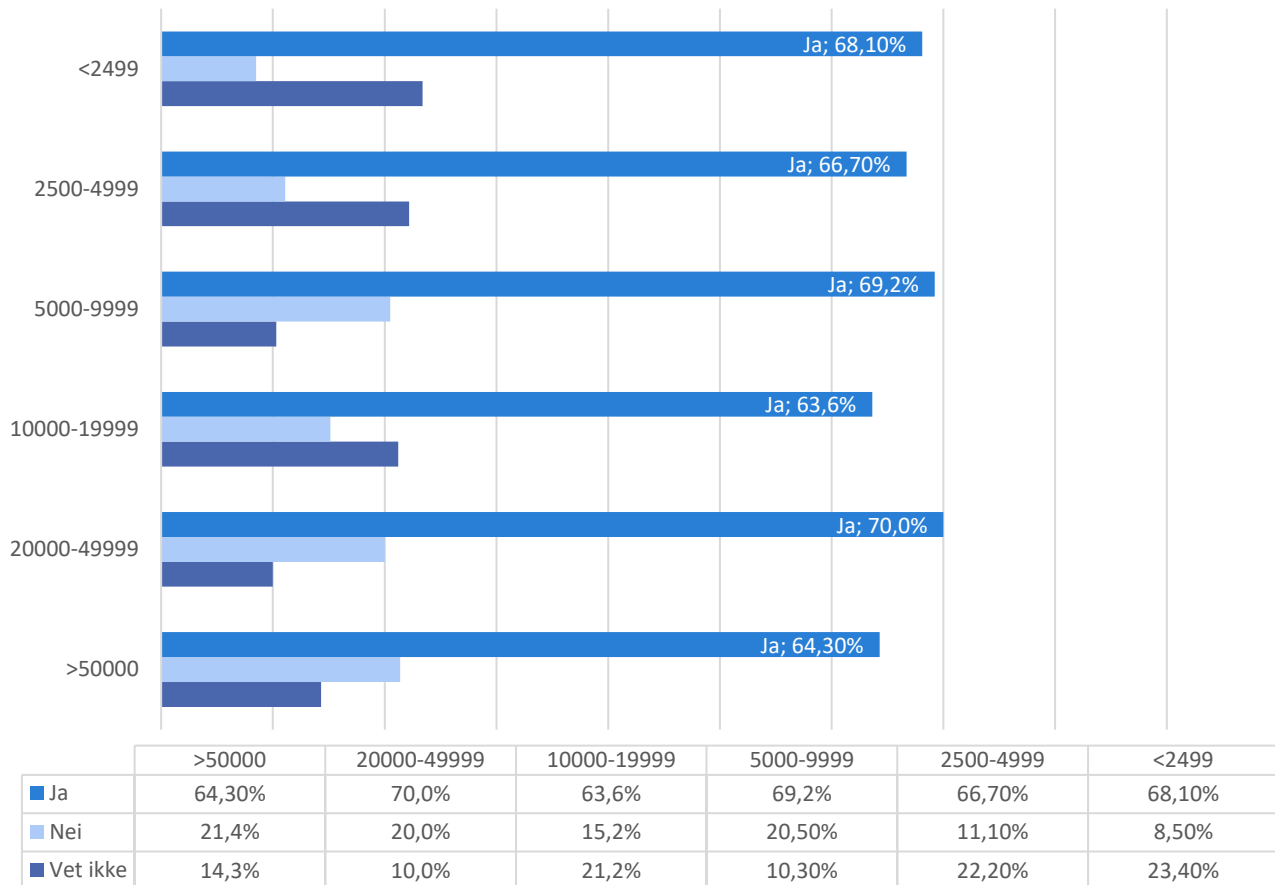
Punkt 2.4 Mener du at gravplassforskriften stiller tilstrekkelige regler om gravminner for å hindre at de kan gjøre skade?

Figur 17 Stiller gravplassforskriften tilstrekkelige regler om gravminner for å hindre at de kan gjøre skade – svar pr. fylke

2.4 Mener du at gravplassforskriften stiller tilstrekkelige regler om gravminner for å hindre at de kan gjøre skade?

■ Ja ■ Nei ■ Vet ikke

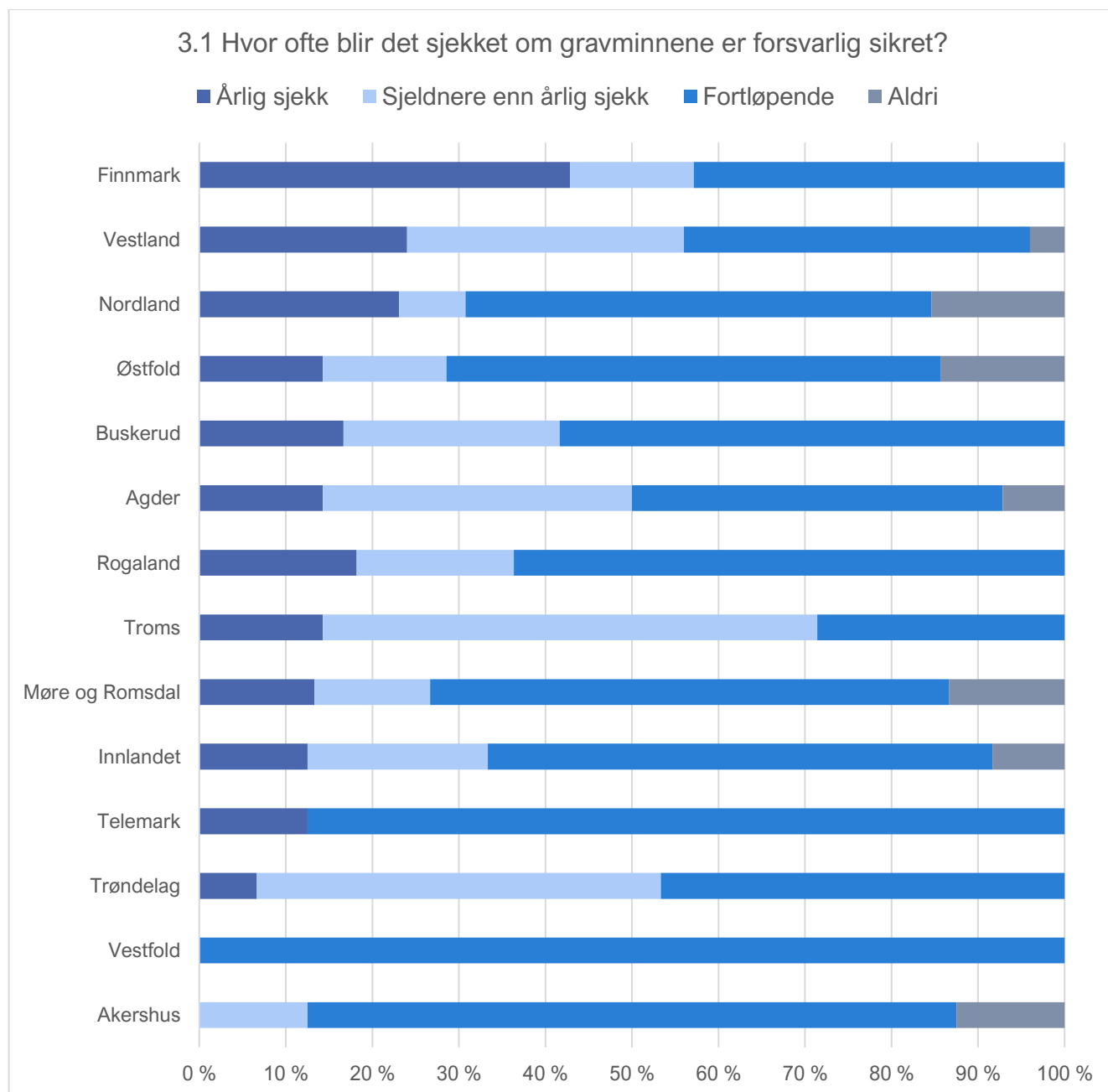

Figur 18 Stiller gravplassforskriften tilstrekkelige regler om gravminner for å hindre at de kan gjøre skade – svar pr. kommunestørrelse

7 Sikringsarbeid lokalt

7.1 Hvor ofte blir det sjekket om gravminner er forsvarlig sikret?

Punkt 3.1 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret?

Figur 19 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret – fordelt pr. fylke

I tabellen under finnes detaljene og hvor mange som har svart annet her. Hva som er svart under annet i kap. 14.2.2.

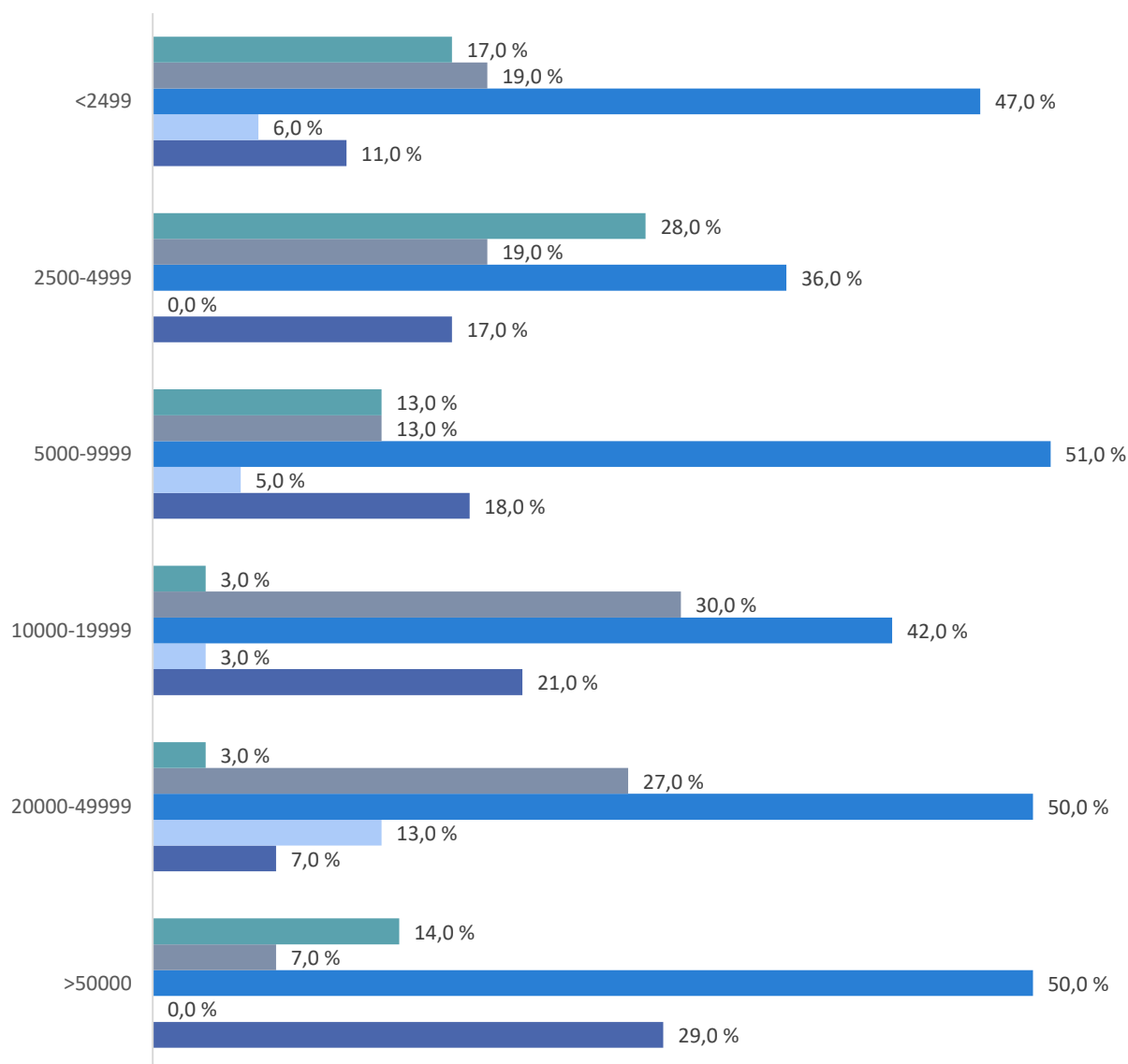
3.1 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret?

Fylke	Årlig sjekk		Sjeldnere enn årlig sjekk		Fortløpende		Aldri		Annet (fyll ut):	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Rogaland	2	13%	2	13%	7	44%	0	0%	5	31%
Møre og Romsdal	2	12%	2	12%	9	53%	2	12%	2	12%
Nordland	3	19%	1	6%	7	44%	2	13%	3	19%
Østfold	1	14%	1	14%	4	57%	1	14%	0	0%
Akershus	0	0%	1	10%	6	60%	1	10%	2	20%
Buskerud	2	14%	3	21%	7	50%	0	0%	2	14%
Innlandet	3	11%	5	18%	14	50%	2	7%	4	14%
Vestfold	0	0%	0	0%	2	40%	0	0%	3	60%
Telemark	1	10%	0	0%	7	70%	0	0%	2	20%
Agder	2	13%	5	31%	6	38%	1	6%	2	13%
Vestland	6	21%	8	29%	10	36%	1	4%	3	11%
Trøndelag	1	6%	7	41%	7	41%	0	0%	2	12%
Troms	1	13%	4	50%	2	25%	0	0%	1	13%
Finnmark	3	43%	1	14%	3	43%	0	0%	0	0%
Total	27	14%	40	20%	91	46%	10	5%	31	16%

Tabell 6 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret – fordelt pr. fylke

3.1 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret?

■ Årlig sjekk ■ Sjeldnere enn årlig sjekk ■ Fortløpende ■ Aldri ■ Annet

	>50000	20000-49999	10000-19999	5000-9999	2500-4999	<2499
■ Årlig sjekk	14,0 %	3,0 %	3,0 %	13,0 %	28,0 %	17,0 %
■ Sjeldnere enn årlig sjekk	7,0 %	27,0 %	30,0 %	13,0 %	19,0 %	19,0 %
■ Fortløpende	50,0 %	50,0 %	42,0 %	51,0 %	36,0 %	47,0 %
■ Aldri	0,0 %	13,0 %	3,0 %	5,0 %	0,0 %	6,0 %
■ Annet	29,0 %	7,0 %	21,0 %	18,0 %	17,0 %	11,0 %

Figur 20 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret – fordelt pr. kommunestørrelse

7.2 Hvor ofte blir det sjekket om gravminner er forsvarlig sikret – svar fra annet.

Punkt 3.1 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret? Under annet ble dette svart:

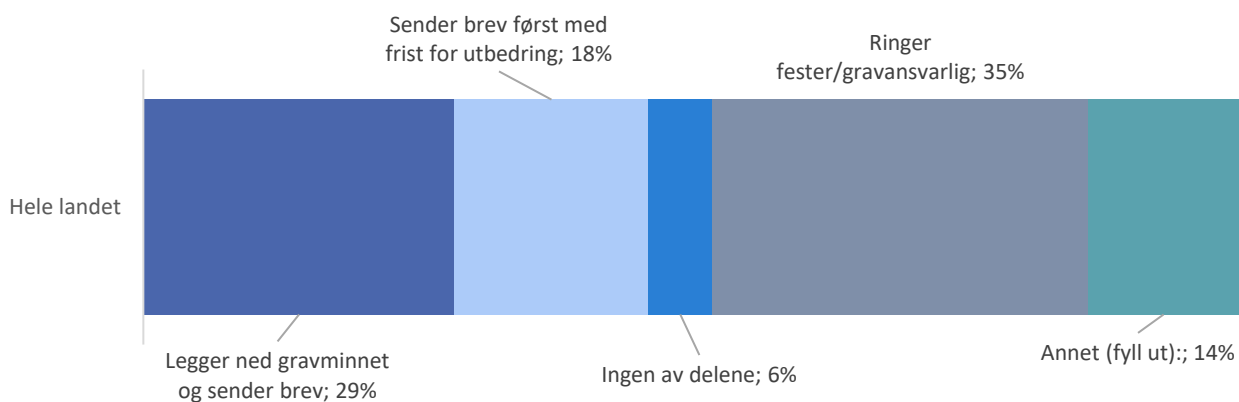
Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart under annet. Det kom totalt 32 svar på annet og mange av svarene var likelydende og derfor ble denne metoden

brukt. Sammendraget er manuelt kontrollert. I avsnitt 13.2.2 finnes alle svarene slik de ble meldt inn i undersøkelsen.

- Ved **graving nær gravminner** eller oppsetting av nye
- Når **gravminner er synlig skjeve, har veltet** eller virker løse
- Under **vårdugnader eller annet arbeid** på gravplassen
- Når **folk melder fra**, eller det er **mistanke om manglende sikring**
- Enkelte steder gjøres **sporadiske kontroller**, mens noen steder har det vært en **tidligere sikringsrunde**

7.3 Hva gjøres med gravminner som ikke er korrekt sikret?

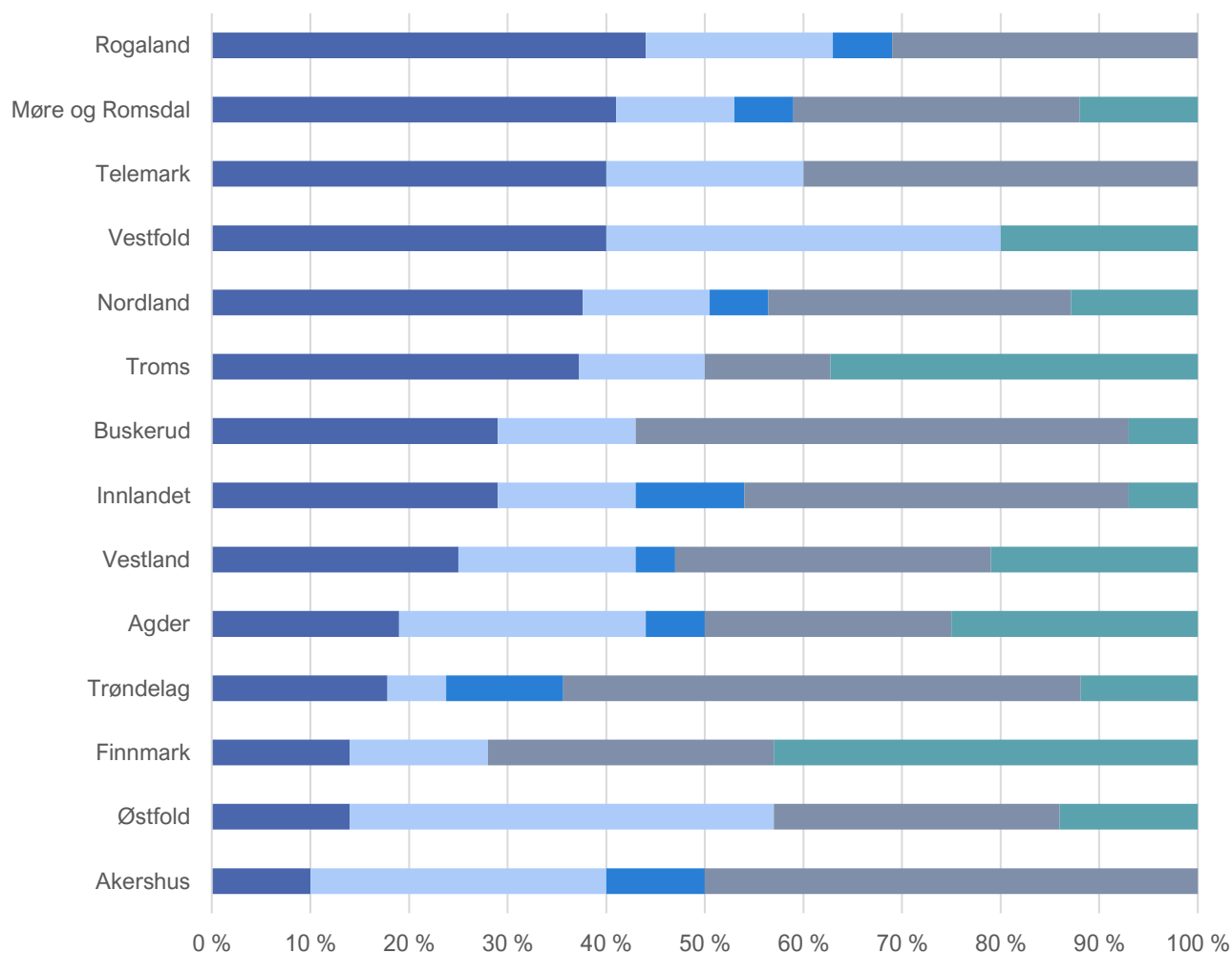
Punkt 3.2 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse?

Figur 21 Handlinger som gjøres når det oppdages et gravminne som ikke er korrekt sikret – svar for hele landet

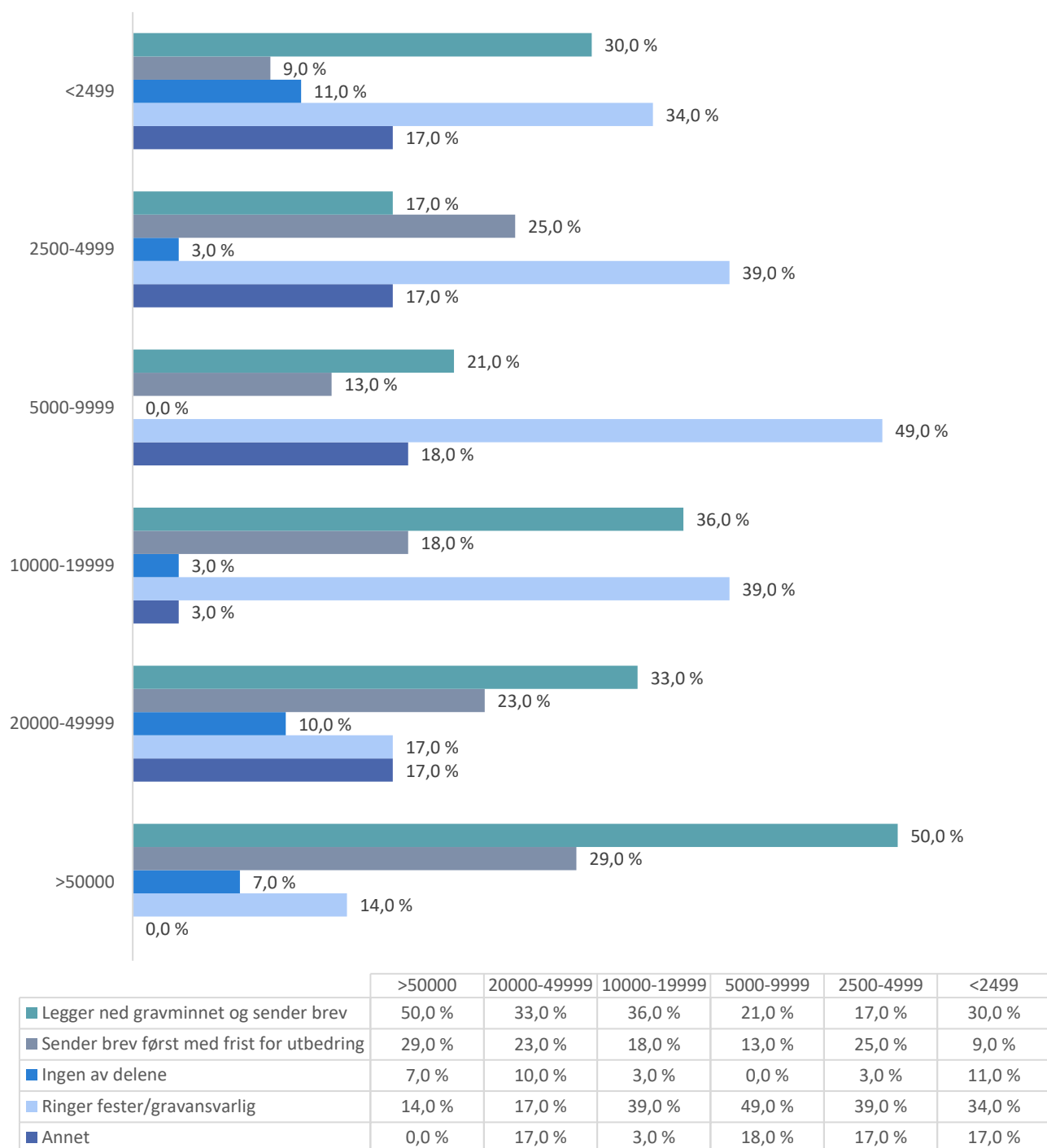
3.2 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse?

- Legger ned gravminnet og sender brev
- Sender brev først med frist for utbedring
- Ingen av delene
- Ringer fester/gravansvarlig
- Annet

Figur 22 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse – fordelt pr. fylke

3.2 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse?

Figur 23 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse – fordelt pr. kommunestørrelse

7.4 Hva gjøres med gravminner som ikke er korrekt sikret – svar fra annet.

Punkt 3.2 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse? Under annet ble dette svart:

Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart under annet. Det kom totalt 27 svar på annet og mange av svarene var likelydende og derfor ble denne metoden brukt. Sammendraget er manuelt kontrollert. Se alle svar slik de ble skrevet inn av respondentene i avsnitt 13.2.3.

- *Varsling skjer ofte via telefon, e-post eller brev, men kapasitet og tilgang til kontaktinformasjon begrenser dette.*
- *Flere kommuner/kirkekontor mangler ressurser og tid, noe som fører til situasjonsbetingede og varierende rutiner.*
- *Noen steder sikrer eller retter kirketjenere gravminnene selv uten varsling.*
- *I enkelte tilfeller legges det ut skilt, lapper eller pinner ved gravstedet med beskjed om å kontakte forvaltningen.*
- *Der det ikke finnes kontaktinformasjon til fester, legges gravminnet bare ned.*
- *Enkelte opplyser at alle gravminner er sikret, og at dette ikke er et problem hos dem.*

7.5 Bruk av andre metoder

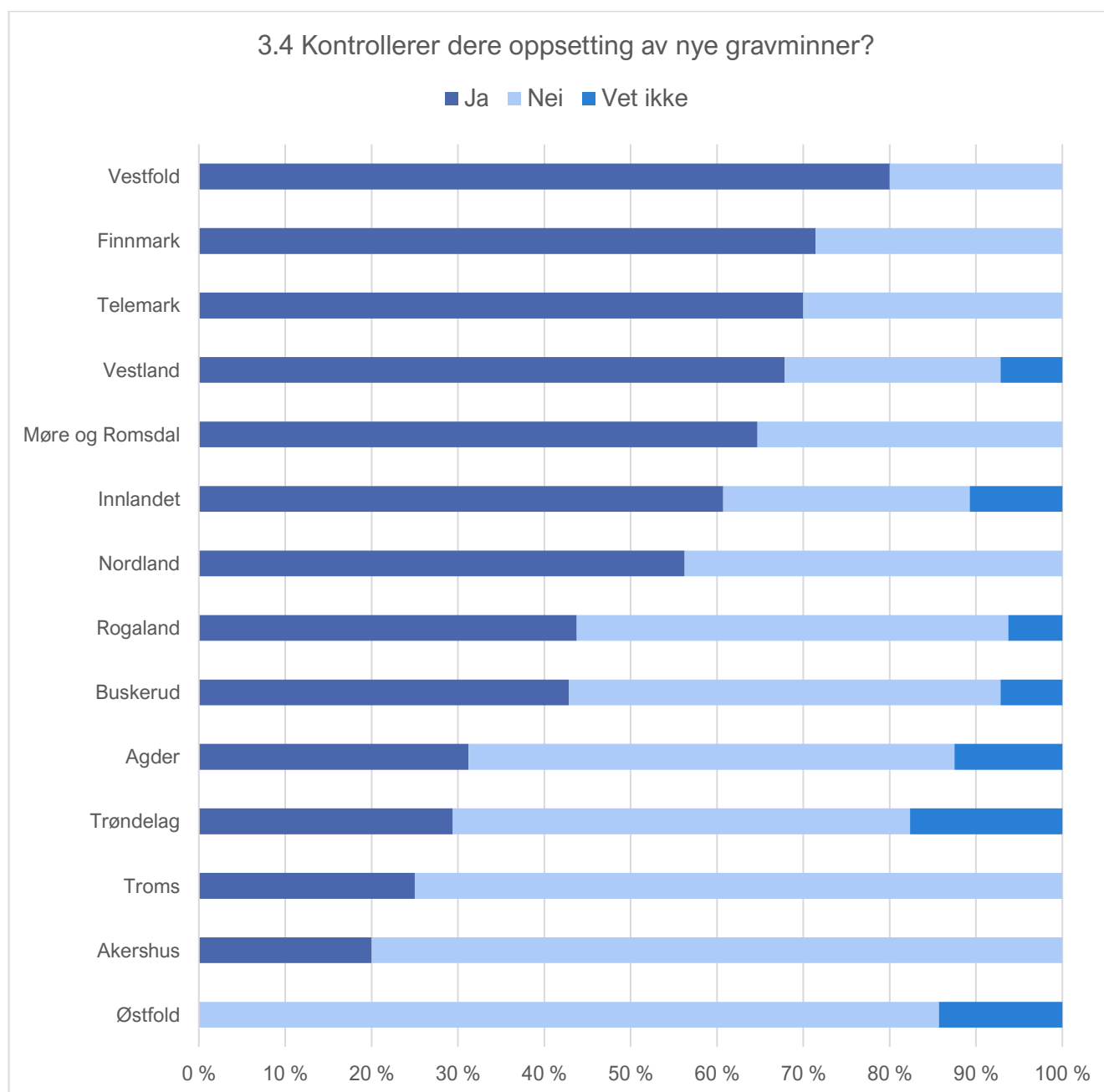
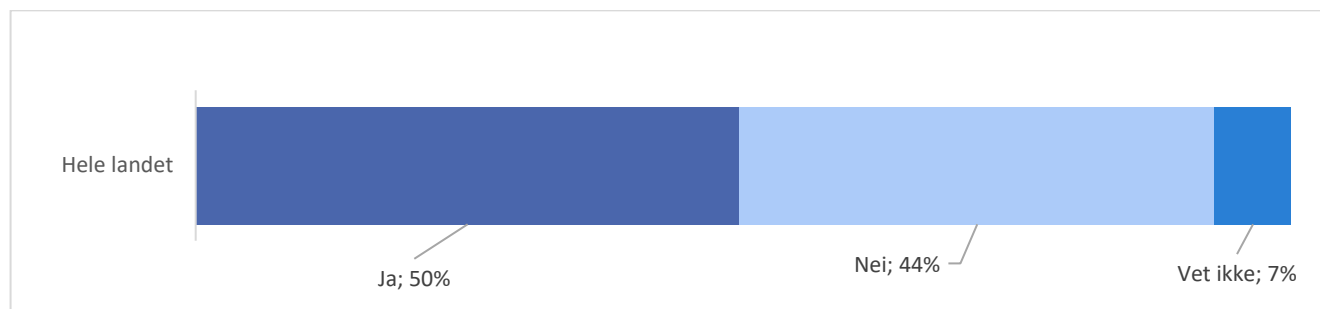
Punkt 3.3 Bruker dere andre metoder som ikke er nevnt i foregående spørsmål?

Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart på dette spørsmålet. Det kom totalt 44 svar på spørsmålet og mange av svarene var likelydende og derfor ble denne metoden brukt. Sammendraget er manuelt kontrollert. Se alle svar slik de ble skrevet inn av respondentene i avsnitt 13.2.4.

- *Legge ned gravminnet dersom det er fare for at det kan velte, ofte uten forvarsel.*
- *Varsling til fester/ansvarlig skjer via telefon, e-post, brev, SMS, eller personlig kontakt, dersom kontaktinformasjon er tilgjengelig.*
- *Merking på gravstedet er utbredt – med lapper, skilt, pinner eller bånd med beskjed om å ta kontakt. Noen bruker fargekoder for å signalisere typen avvik.*
- *Informasjon gis også via nettsider, Facebook, menighetsblad og lokalaviser, og enkelte steder oppfordres publikum til å sjekke gravminnene sine jevnlig, særlig om våren.*
- *Enkelte steder retter kirketjenere opp mindre skeivheter selv, og årlig dugnad brukes noen steder til å rette opp og kartlegge.*
- *Det forekommer at gravminner fjernes helt hvis ingen fester finnes.*
- *Noen steder er det praksis å fakturere fester for sikringsarbeid, etter varsel.*

7.6 Kontroll av oppsetting av gravminner

Punkt 3.4 Kontrollerer dere oppsetting av nye gravminner?

Figur 24 Kontrollerer dere oppsetting av nye gravminner – fordelt pr. fylke

3.4 Kontrollerer dere oppsetting av nye gravminner?

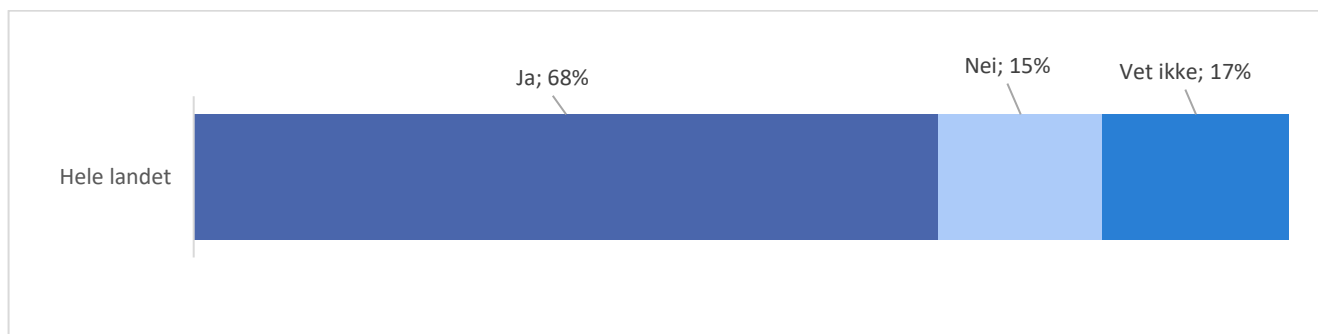
	Ja		Nei		Vet ikke	
Innbyggere	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
<2499	28	60%	14	30%	5	11%
2500-4999	19	53%	15	42%	2	6%
5000-9999	17	44%	18	46%	4	10%
10000-19999	14	42%	18	55%	1	3%
20000-49999	13	43%	17	57%	0	0%
>50000	8	57%	5	36%	1	7%
Total	99	50%	87	44%	13	7%

Tabell 7 Kontrollerer dere oppsetting av nye gravminner – fordelt pr. kommunestørrelse

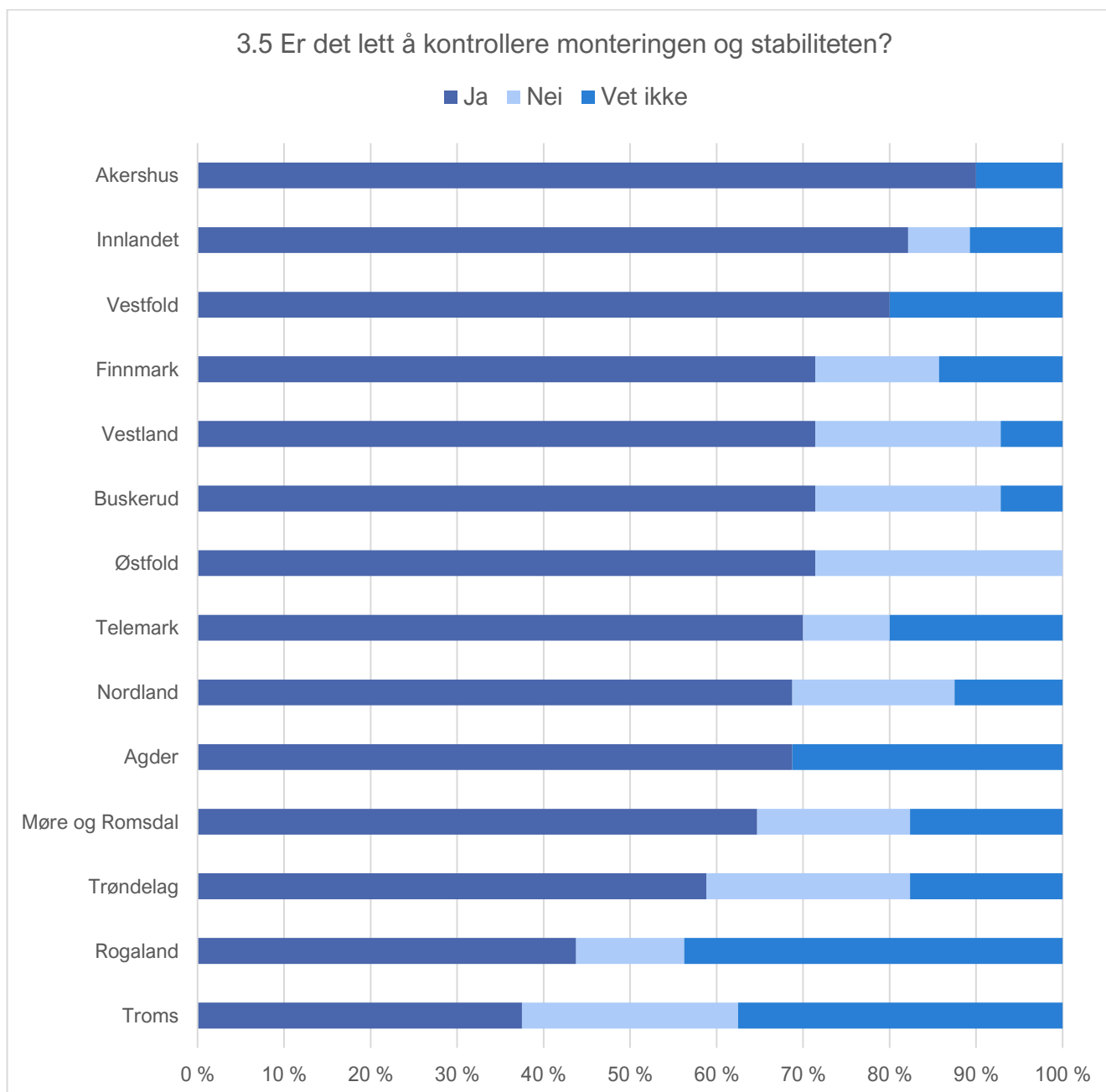
7.7 Hvor lett er det å kontrollere montering og stabilitet?

Punkt 3.5 Er det lett å kontrollere monteringen og stabiliteten?

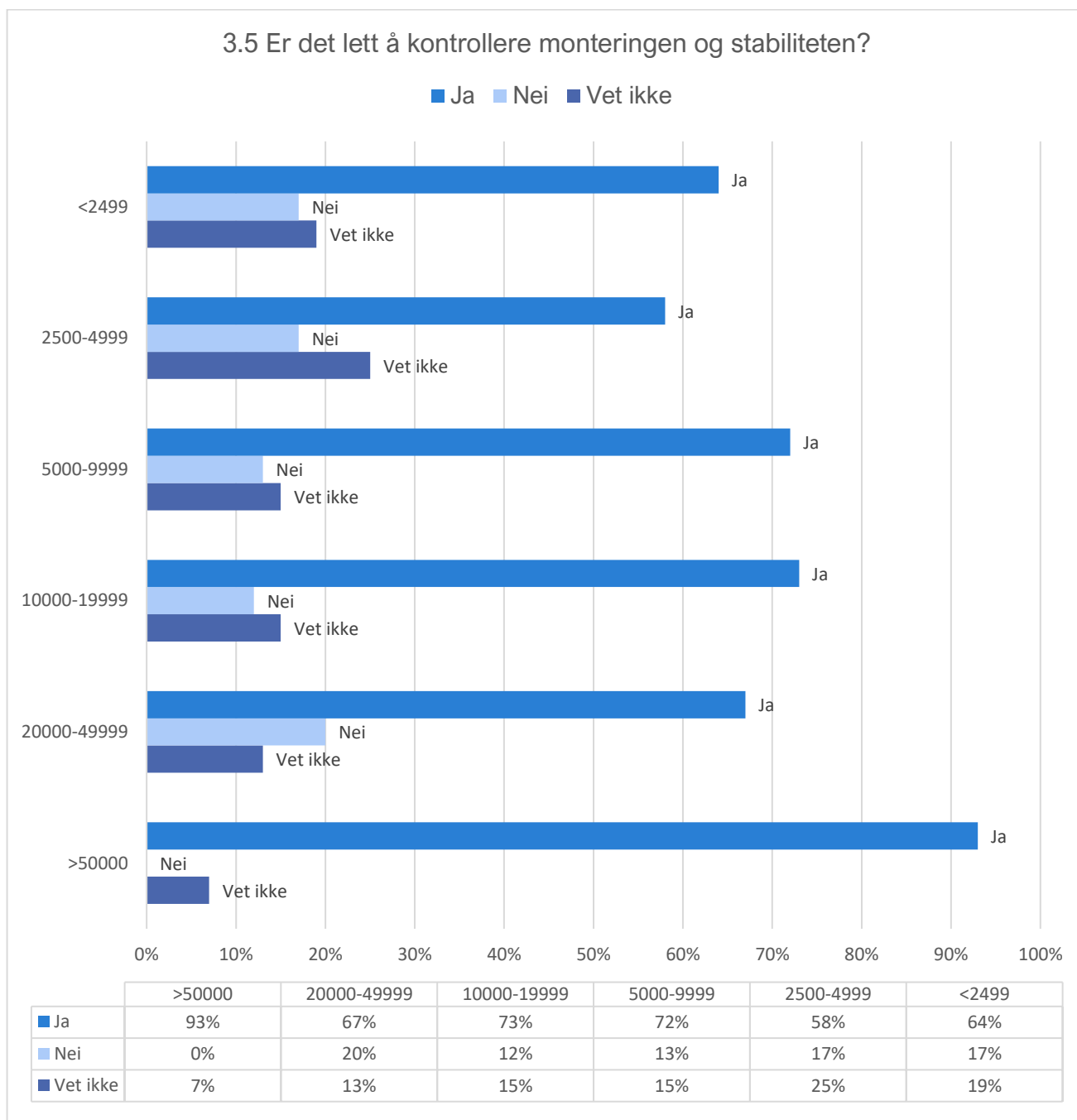
68% av respondentene svarte JA på dette spørsmålet, mens kun 15% svarte Nei.

I dybdeintervjuene som ble gjennomført hos 19 gravplassmyndigheter så mente det store flertallet at det var vanskelig fysisk å sjekke dette, men at de stolte på at leverandørene gjorde det som ble beskrevet i søknadene fra disse. Så svaret i undersøkelsen henger mest sannsynlig sammen med dette.

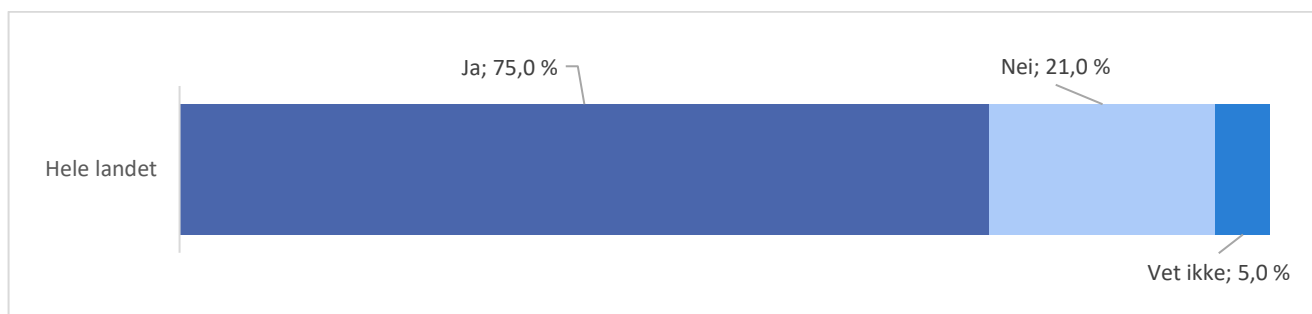
Figur 25 Er det lett å kontrollere monteringen og stabiliteten – fordelt pr. fylke

Figur 26 Er det lett å kontrollere monteringen og stabiliteten – fordelt pr. kommunestørrelse

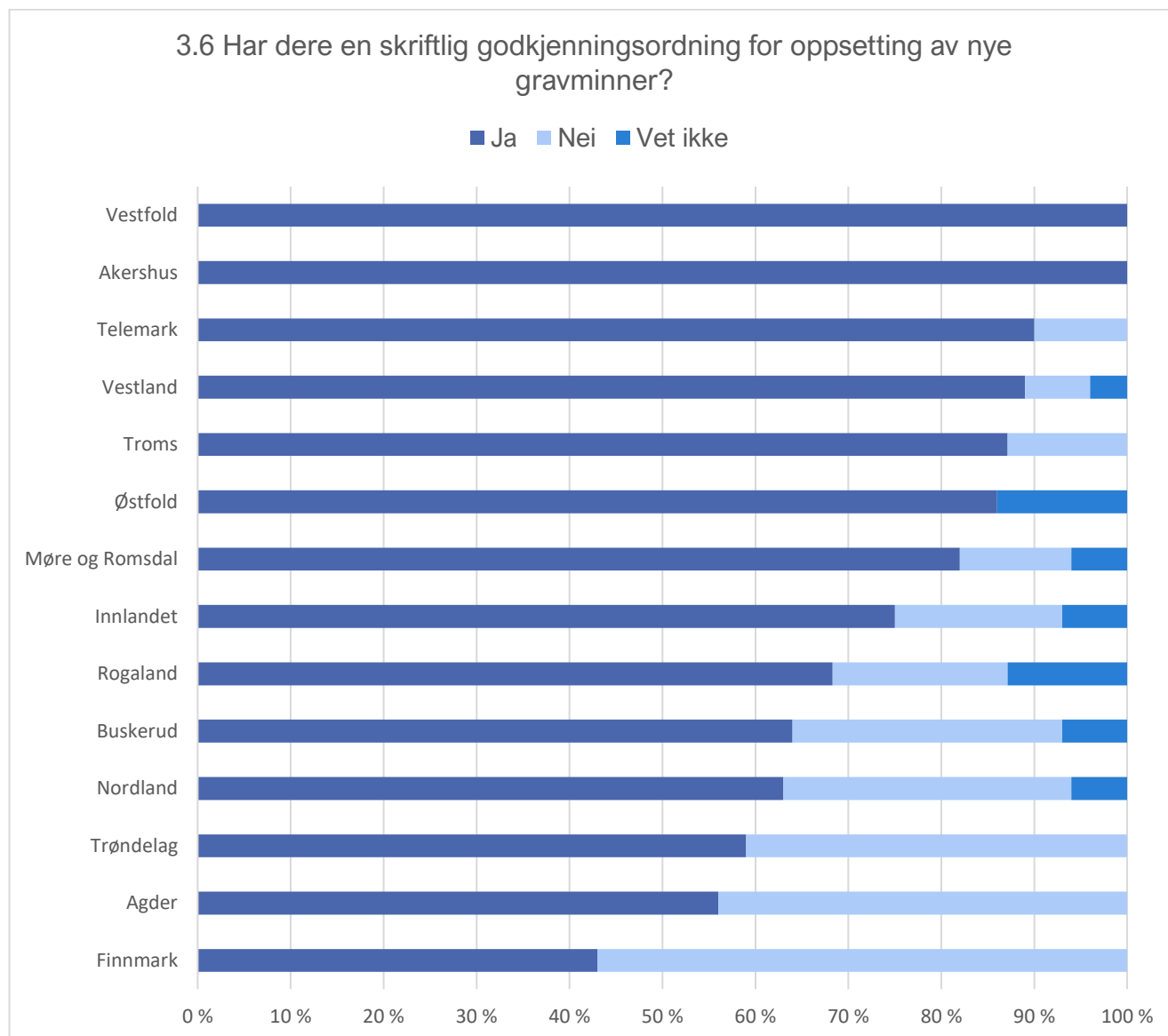
7.8 Finnes det skriftlig godkjenningsordning?

Punkt 3.6 Har dere skriftlig godkjenningsordning for oppsetting av nye gravminner?

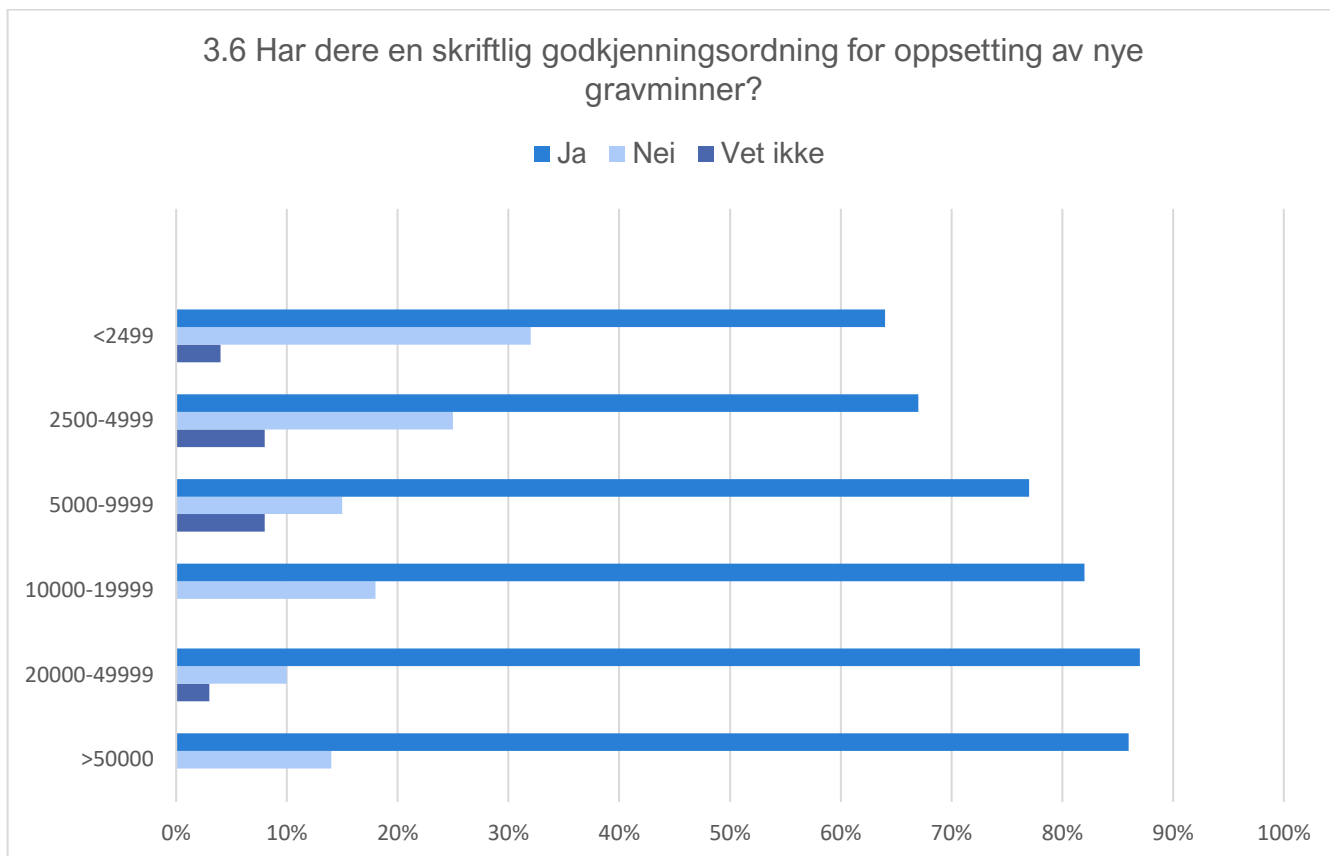
Finnmark svarte 57% NEI på dette spørsmålet, mens for Akershus og Vestfold svarte alle respondentene JA på spørsmålet (100%).

Svarene fordelt pr. fylke viser at det i alle fylker med unntak av Vestfold og Akershus er det noen gravplassmyndigheter som ikke har en skriftlig godkjenningsordning. Gravplassforskriften § 25 sier ikke noe om at det må være en skriftlig godkjenningsordning, men det er grunn til å anta at det er en stor fordel å ha slike søknader skriftlig slik at eventuelle uenigheter på et senere tidspunkt kan løses. Slike uenigheter som baserer seg på muntlighet blir fort ord mot ord.

Figur 27 Har dere en skriftlig godkjenningsordning for oppsetting av nye gravminner –fordelt pr. fylke

Fordeler vi svarene pr. kommunestørrelse ser vi at skriftlig godkjenningsordning er mer vanlig i større kommuner.

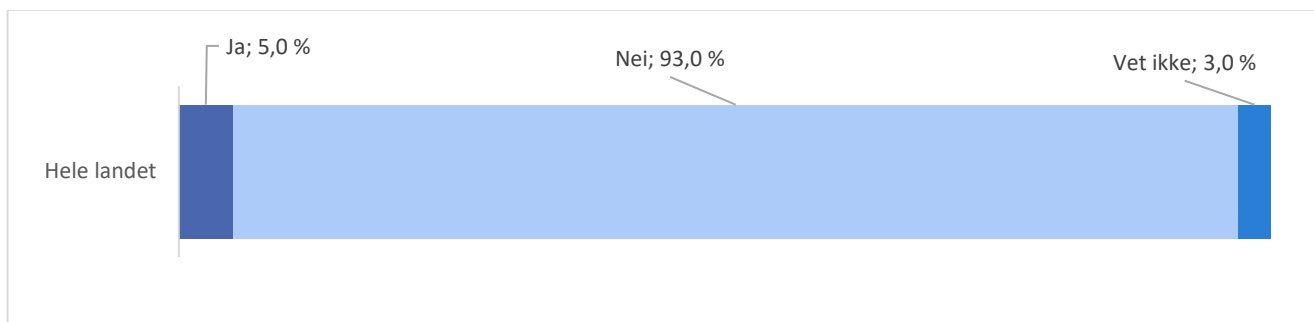

Figur 28 Har dere en skriftlig godkjenningsordning for oppsetting av nye gravminner –fordelt pr. kommunestørrelse

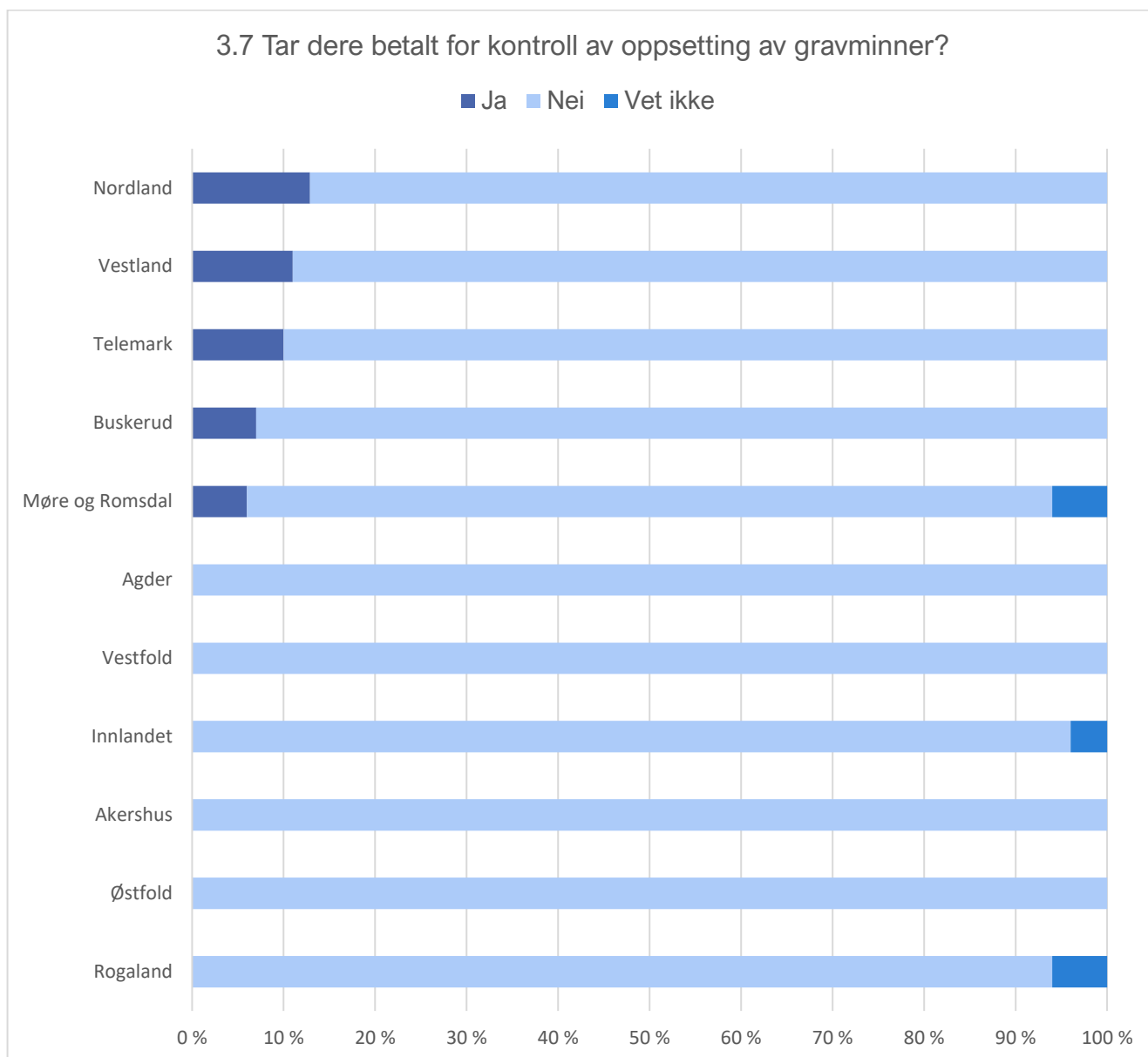
7.9 Betaling for kontroll av oppsetting

Punkt 3.7 Tar dere betalt for kontroll av oppsetting av gravminner?

Kun 9 av respondentene svarte JA på spørsmålet. 185 svarte NEI.

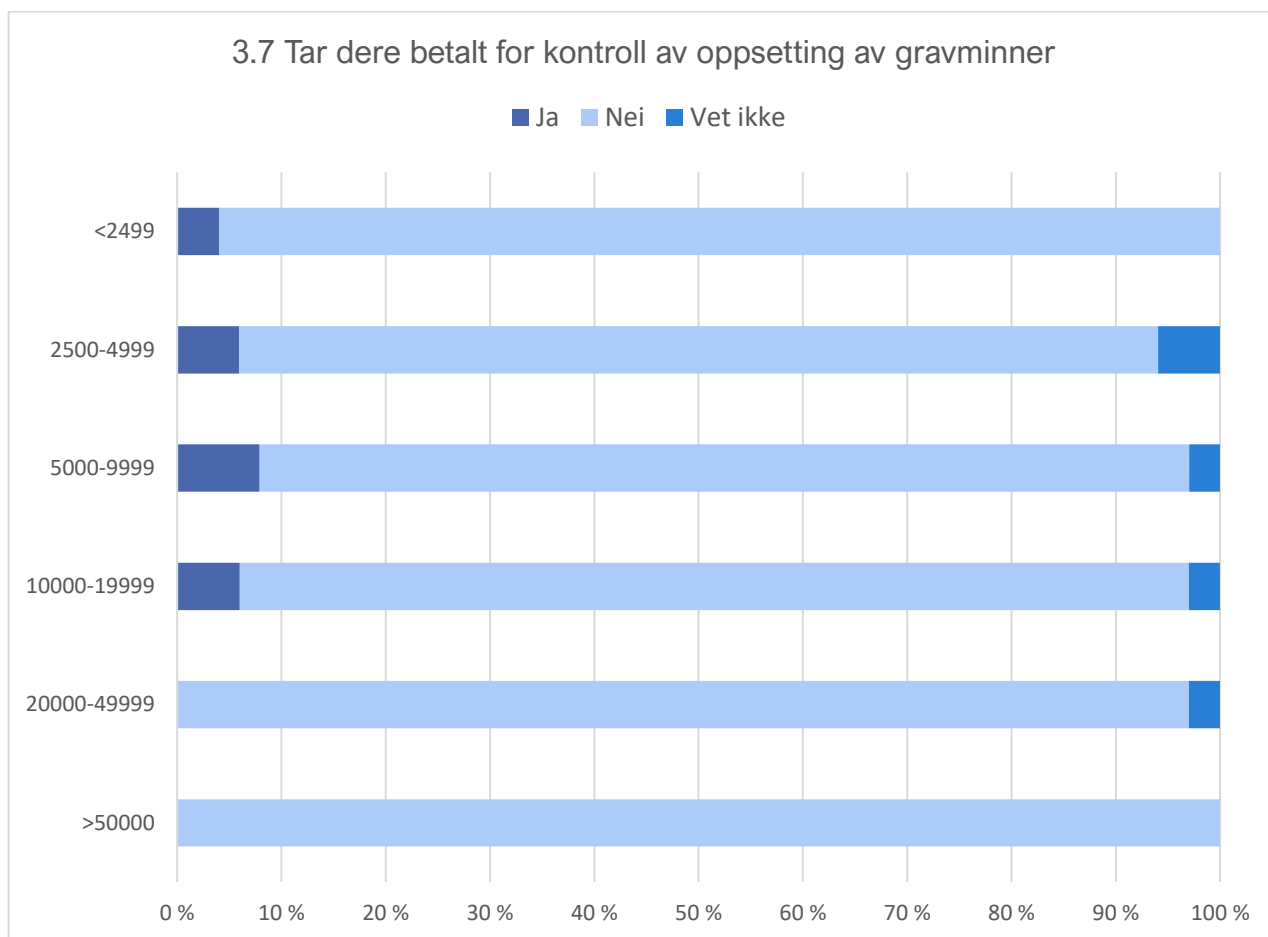

Ser vi på svarene fordelt pr. fylke er det kun noen gravplassmyndigheter i Nordland, Vestland, Telemark, Buskerud og Møre og Romsdal som tar betalt for kontroll av oppsetting av gravminner.

Figur 29 Tar dere betalt for kontroll av oppsetting av gravminner – svar fordelt pr. fylke

Fordeler vi svarene på kommunenivåer det mest vanlig å ta betalt for kontroll av oppsetting av gravminner i de mindre kommunegruppene.

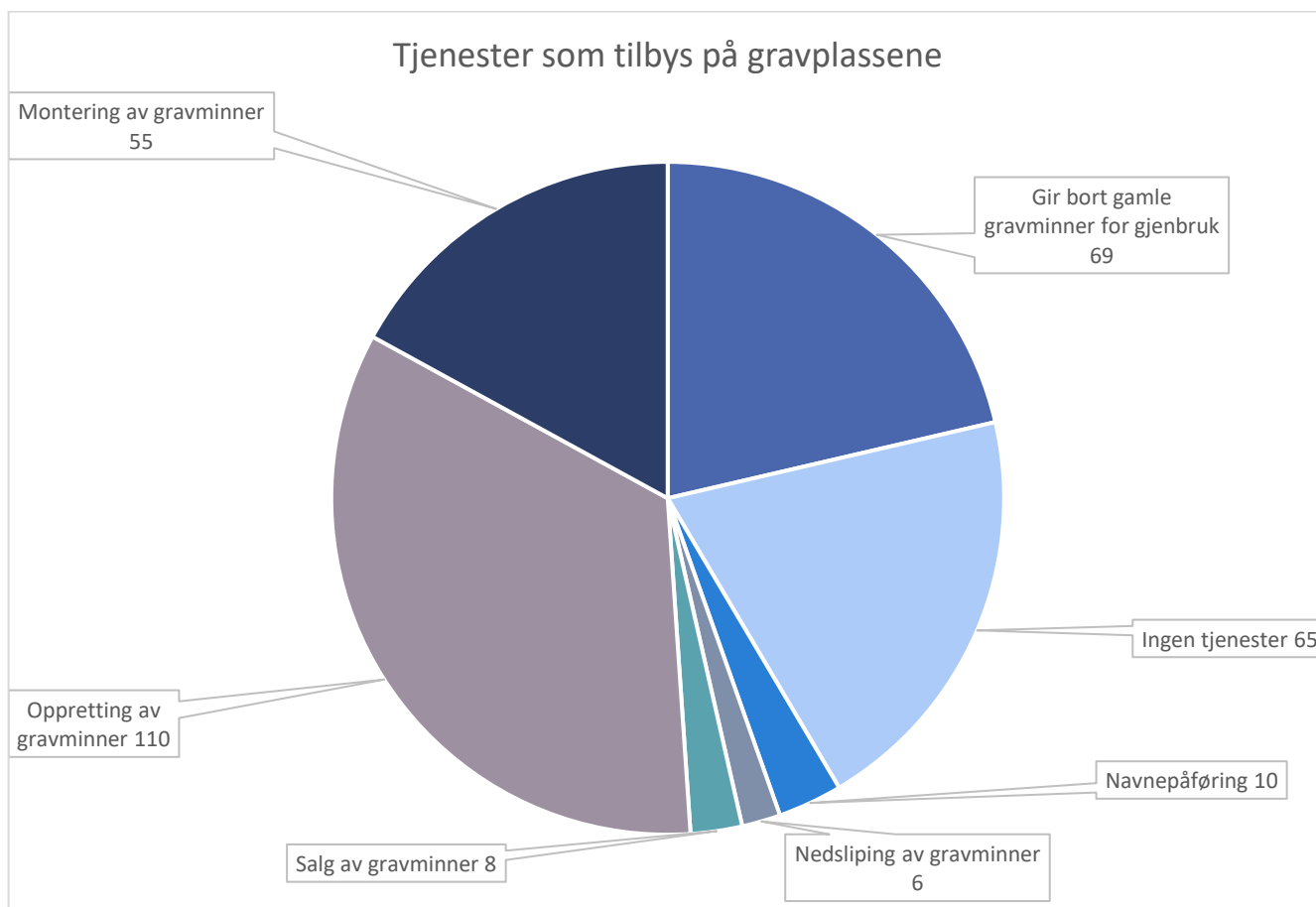

Figur 30 Tar dere betalt for kontroll av oppsetting av gravminner – fordelt pr. kommunestørrelse

7.10 Tjenester som tilbys på gravplassene

Punkt 3.8 Hva slags tjenester tilbyr dere på gravplassen? Spørsmålet gjelder kun tjenester knyttet til selve gravminne.

Spørsmålet er et flervalgsspørsmål. I undersøkelsen spurtes det etter hva slags tjenester som tilbys på gravplassene. Figuren under viser hvor mange svar som ble gitt på ulike kategoriene. Det kom inn totalt 323 svar på dette spørsmålet. Oppretting av gravminner med sine 110 var den kategorien som fikk flest svar.

Figur 31 Tjenester som tilbys på gravplassene

I tabellen under er de 4 største tjenestene fordelt pr. fylke. Kategorien 'Oppretting av gravminner' er minst vanlig i Oslofjord området og i Finnmark. Mens det er motsatt for kategorien 'Gir bort gamle gravminner for gjenbruk'. Dette er ikke en vanlig tjeneste i disse fylkene. Oppretting av gravminner er en tjeneste som tilbys i stor grad i Innlandet, Vestland og Trøndelag fylker. Mens Finnmark og fylkene rundt Oslofjorden tilbyr dette i mindre grad.

fylke	Montering av gravminner	Ingen tjenester	Gir bort gamle gravminner for gjenbruk	Oppretting av gravminner
Innlandet	13	4	12	20
Vestland	7	7	7	18
Trøndelag	6	4	5	12
Buskerud	6	2	4	12
Møre og Romsdal	8	4	6	12
Agder	2	4	8	11
Nordland	7	7	3	7
Telemark	3	4	6	5

Troms	1	3	2	4
Akershus	0	3	4	4
Østfold	0	4	2	2
Finnmark	2	5	2	1
Vestfold	0	1	3	1
Rogaland	0	13	5	1

Tabell 8 De 4 vanligste tjenestene som tilbys pr. fylke

I tabellen under er alle kategorier opplistet. Det ytres tjenester i alle disse kategoriene, men kategoriene 'salg av gravminner', nedsliping av gravminner' og 'navnepåføring' er det få gravplassmyndigheter som tilbyr.

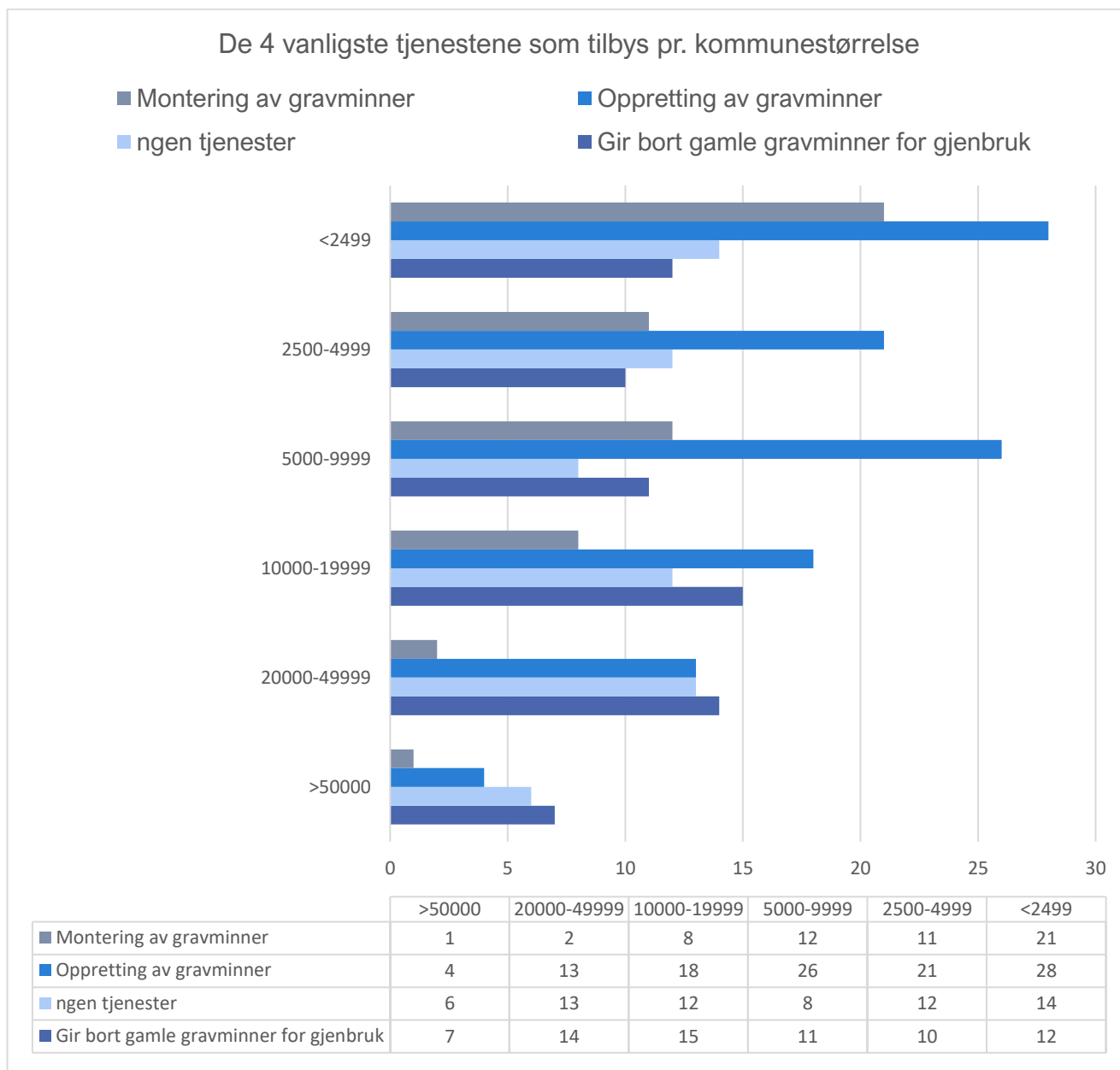
3.8 Hva slags tjenester tilbyr dere på gravplassen? Spørsmålet gjelder kun tjenester knyttet til selve gravminne (Flere svar mulig).

Fylke	Montering av gravminner	Oppretting av gravminner	Salg av gravminner	Nedsliping av gravminner	Navnepåføring	Ingen tjenester	Gir bort gamle gravminner for gjenbruk	Annet (fyll ut):
	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall
Rogaland	0	1	0	0	0	13	5	2
Møre og Romsdal	8	12	1	0	1	4	6	6
Nordland	7	7	0	0	0	7	3	4
Østfold	0	2	0	0	0	4	2	0
Akershus	0	4	0	0	0	3	4	3
Buskerud	6	12	0	1	0	2	4	1
Innlandet	13	20	3	1	4	4	12	6
Vestfold	0	1	0	0	0	1	3	1
Telemark	3	5	0	0	0	4	6	4
Agder	2	11	0	0	0	4	8	4
Vestland	7	18	1	2	2	7	7	5
Trøndelag	6	12	3	2	3	4	5	3
Troms	1	4	0	0	0	3	2	3

Finnmark	2	1	0	0	0	5	2	1
Total	55	110	8	6	10	65	69	43

Tabell 9 Tjenester som tilbys på gravplassene – fordelt pr. fylke

I figuren under er de 4 vanligste tjenestene som tilbys fordelt på kommunestørrelse. Tjenesten 'Montering av gravminner' avtar med kommunestørrelsen. Det samme gjelder tjenesten 'Oppretting av gravminner'. Når det gjelder 'Montering av gravminner' så kan en grunn være at steinleverandørene ikke tar seg tid til å reise til de mindre kommunene fordi det er for dyrt og vanskelig å få til. Og den samme grunnen kan være årsaken til at 'Oppretting av gravminner' tilbys i liten grad i den største kommunegruppen.

Figur 32 De 4 vanligste tjenestene som tilbys pr. kommunestørrelse

Tabellen under viser at tjenestene 'Salg av gravminner', 'Nedsliping av gravminner' og 'Navnepåføring' kun tilbys i noen grad i de to minste kommunegruppene.

3.8 Hva slags tjenester tilbyr dere på gravplassen? Spørsmålet gjelder kun tjenester knyttet til selve gravminne (Flere svar mulig).

	Montering av gravminner	Oppretting av gravminner	Salg av gravminner	Nedsliping av gravminner	Navnepåføring	Ingen tjenester	Gir bort gamle gravminner for gjenbruk	Annet (fyll ut):
Innbyggere	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall
<2499	21	28	4	2	4	14	12	11
2500-4999	11	21	3	3	4	12	10	11
5000-9999	12	26	0	1	1	8	11	9
10000-19999	8	18	1	0	0	12	15	6
20000-49999	2	13	0	0	1	13	14	4
>50000	1	4	0	0	0	6	7	2
Total	55	110	8	6	10	65	69	43

Tabell 10 Tjenester som tilbys på gravplassene – fordelt pr. kommunestørrelse

7.11 Tjenester som tilbys på gravplassen – svar fra alternativet annet.

Punkt 3.8 Hva slags tjenester tilbyr dere på gravplassen? Spørsmålet gjelder kun tjenester knyttet til selve gravminne – svar på alternativet annet.

Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart på dette spørsmålet. Mange av svarene var likelydende og derfor ble denne metoden brukt. Sammendraget er manuelt kontrollert. Se alle svar slik de ble skrevet inn av respondentene i avsnitt 13.2.5.

7.11.1 Fjerning av gravminner:

- Gravminner på slettede graver fjernes, ofte gratis hvis pårørende ikke tar ansvar.
- Destruering av gamle gravminner er vanlig praksis.
- Enkelte steder tar ned gravminner ved forespørsel, særlig når det gjelder sikkerhet.

7.11.2 Gjenbruk og salg:

- Flere gravplassmyndigheter ønsker å etablere ordning for gjenbruk eller selger/gir bort gamle gravminner, men dette skjer sjelden og er ofte lite formalisert.
- Enkelte selger gamle nedslippte steiner eller gir dem bort.

7.11.3 Oppretting og vedlikehold:

- Oppretting av skjeve gravminner gjøres sporadisk, ofte ved spesielle behov (f.eks. helseårsaker eller pårørende som bor langt unna).
- Større arbeider utføres vanligvis av eksterne steinleverandører eller håndverkere, som forvaltningen formidler kontakt til.
- Vask og rengjøring gjøres enkelte steder, men ofte kun som del av stellavtaler.

7.11.4 Montering og bolting:

- Montering skjer sjelden, men kan gjøres unntaksvis eller formidles til firma.
- Bolting nevnes som en sikringstjeneste enkelte steder.

7.11.5 Formidling og samarbeid:

- Mange kommuner/kirkegårder har samarbeid med stenhuggere eller lokale firma, og formidler tjenester fremfor å utføre dem selv.
- Enkelte ansatte utfører slike tjenester gjennom egne foretak utenfor ordinær stilling.

7.12 Andre tjenester som ytes på gravplassen

Punkt 3.9 Yter dere andre tjenester som ikke er nevnt i foregående spørsmål?

Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart på dette spørsmålet. Mange av svarene var likelydende og derfor ble denne metoden brukt. Sammendraget er manuelt kontrollert, og alle svarene finnes i kap. 13.2.6.

Tjenester som tilbys enkelte steder:

- Gravstell og blomsterstell, ofte via stellavtaler som både er ettårige og flerårige. Noen tilbyr dette kun hvis det finnes midler eller kapasitet.
- Veiledning til fester og leverandører om gravminneoppføring.
- Sikring, bolting eller enkel oppretting av gravminner – ofte utført sporadisk eller ved behov, f.eks. når nytt gravsted tas i bruk i nærheten.
- Vask eller beplantning
- Fjerning og destruksjon av gravminner ved sletting av graver, gjerne etter avtale eller mot betaling.
- Formidling til eksterne aktører for tjenester forvaltningen ikke utfører selv.
- Enkelte steder bistår også med gravferdsrelaterte tjenester, som dødsannonser, programhefter, pynting og minnesamvær.

Generelt:

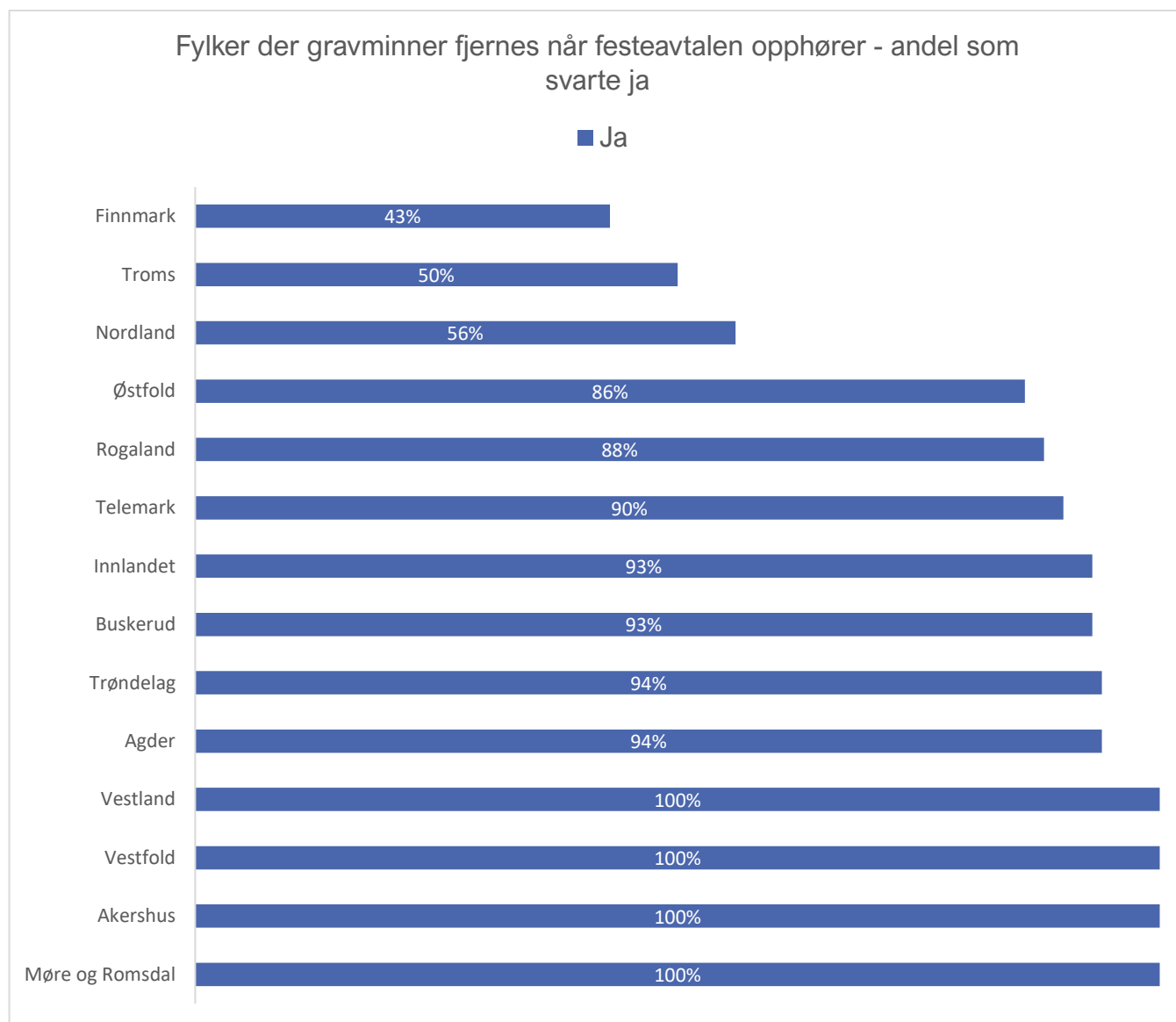
- Mange svarer rett og slett "nei" – det finnes ingen andre tjenester innenfor gravsikringsarbeidet.

- Tidligere tjenester som oppretting og bolting er i flere tilfeller avvirket pga. manglende ressurser.

7.13 Fjerning av gravminner ved opphør av festeavtalen

Punkt 3.10 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes)?

I figuren under ser vi at det i de tre nordligste fylkene er minst vanlig å fjerne gravminner når festeavtalen opphører.

Figur 33 Fylker der gravminner fjernes når festeavtalen opphører – Ja svar

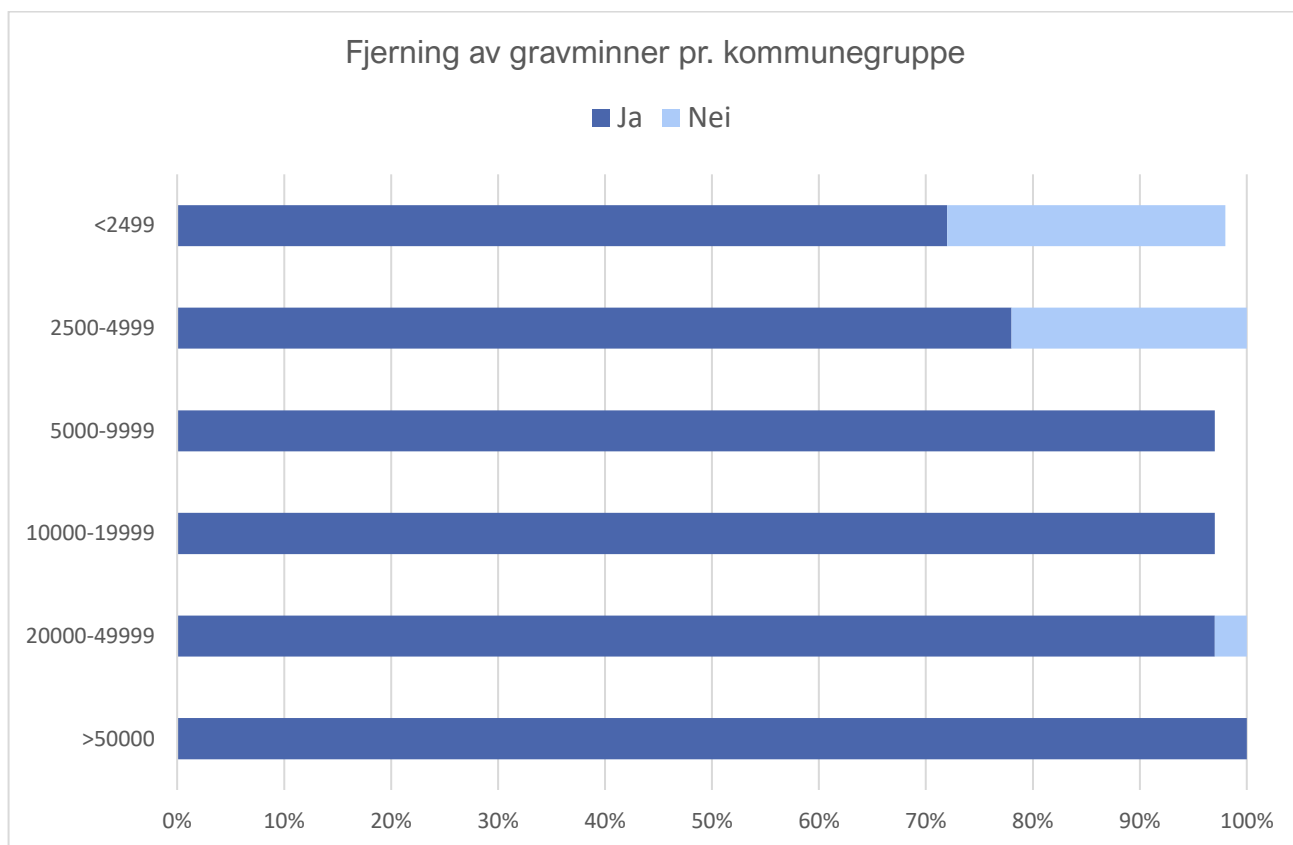
Tabellen under viser også Nei svar fordelt på fylker.

3.10 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes)?

	Ja		Nei		Vet ikke	
Fylke	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Rogaland	14	88%	2	13%	0	0%
Møre og Romsdal	17	100%	0	0%	0	0%
Nordland	9	56%	7	44%	0	0%
Østfold	6	86%	1	14%	0	0%
Akershus	10	100%	0	0%	0	0%
Buskerud	13	93%	1	7%	0	0%
Innlandet	26	93%	2	7%	0	0%
Vestfold	5	100%	0	0%	0	0%
Telemark	9	90%	1	10%	0	0%
Agder	15	94%	0	0%	1	6%
Vestland	28	100%	0	0%	0	0%
Trøndelag	16	94%	0	0%	1	6%
Troms	4	50%	4	50%	0	0%
Finnmark	3	43%	3	43%	1	14%
Total	175	88%	21	11%	3	2%

Tabell 11 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes) – fordelt pr. fylke

I figuren under har vi fordelt JA og NEI svar og utelatt VET IKKE svaret. Her ser vi at det i de to minste kommunegruppene er mest vanlig å la gravminnene stå når festeavtalen opphører.

Figur 34 31 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes) – fordelt pr. kommunistørrelse (kun JA og NEI svar)

Tabellen under viser alle detaljer pr. kommunegruppe.

3.10 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes)?

	Ja		Nei		Vet ikke	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Innbyggere						
<2499	34	72%	12	26%	1	2%
2500-4999	28	78%	8	22%	0	0%
5000-9999	38	97%	0	0%	1	3%
10000-19999	32	97%	0	0%	1	3%
20000-49999	29	97%	1	3%	0	0%
>50000	14	100%	0	0%	0	0%
Total	175	88%	21	11%	3	2%

Tabell 12 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes) – fordelt pr. kommunistørrelse

8 Kommunikasjon med ansvarlig for grav/fester

8.1 Kanaler som brukes for å kommunisere med fester/ ansvarlig for grav

Punkt 4.1 Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne? Flere svar mulig.

Alle kanalene som inngikk i spørsmålet, er i bruk av en eller flere respondenter. De tre første svaralternativene har fått omtrentlig like mange svar (75, 73, 83). Informasjon på skilt på gravplass er ikke så vanlig. Den desiderte største kanalen gravplassmyndighetene bruker for å kommunisere med fester/ ansvarlig for grav er 'Informasjon på nettsiden til gravplassmyndigheten', mens det er veldig få som bruker informasjon på kommunens nettside.

4.1 Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne? Fordelt på fylker

	Informasjon ved godkjenningen av gravminnet	Informasjon ved gravlegging i festet grav	Informasjon ved fakturering for festeavgift	Informasjon på nettsiden til gravplassmyndigheten	Informasjon på nettsiden til kommunen	Informasjon på skilt på gravplassen	Annet (fyll ut):
Fylke	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall
Rogaland	9	8	5	10	0	1	1
Møre og Romsdal	9	7	12	13	2	5	1
Nordland	7	5	8	11	1	5	3
Østfold	1	1	2	6	0	0	1
Akershus	5	2	2	10	2	3	1
Buskerud	3	3	6	10	2	3	3
Innlandet	10	15	12	17	2	7	6
Vestfold	0	2	1	5	1	1	0
Telemark	7	1	6	7	3	4	3
Agder	2	6	9	12	1	2	1
Vestland	13	12	10	21	1	6	7
Trøndelag	5	5	6	11	0	5	3
Troms	1	3	3	4	2	2	2

Finnmark	3	3	1	2	1	3	1
Total	75	73	83	139	18	47	33

Tabell 13 Kanaler gravplassmyndigheten bruker for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne – fordelt på fylker

For å få et korrekt bilde av hvordan dette ser ut når vi ser på kommunegrupper, er svarene fordelt prosentvis på antall kommuner som er med i undersøkelsen i hver gruppe. Samtlige kommuner hadde krysset av for ett eller flere alternativer på punktet. Basis for prosentberegningen er angitt til høyre i tabellen.

<2499	47
2500-4999	36
5000-9999	39
10000-19999	33
20000-49999	30
>50000	14
Total	199

Tabellen under viser prosentmessig fordeling innad i hver kommunegruppe når det gjelder det som det ble krysset av for i undersøkelsen.

Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne? Flere svar mulig.

	Informasjon ved godkjenningen av gravminnet	Informasjon ved gravlegging i festet grav	Informasjon ved fakturering for festeavgift	Informasjon på nettsiden til gravplassmyndigheten	Informasjon på nettsiden til kommunen	Informasjon på skilt på gravplassen	Basis for beregning
	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent	Antall
<2499	29,8 %	42,6 %	42,6 %	46,8 %	12,8 %	12,8 %	47
2500-4999	25,0 %	16,7 %	38,9 %	58,3 %	2,8 %	2,8 %	36
5000-9999	43,6 %	38,5 %	35,9 %	71,8 %	5,1 %	5,1 %	39

10000-19999	45,5 %	48,5 %	57,6 %	93,9 %	15,2 %	15,2 %	33
20000-49999	36,7 %	33,3 %	36,7 %	86,7 %	6,7 %	6,7 %	30
>50000	64,3 %	42,9 %	35,7 %	78,6 %	14,3 %	14,3 %	14
Hele landet	37,7 %	36,7 %	41,7 %	69,8 %	9,0 %	23,6 %	199

Tabell 14 Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne? Fordelt på kommunestørrelser.

8.2 Andre kanaler som brukes for å kommunisere med fester og gravansvarlig

Punkt 4.1 Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne? Svar på alternativet annet.

Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart på dette spørsmålet. Mange av svarene var likelydende og derfor ble denne metoden brukt. Sammendraget er manuelt kontrollert. Se alle svar slik de ble skrevet inn av respondentene i avsnitt 13.2.7.

Eksisterende informasjonskanaler:

- Menighetsblad og kirkeblad brukes jevnlig eller sporadisk av mange.
- Nettsider, både kommunale og soknerådets egne, inneholder informasjon, men ikke alltid lett tilgjengelig.
- Facebook og sosiale medier tas i bruk enkelte steder.
- Informasjon via gravferdsbyråer, spesielt der lokale byråer håndterer flest begravelser.
- Infoskriv, plakater og søknadsskjema (f.eks. fra gravsteinsleverandør) benyttes enkelte steder.
- Vedtekter publiseres på nett og brukes som informasjonsgrunnlag.
- Direkte kontakt, som e-post, brev eller samtaler med kirketjener, brukes sporadisk.

Utfordringer og planer:

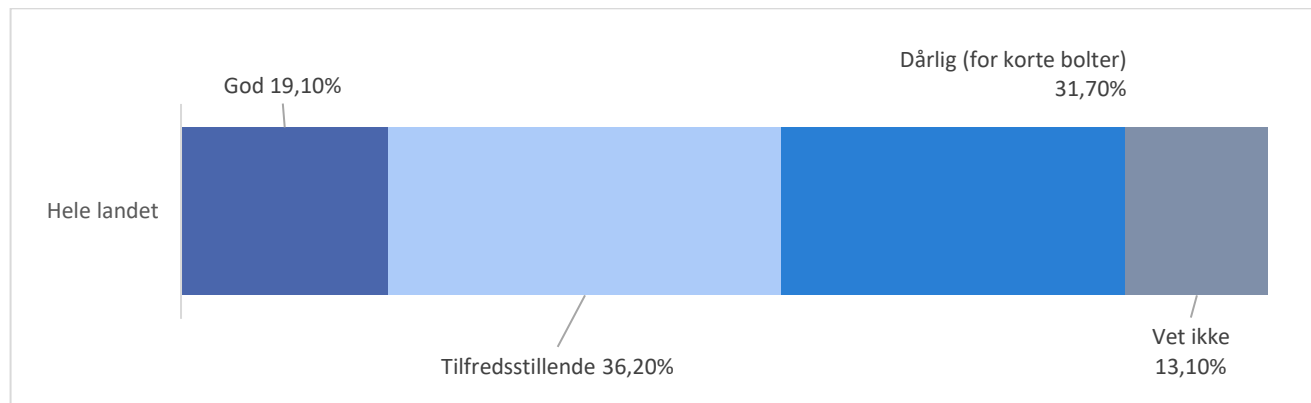
- Flere steder har ingen rutiner eller svært dårlig kommunikasjon.
- Mange oppgir at de arbeider med forbedringer, som oppdaterte nettsider, plakater og mer strukturert informasjon.
- Det etterlyses felles tiltak på nasjonalt nivå (f.eks. via KA).
- Særlige grunnforhold og manglende festeavgift gjør at festeransvar er uklart eller foreldet enkelte steder.

9 Kvalitet og arbeid

9.1 Kvalitet på bolter brukt på gamle gravminner

Punkt 5.1 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på bolter brukt på gamle gravminner?

Ser vi svaret for hele landet har 55,2% svart god og tilfredsstillende.

5.1 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på bolter brukt på gamle gravminner

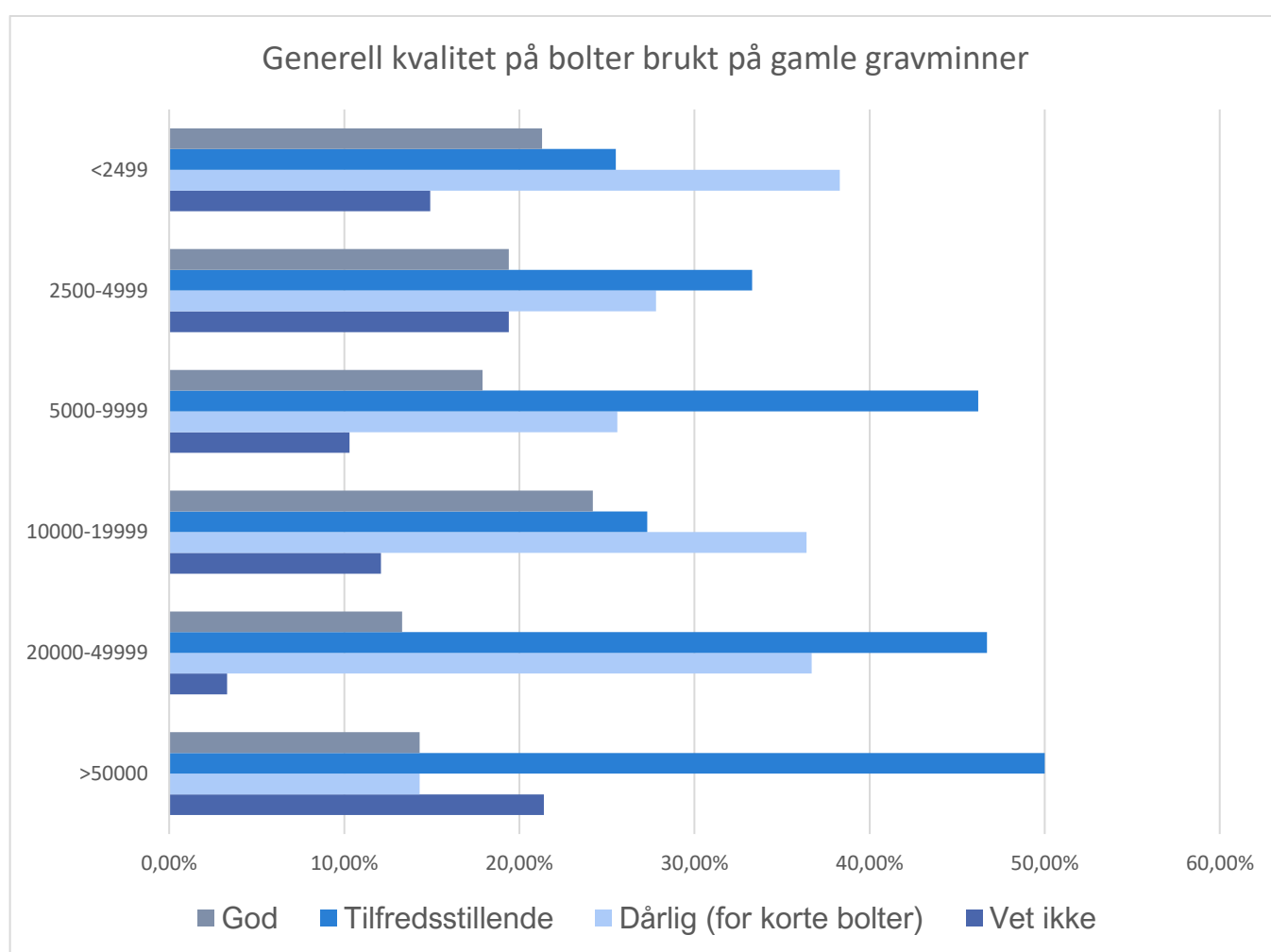
	God		Tilfredsstillende		Dårlig (for korte bolter)		Vet ikke	
Fylke	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Rogaland	3	19%	5	31%	3	19%	5	31%
Møre og Romsdal	3	18%	8	47%	6	35%	0	0%
Nordland	3	19%	3	19%	9	56%	1	6%
Østfold	1	14%	5	71%	0	0%	1	14%
Akershus	1	10%	5	50%	2	20%	2	20%
Buskerud	3	21%	3	21%	7	50%	1	7%
Innlandet	7	25%	11	39%	7	25%	3	11%
Vestfold	0	0%	5	100%	0	0%	0	0%
Telemark	4	40%	2	20%	4	40%	0	0%
Agder	5	31%	8	50%	2	13%	1	6%
Vestland	2	7%	6	21%	14	50%	6	21%

Trøndelag	4	24%	4	24%	4	24%	5	29%
Troms	1	13%	3	38%	4	50%	0	0%
Finnmark	1	14%	4	57%	1	14%	1	14%
Total	38	19%	72	36%	63	32%	26	13%

Tabell 15 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på bolter brukt på gamle gravminner – fordelt pr. fylke

5.1 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på bolter brukt på gamle gravminner

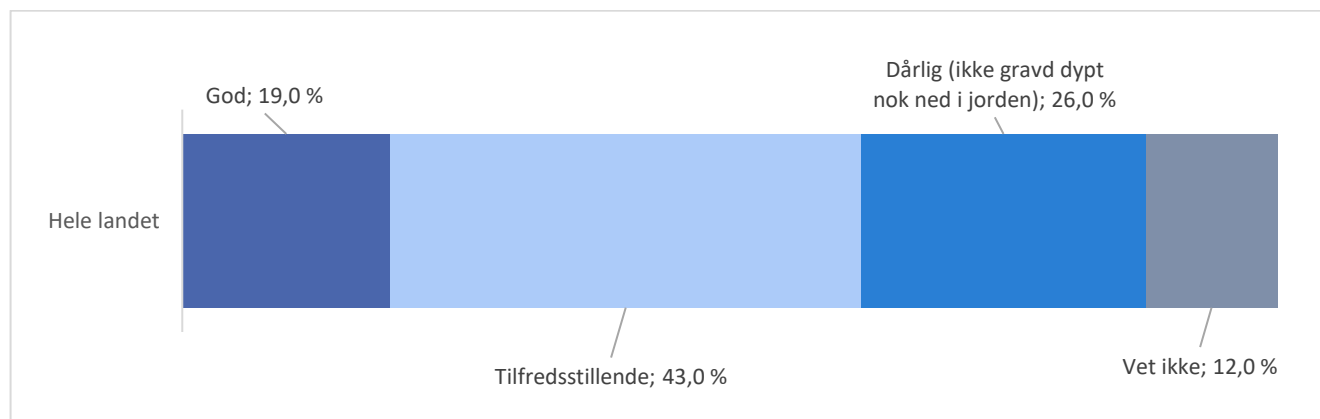
På dette punktet kan det se ut som om opplevelsen av god kvalitet er dårligere jo større kommunen er.

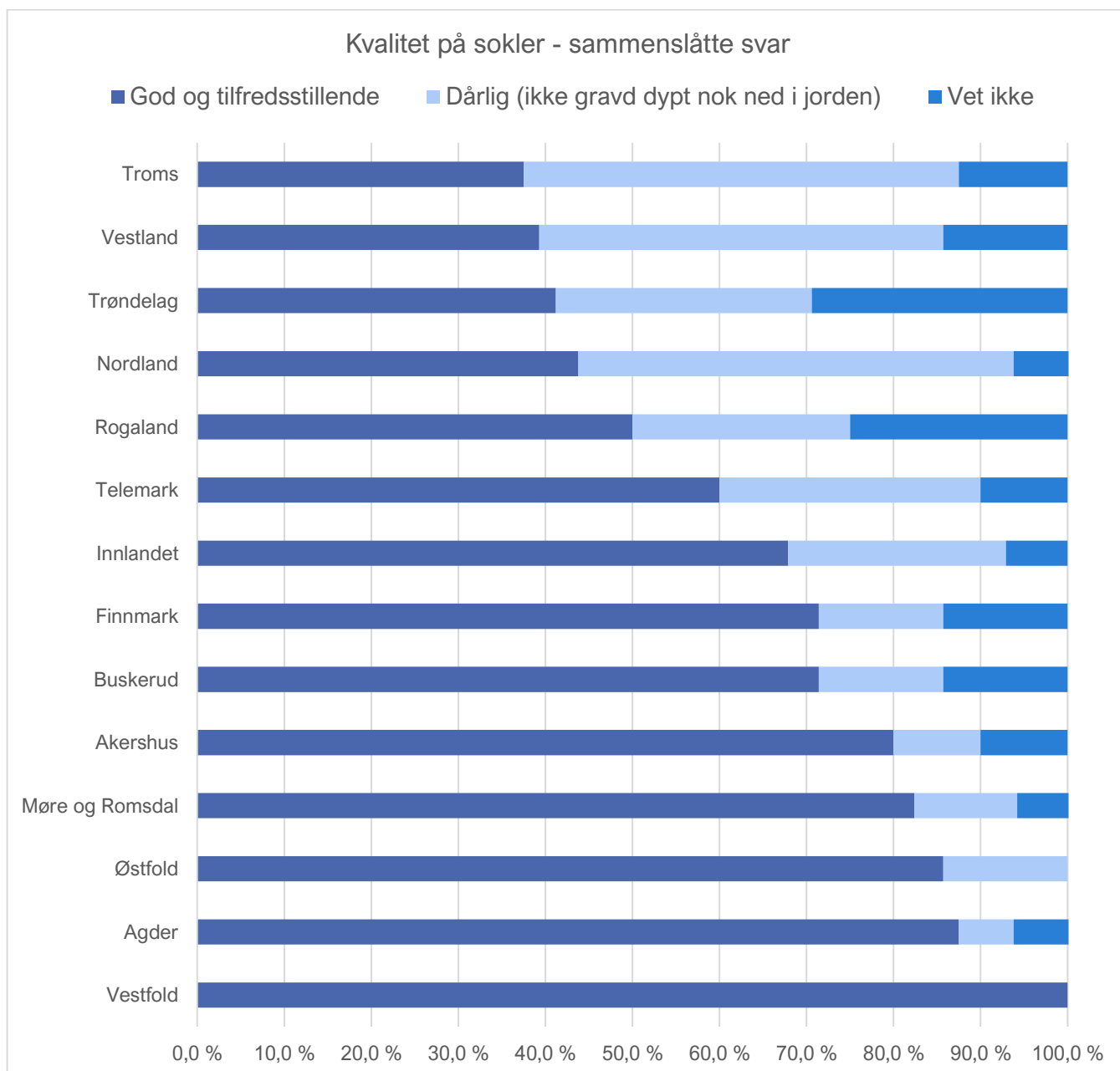
Figur 35 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på bolter brukt på gamle gravminner – fordelt pr. kommunestørrelse

9.2 Kvalitet på sokler brukt på gamle gravminner

Punkt 5.2 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på soklene som er brukt på gamle gravminner?

Ser vi på hele landet svarer 62% god eller tilfredsstillende på dette spørsmålet. I figuren under har vi slått sammen svarene på god og tilfredsstillende og fordelt det på fylker.

Figur 36 Kvalitet på sokler - sammenslåtte svar på god og tilfredsstillende

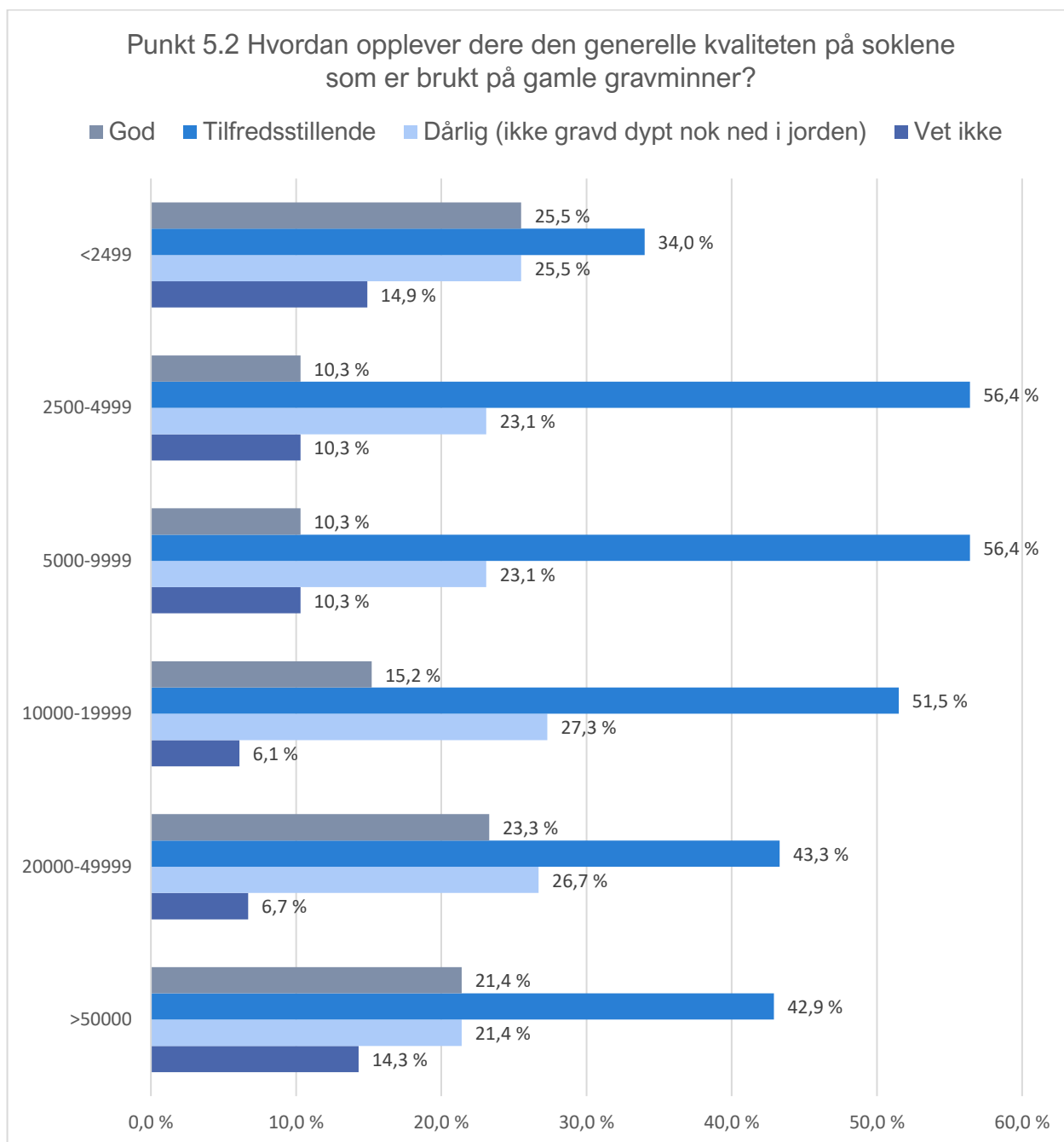
I tabellen under er svarene på god og tilfredsstillende splittet opp.

5.2 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på soklene som er brukt på gamle gravminner?

Fylke	God		Tilfredsstillende		Dårlig (ikke gravd dypt nok ned i jorden)		Vet ikke	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Rogaland	3	19%	5	31%	4	25%	4	25%
Møre og Romsdal	5	29%	9	53%	2	12%	1	6%

Nordland	1	6%	6	38%	8	50%	1	6%
Østfold	2	29%	4	57%	1	14%	0	0%
Akershus	0	0%	8	80%	1	10%	1	10%
Buskerud	3	21%	7	50%	2	14%	2	14%
Innlandet	6	21%	13	46%	7	25%	2	7%
Vestfold	0	0%	5	100%	0	0%	0	0%
Telemark	3	30%	3	30%	3	30%	1	10%
Agder	6	38%	8	50%	1	6%	1	6%
Vestland	3	11%	8	29%	13	46%	4	14%
Trøndelag	0	0%	7	41%	5	29%	5	29%
Troms	2	25%	1	13%	4	50%	1	13%
Finnmark	3	43%	2	29%	1	14%	1	14%
Total	37	19%	86	43%	52	26%	24	12%

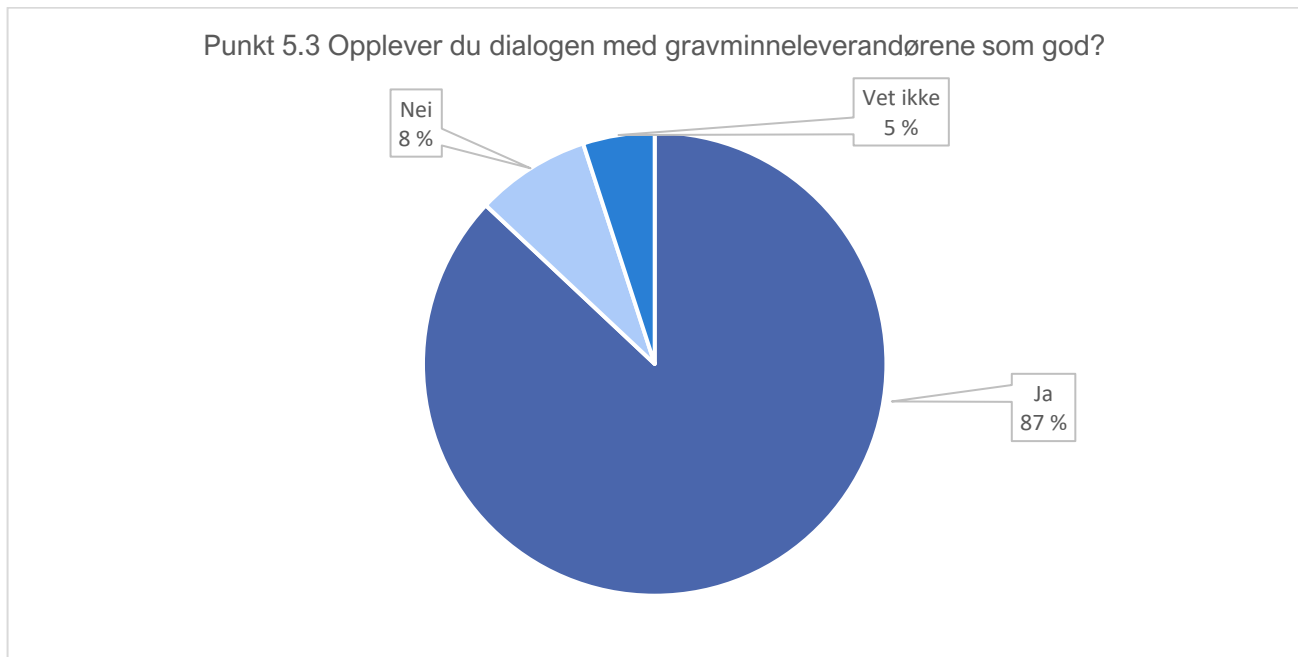
Tabell 16 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på soklene som er brukt på gamle gravminner – fordelt på fylker

Figur 37 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på soklene som er brukt på gamle gravminner – fordelt på kommunestørrelse

9.3 Dialog med gravminneleverandør

Punkt 5.3 Opplever du dialogen med gravminneleverandørene som god?

Ser vi på hele landet svarer 87% ja på dette spørsmålet. I tabellen under ser vi at svaralternativet JA varierer mellom 71% (Buskerud og Østfold) og 100% (Akershus).

5.3 Opplever du dialogen med gravminneleverandørene som god?

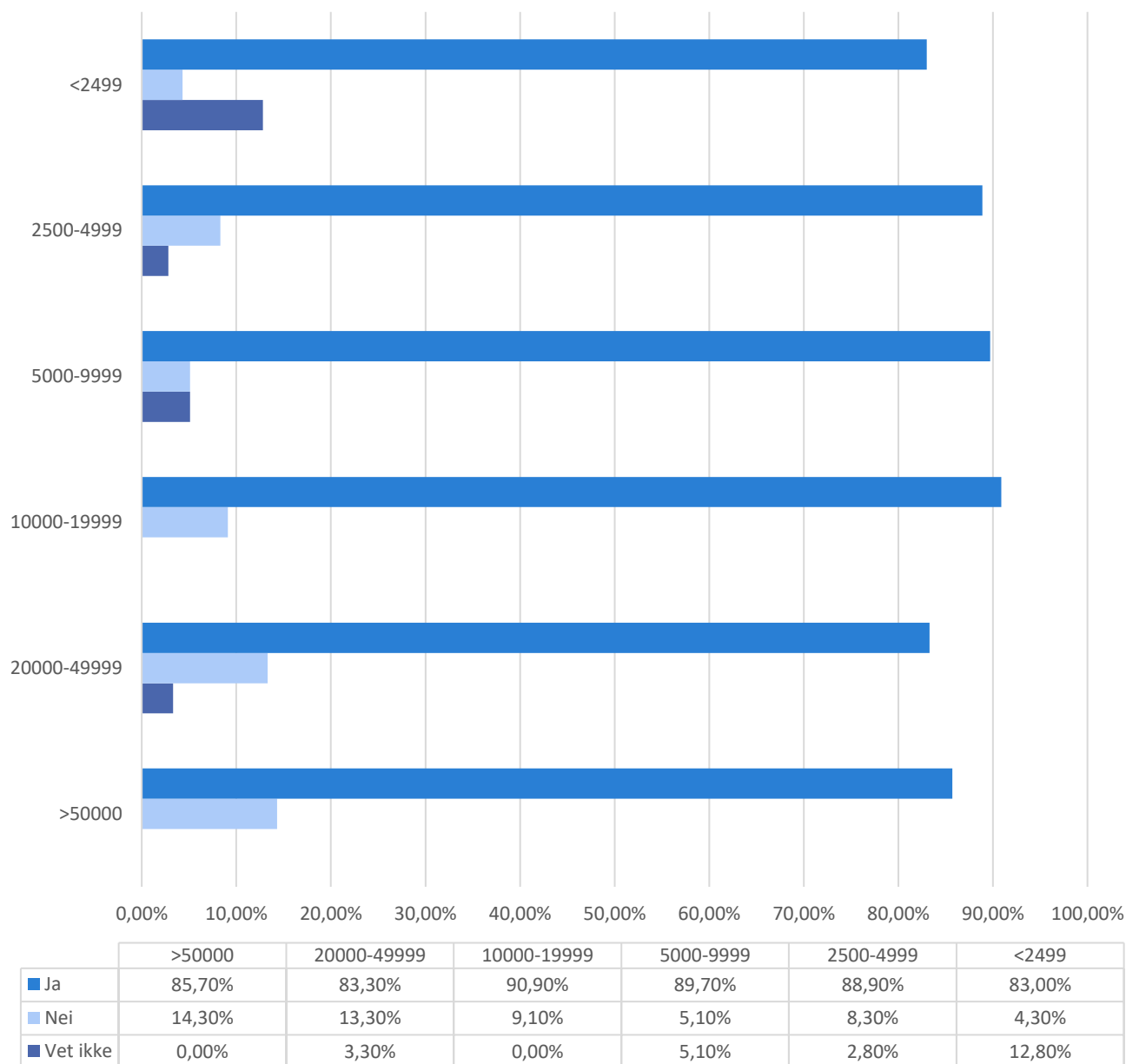
Fylke	Ja		Nei		Vet ikke	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Rogaland	12	75%	3	19%	1	6%
Møre og Romsdal	14	82%	1	6%	2	12%
Nordland	13	81%	1	6%	2	13%
Østfold	5	71%	2	29%	0	0%
Akershus	10	100%	0	0%	0	0%
Buskerud	10	71%	2	14%	2	14%
Innlandet	27	96%	1	4%	0	0%
Vestfold	4	80%	1	20%	0	0%
Telemark	8	80%	1	10%	1	10%
Agder	15	94%	0	0%	1	6%
Vestland	27	96%	1	4%	0	0%
Trøndelag	15	88%	1	6%	1	6%
Troms	6	75%	2	25%	0	0%
Finnmark	7	100%	0	0%	0	0%
Total	173	87%	16	8%	10	5%

Tabell 17 Opplever du dialogen med gravminneleverandørene som god – fordelt på fylker

I figuren under ser vi at i dette spørsmålet er det ikke noen stor forskjell når det gjelder kommunestørrelsen.

Punkt 5.3 Opplever du dialogen med gravminneleverandørene som god?

■ Ja ■ Nei ■ Vet ikke

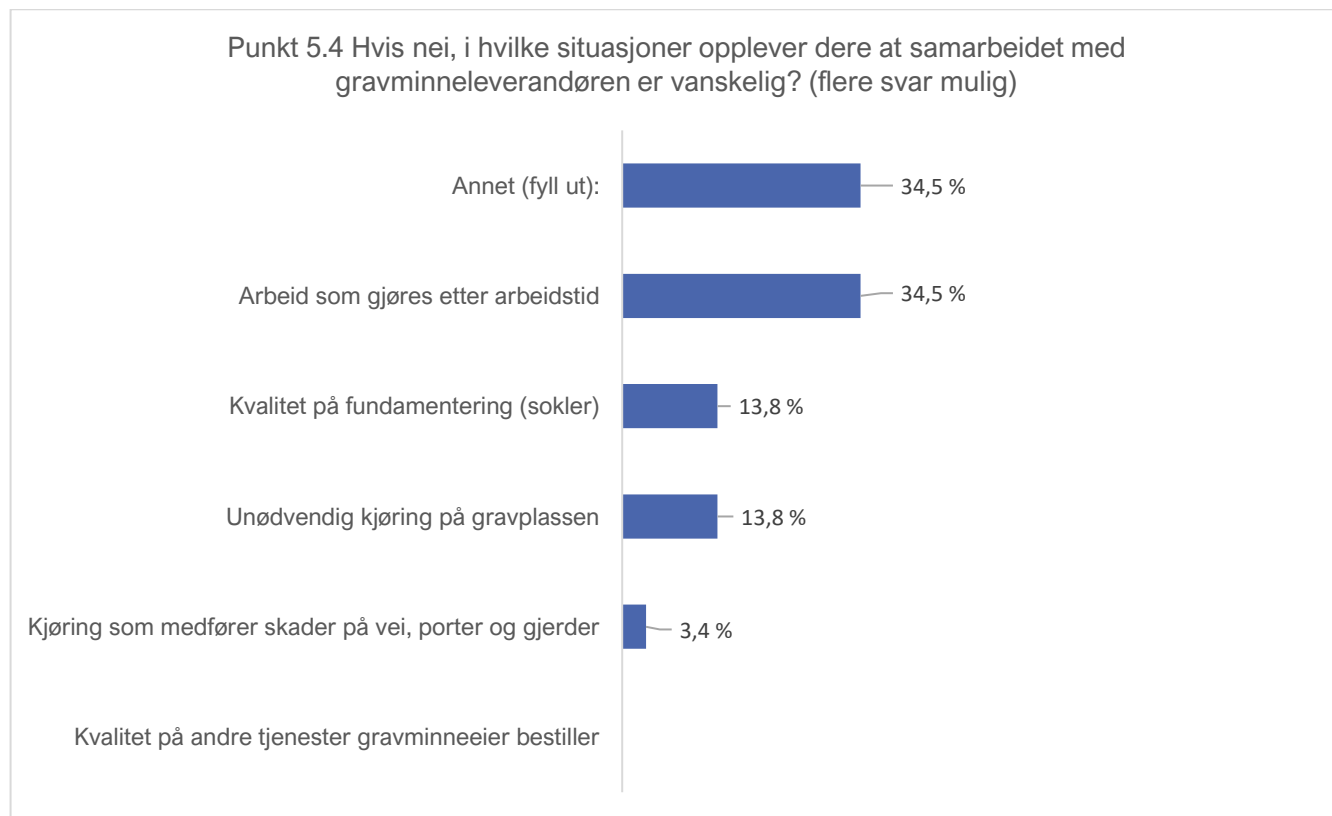

Figur 38 Opplever du dialogen med gravminneleverandørene som god – fordelt på kommunestørrelse

9.4 Situasjoner med vanskelig samarbeid med leverandører

Punkt 5.4 Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig? (flere svar mulig)

I figuren under er svar gitt på de ulike alternativene i undersøkelsen. Det kom inn 29 svar på dette spørsmålet.

Figur 39 Situasjoner der samarbeidet med gravminneleverandører er vanskelig

I kap. 10.5 er det laget et sammendrag basert på svar på alternativet annet.

I tabellen under er alle detaljer pr. fylke ramset opp.

5.4 Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig? (flere svar mulig).

	Unødvendig kjøring på gravplassen	Kjøring som medfører skader på vei, porter og gjerder	Arbeid som gjøres etter arbeidstid	Kvalitet på fundamentering (sokler)	Kvalitet på andre tjenester gravminneier bestiller	Annet (fyll ut):
Fylke	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall	Antall
Rogaland	1	0	1	0	0	2
Møre og Romsdal	0	0	1	1	0	1
Nordland	0	0	0	0	0	1
Østfold	1	0	1	0	0	1
Akershus	0	0	0	0	0	0
Buskerud	1	0	2	1	0	0
Innlandet	0	0	1	0	0	0
Vestfold	0	0	0	1	0	1
Telemark	1	0	1	0	0	1
Agder	0	0	0	0	0	0
Vestland	0	1	1	0	0	0
Trøndelag	0	0	1	0	0	1
Troms	0	0	1	1	0	2
Finnmark	0	0	0	0	0	0
Total	4	1	10	4	0	10

Tabell 18 Hvis nei, situasjoner der samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig – fordelt på fylker

9.5 Situasjoner med vanskelig samarbeid med leverandører – svar på alternativ annet

Punkt 5.4 Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig? Svar på alternativet annet.

Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart på dette spørsmålet. Det kom totalt 10 svar på spørsmålet og mange av svarene var likelydende og derfor ble denne metoden brukt. Sammendraget er manuelt kontrollert. Se alle svar slik de ble skrevet inn av respondentene i avsnitt 13.2.8.

Flere gravplassforvaltninger rapporterer om problemer med gravminneleverandører som:

- Unnlater å søke om godkjenning før montering, eller sender mangelfulle søknader.
- Monterer gravminner uten dialog med kirkeverge eller gravplasspersonell, og uten anvisning av plassering.
- Ignorerer lokal forskrift, og setter opp steiner som ikke oppfyller kravene.
- Ved navnetilføyer blir forvaltningen ofte ikke varslet, noe som kan føre til navnedobling på flere gravsteder.
- Enkelte leverandører monterer feilaktig, slik at gravminnet bikker, og skylder senere på telehiv i stedet for dårlig arbeid.
- Problemet er særlig utbredt blant leverandører uten lokal tilknytning eller fagkunnskap, og det påpekes mangel på yrkesstolthet.

9.6 Tillatelser til oppsetting og oppretting

Punkt 5.5 Har du de siste fem årene nektet en gravminneleverandør å levere tjenester på gravplassene?

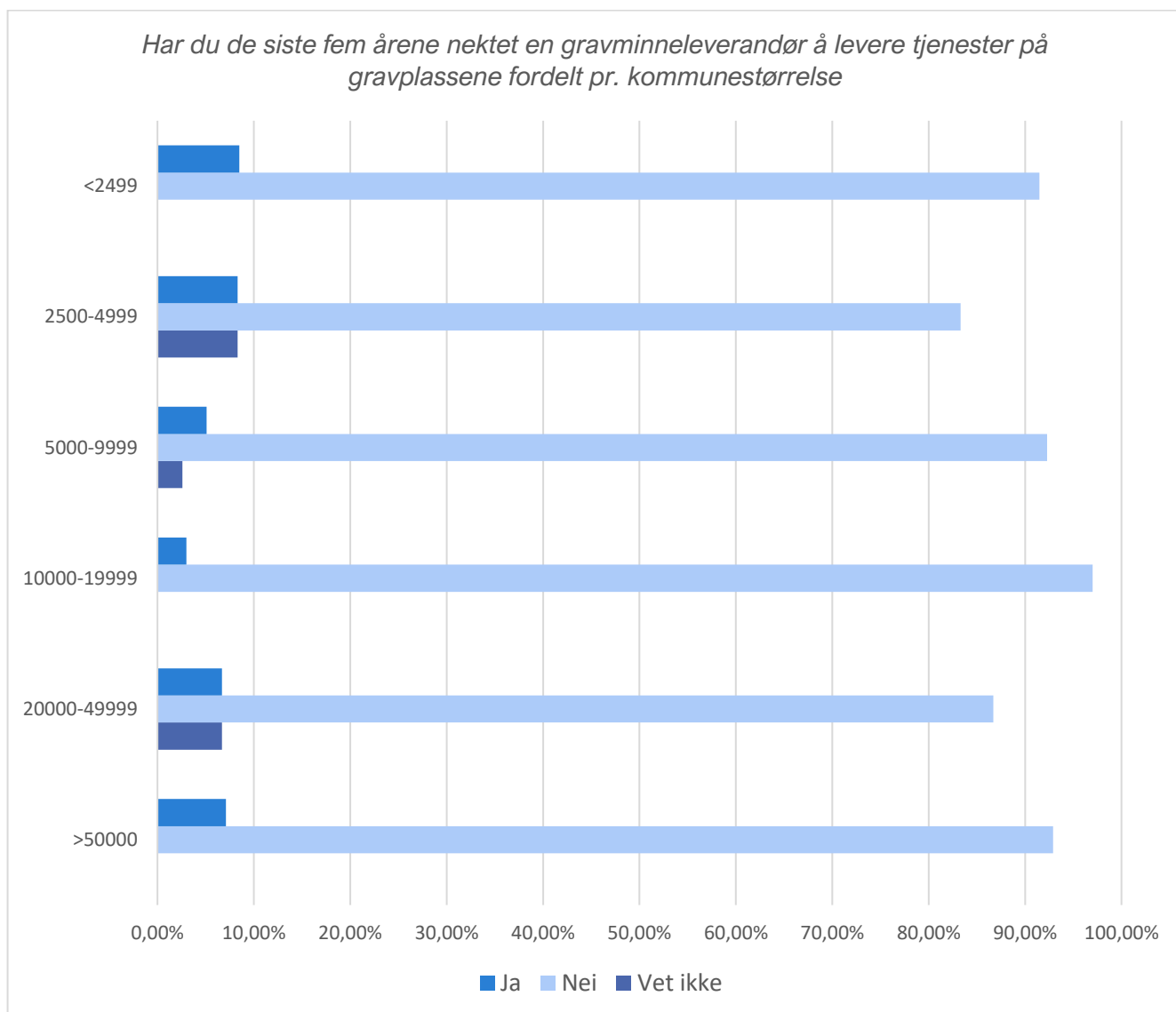
Undersøkelsen viser at kun 13 av respondentene svarte JA på dette spørsmålet. Vestland var det fylke som hadde flest tilfeller (3), mens Østfold, Akershus, Agder og Trøndelag hadde ingen tilfeller.

5.5 Har du de siste fem årene nektet en gravminneleverandør å levere tjenester på gravplassene?

Fylke	Ja		Nei		Vet ikke	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Rogaland	1	6%	14	88%	1	6%
Møre og Romsdal	2	12%	15	88%	0	0%
Nordland	2	13%	14	88%	0	0%
Østfold	0	0%	7	100%	0	0%
Akershus	0	0%	10	100%	0	0%
Buskerud	1	7%	12	86%	1	7%
Innlandet	1	4%	26	93%	1	4%
Vestfold	1	20%	4	80%	0	0%
Telemark	1	10%	9	90%	0	0%
Agder	0	0%	16	100%	0	0%
Vestland	3	11%	24	86%	1	4%
Trøndelag	0	0%	15	88%	2	12%
Troms	0	0%	8	100%	0	0%
Finnmark	1	14%	6	86%	0	0%
Total	13	7%	180	90%	6	3%

Tabell 19 Har du de siste fem årene nektet en gravminneleverandør å levere tjenester på gravplassene – fordelt på fylker

Ser vi på svarene i forhold til kommunestørrelse så er det liten forskjell.

Figur 40 Har du de siste fem årene nektet en gravminneleverandør å levere tjenester på gravplassene – fordelt på kommunistørrelse

9.7 Pris for oppretting av gravminne

Punkt 5.6 Hvilken pris tar private leverandører for å rette opp et gravminne?

I undersøkelsen svarer hele 70% Vet ikke på dette spørsmålet. Av de innkomne svarene svarte 24% at prisen lå mellom 1001-2999 kroner.

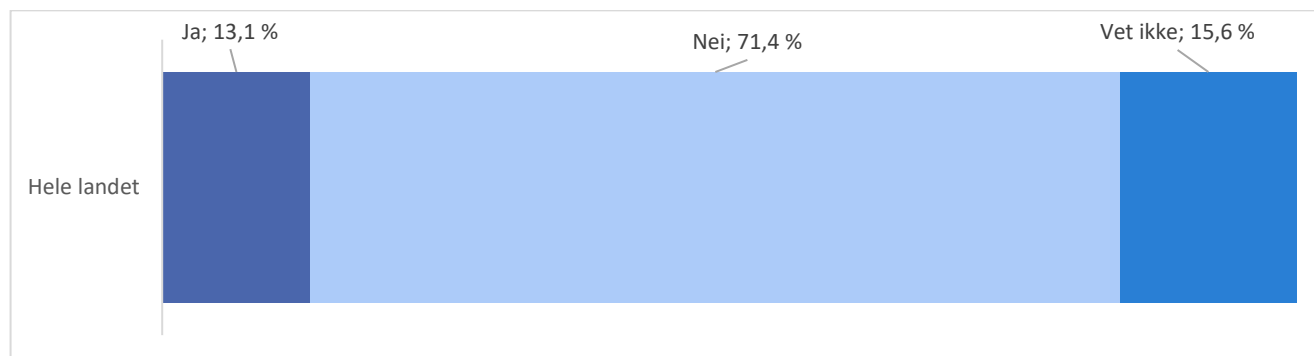
5.6 Hvilken pris tar private leverandører for å rette opp et gravminne?

	Mindre enn 1.000	Mellom 1.001-1.999	Mellom 2.000-2.999	Mellom, 3.000-3.999	Mellom 4.000-4.999	Over 5.000	Vet ikke
Fylke	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent
Rogaland	0%	13%	0%	0%	0%	0%	88%
Møre og Romsdal	6%	24%	6%	6%	0%	0%	59%
Nordland	0%	31%	13%	13%	0%	0%	44%
Østfold	0%	0%	14%	0%	0%	0%	86%
Akershus	0%	20%	0%	0%	0%	0%	80%
Buskerud	0%	14%	14%	0%	0%	0%	71%
Innlandet	11%	4%	14%	4%	0%	0%	68%
Vestfold	0%	0%	20%	20%	0%	0%	60%
Telemark	0%	20%	10%	0%	0%	0%	70%
Agder	0%	13%	0%	0%	0%	0%	88%
Vestland	7%	14%	11%	0%	0%	0%	68%
Trøndelag	6%	12%	18%	0%	6%	0%	59%
Troms	0%	13%	13%	0%	0%	0%	75%
Finnmark	0%	14%	0%	0%	0%	0%	86%
Total	4%	14%	10%	3%	1%	0%	70%

Tabell 20 Pris private leverandører tar for å rette opp et gravminne

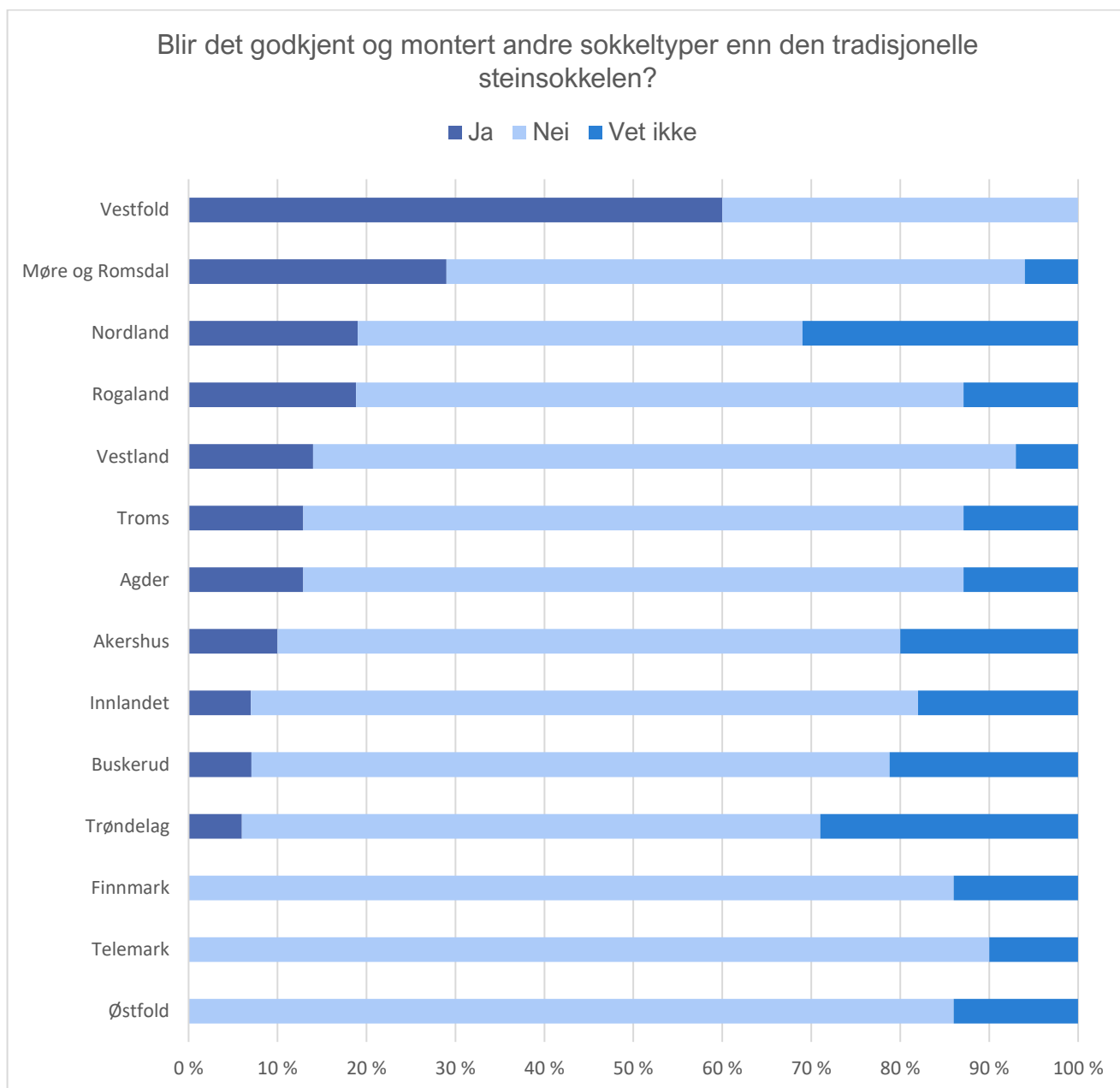
9.8 Andre sokkeltyper

Punkt 5.7 Blir det godkjent og montert andre sokkeltyper enn den tradisjonelle steinsokkelen?

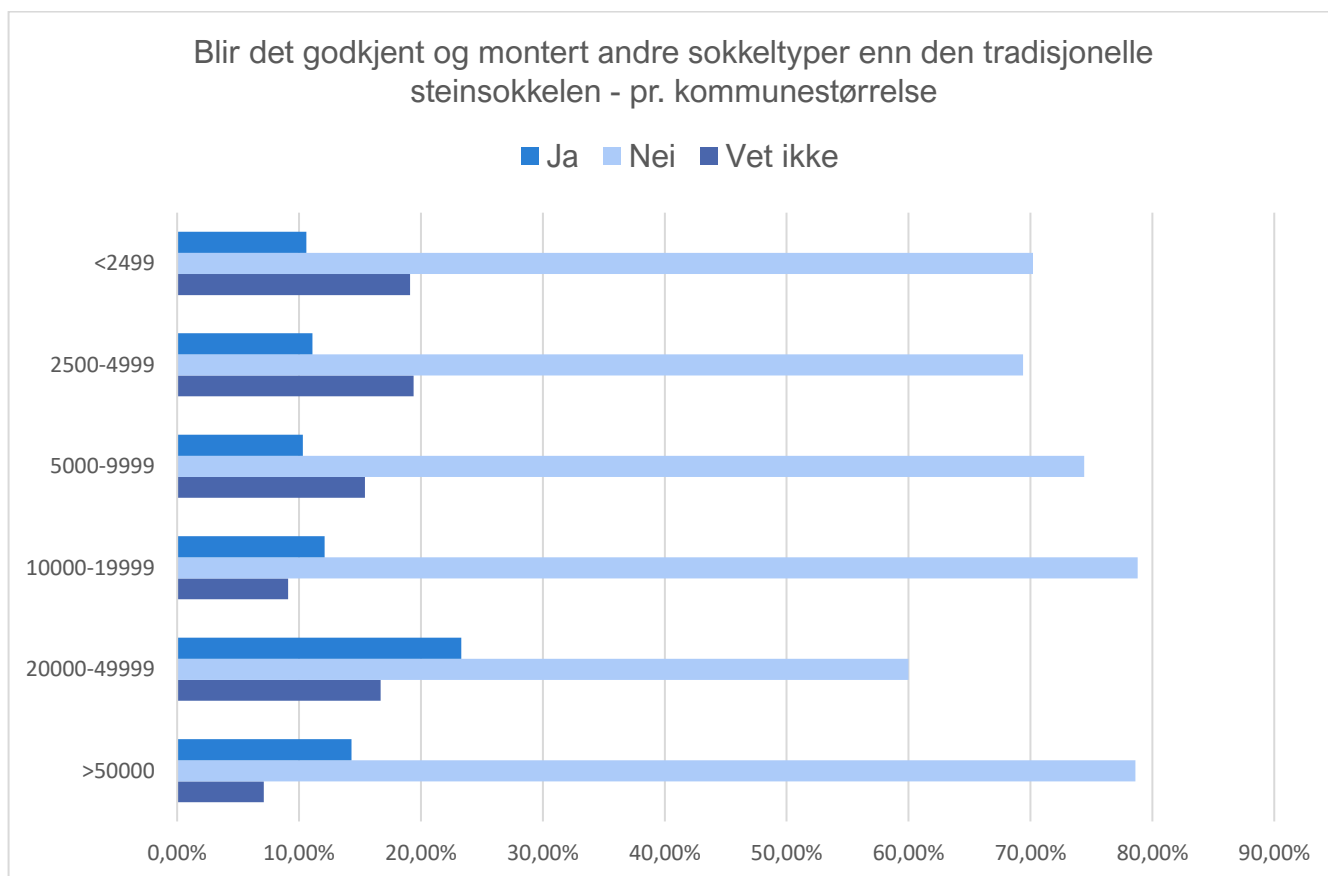
Ser vi svarene for hele landet ser vi at det er veldig få som godkjenner andre sokkeltyper enn den tradisjonelle steinsokkelen med bolter. Forskriften er veldig konkret på disse tingene, og svarene kan tyde på at gravplassmyndighetene opplever lite handlingsrom i eksisterende forskrift. I dybdeintervjuene kom det også fram at det var få henvendelser fra leverandører av alternative sokkeltyper. Det er derfor en sammensatt grunn til at nei svarene er såpass mange i dette spørsmålet.

Fordeler vi svarene pr. fylke ser vi at det i Vestfold ligger høyest i JA svar, mens det i Finnmark, Telemark og Østfold er det ingen som har svart JA.

Figur 41 Montering av andre sokkeltyper- fordelt pr. fylke

Fordeler vi svarene pr. kommunestørrelse så ser det ut som om montering av andre sokkeltyper er mest vanlig i kommunegruppen 20000-49000.

Figur 42 Montering av andre sokkeltyper- fordelt pr. kommunestørrelse

10 Andre tilbakemeldinger

10.1 Temaer spørreundersøkelsen ikke har berørt

Punkt 6.1 Her kan du komme med andre tilbakemeldinger om dette temaet som spørsmålene ikke har berørt.

Vi har brukt OpenAI (Chatgpt) for å lage et sammendrag av hva respondentene har svart på dette spørsmålet. Sammendraget er manuelt kontrollert. Se alle svar slik de ble skrevet inn av respondentene i avsnitt 13.2.9.

I dette siste punktet kunne respondentene komme med alle typer tilbakemeldinger som undersøkelsen ikke hadde berørt. Det er noen gjentakelser i forhold til det som er skrevet tidligere i rapporten.

1. Utfordringer med regelverk og forskrifter

- Mange kirkeverger og ansatte i gravplassforvaltningen mener at gravplassforskriften § 24 er utdatert og ikke tilpasset dagens mangfold av gravminner (materialer, størrelser og former).
- Det er et behov for klarere og mer fleksibelt regelverk, særlig knyttet til sokkelstørrelse, dybde, bolting og krav til fundamentering.
- Lokale vedtekter varierer, noe som fører til ulik praksis og misforståelser blant leverandører.

2. Sikkerhet og tekniske krav til gravminner

- *Det er bred enighet om at for mange gravminner er dårlig sikret – særlig på grunn av:*
 - *For smale og grunne sokler*
 - *Korte eller for svake bolter*
 - *Manglende krav til underlag (drenerende masse, dybdekrav, breddekrav)*
 - *Dårlig montering utført av pårørende eller ikke-kvalifiserte leverandører*
- *Flere foreslår:*
 - *Krav om gjennomgående bolter ned i bakken*
 - *Økt dybdekrav på sokler (f.eks. minst 30 % av høyden på gravminnet)*
 - *Boltestandard tilpasses klima og grunnforhold (vind, frost, leirjord)*

3. Samarbeid med leverandører og søknadsplikt

- *Mange opplever at gravminneleverandører ikke søker om godkjenning før montering, i strid med regelverket.*
- *Noen leverandører og begravelsesbyråer er flinke, men det er store forskjeller – særlig når pårørende bestiller gravminner på nett.*
- *Det foreslås krav om forhåndskontakt mellom leverandør og lokal myndighet, samt at informasjon om ansvar ved kjøp skal gis til festerne.*

4. Kapasitetsutfordringer i forvaltningen

- *Flere melder om mangel på ressurser og kapasitet til å følge opp avvik, sikre gamle gravminner eller drive jevnlig kontroll.*
- *Det er ofte vanskelig å få tak i festerne og følge opp søknader, vedlikehold og oppretting.*

5. Håndtering av gamle og festerløse gravminner

- *Mange kommuner sliter med store mengder gamle gravminner uten fester, noen i farlig forfatning.*
- *Lovverket gir for lite hjemmel for å fjerne eller destruere disse uten at folk setter dem opp igjen.*
- *Enkelte kommuner (f.eks. Senja) har begynt med systematisk uttak og lagring før destruksjon, men møter motstand fra publikum og lokalpresse.*
- *Behov for klare regler for håndtering og sletting av festerløse og ikke-verneverdige gravminner.*

6. Praktiske forslag og forbedringer

- *Innføre krav om:*
 - *Minimumsstørrelser på sokler*

- Drenerende masser under sokkel
- Standardisert godkjenningsprosess
- Digitalisering av kart og avvikssystemer
- Ønske om at regelverket inkluderer alternative materialer (stål, tre, glassfiber).

7. Erfaringsvariasjon og nyansattes usikkerhet

- Flere respondenter understreker at de er nye i jobben eller midlertidig konstituert, og derfor ikke har full oversikt eller erfaring.
- Dette påvirker kvalitet og trygghet i svarene som er gitt.

11 Innspill fra intervju med utvalgte gravplassmyndigheter

Intervjuobjektene ble plukket ut fra listen over de 199 gravplassmyndighetene som hadde svart på undersøkelsen. Disse var fra hele landet og de representerte små, mellomstore og store fellesråd. Noen av de kommunale gravplassmyndighetene ble også intervjuet. Det er ikke et statistisk representativt utvalg, men intervjuene er med på å bekrefte mye av det som framkommer i undersøkelsen. Totalt 19 gravplassmyndigheter ble intervjuet og tidsforbruket pr. intervju varierte fra 22 minutter til 44 minutter.

De første spørsmålene tok utgangspunkt i gravplassforskriftens paragrafer som handler om gravminner.

§ 23. Dimensjoner

Gravminne skal ikke være høyere enn 150 cm, bredere enn 85 cm og tykkere enn 60 cm, begrenset slik at største høyde x største bredde x største tykkelse ikke overstiger 0,2 m³ og vekten ikke overstiger 300 kg.

På graver mindre enn 2,4 x 1,2 m skal gravminne ikke være høyere enn 80 cm, bredere enn 75 cm og tykkere enn 60 cm, begrenset slik at største høyde x største bredde x største tykkelse ikke overstiger 0,1 m³ og vekten ikke overstiger 150 kg.

Ved anlegg og utvidelse av gravplass kan det fastsettes særskilte bestemmelser for gravminner i vedtektene for gravplassen.

Når særlige grunner tilsier det, kan gravplassmyndigheten i enkeltsaker fravike bestemmelsene i denne paragraf.

Spørsmål:

Opplever dere press på å godkjenne gravminner som er større og tyngre enn det forskriften tilsier?

Svarene her var i hovedsak nei. Noen få opplever et ønske om å sette opp større gravminner enn det regelverket tillater. Når det søkes om dette, gjelder begrensningene ikke vekt, men høyde og bredde. En gravplassmyndighet har særbestemmelser knyttet til en urnelund, og det er som regel der man mottar henvendelser om å få sette opp større gravminner. Mange uttrykker et ønske om dette, men

etter samtale med gravplassmyndigheten blir det som regel ikke sendt inn søknad. De fleste forstår hvorfor det ikke er mulig. En gravplassmyndighet opplever også at gravminneleverandørene er flinke til å informere om hva som faktisk er tillatt. Dermed fungerer de som et filter, ved at de fleste henvendelser stopper allerede der.

Hvis dere får slike henvendelser, hvor mange kan det dreie som i løpet av et år?

Noen av de små og mellomstore gravplassmyndighetene svarte at de ikke fikk noen slike hendelser, mens en stor gravplassmyndighet hadde 20-30 slike henvendelser i året.

I paragraf 23 åpnes det opp for at *Når særlige grunner tilsier det, kan gravplassmyndigheten i enkeltsaker fravike bestemmelsene i denne paragraf. Vi spurte gravplassmyndigheten om de hadde fraveket bestemmelsen i enkeltsaker?*

De aller fleste svarte nei, mens når det gjaldt de som hadde svart ja så var grunnen at gravansvarlig ønsket et stort gammelt gravminne. Et par svarte at de hadde fraveket bestemmelsene i saker som gjaldt bredde på gravminne.

Vi spurte hvor mange slike saker enkeltsaker de hadde innvilget de siste 5 årene.

10 svarte 0 på dette spørsmålet og et par hadde fra 0 til 5 saker pr. år.

Har dere lokale vedtekter som fastsetter andre vektgrenser og mål?

De aller fleste følger nasjonale regler. Men det er en gravplassmyndighet som har åpnet opp for at maksimalmål i gravplassforskriften også gjelder på gravstørrelser som er 1,2 x 2,4. Dette fordi det er plass til det på disse feltene. Et par gravplassmyndigheter har lokale bestemmelser om at gravminnene må være smalere på en urnelund på en gravplass. En gravplassmyndighet har regler om at kun gamle gravminner kan brukes på gravfelt som ligger på middelaldergrunn.

Hvis ja; Hvorfor har dere slike lokale vedtekter?

Siden de fleste følger bestemmelsene i den nasjonale forskriften så var ikke dette spørsmålet relevant for dem. Men for de som hadde egne lokale vedtekter som avviker fra gravplassforskriften så var grunnen at feltene var trange og at det var en bevaringsplan som gjaldt for området, og der passet ikke nye moderne gravminner inn. En gravplassmyndighet hadde hatt lokale regler om mindre gravminner, men fordi etterlatte ønsket plass til flere navn har de gått vekk fra dette i de nye lokale vedtektene.

§ 24. Sikring

Stående gravminne i stein skal festes til fundament i stein med to 15 cm lange og 12 mm tykke rustfrie bolter.

Fundament skal ha en form og en størrelse som sikrer at gravminnet står stabilt og skal i bunnen ha en anleggsflate som er dobbelt så bred som gravminnets tykkelse. Fundamentet kan være opptil 10 cm

lengre enn gravminnets bredde. Gravminne som er mer enn 60 cm høyt skal ha en fundamentdybde som utgjør minst 20 % av gravminnets høyde over bakken. Fundament skal ikke være synlig over bakken.

Ved anlegg, utvidelse og vesentlig endring av gravplass kan det fastsettes særskilte bestemmelser for sikring av gravminner i vedtektene for gravplassen.

Når særlige grunner tilsier det, kan gravplassmyndigheten i enkeltsaker skjerpe eller lempe kravene etter denne paragrafen.

Spørsmål:

Hvor lett er det å sjekke at fundamentene er «dype» nok i forhold til høyden?

Her varierer svarene veldig mye. 15 svarer at det ikke er mulig eller veldig vanskelig å sjekke at soklene er dyp nok i forhold til høyden, De stoler på at søknaden er korrekt fra gravminneleverandøren, og de stoler på at disse gjør en god jobb når gravminnene skal monteres ute på gravplassen. En svarer at de tar stikkprøver ved å stikke ned en metallpinne ned langs sokkelen. Mens en sjekker alle gravminnene som settes opp på gravplassen. Under ser dere noen av svarene som ble gitt på dette spørsmålet:

Sjekker ikke det. Tar kontakt hvis gravminne velter. Har ikke kapasitet til å sjekke dette.

Sjekker søknader, taster målene inn i et regneark. For å sjekke at det er dyp nok sokkel. Ikke så mye ute i feltet. Faste firmaer følger regelverket.

Ikke fysisk, men godkjenner det skriftlig.

Står i søknaden. Sjekker ikke fysisk. Sliter med gjennomføringen. Mange vil at 5 cm av sokkelen skal syns, men da må sokkelen være dypere. Sliter med gjennomføringen.

Sjekker kun søknaden. Ikke fysisk kontroll. Bruker mye tid å lese søknaden. Stoler på at de gjør jobben sin.

Ganske lett. Måleverktøy som stikkes ned langs sokkelen. I stål. En stund etterpå sjekkes alle steinene.

Foretar stikkprøver. Stikker ned en metallpinne.

Ikke lett. Når det er satt opp er det vanskelig å sjekke. Stoler på søknader. Tillitsbasert.

Stoler på at søknaden er riktig – kan sjekke dersom de velter. Ikke fysiske sjekkerunder. Ikke stikkprøver.

Hvor lett er det å få festere til å sette inn manglende bolter på gravminnene de eier?

Tar tid. Er krevende. Har nylig fått oversikt.

Det er ofte veldig vanskelig.

Har gått greit. Hadde noen bolteaksjoner. Alle var positive. Firmaet fakturerte rett til fester/gravansvarlig.

Vi gir beskjed, men noen syns det er et urimelig krav siden gravminne allerede har en bolt.

Sender ut skjema om at de må sikre med bolter. Litt misnøye da. Ellers er det ikke noe problem.

Hadde en gjennomgang for 15 år siden. Ikke noe problem.

Forholdsvis lett. Enten velter steinen, eller den blir lagt ned, da kontakter vi fester og sier at de må sette inn bolter. Eller de kan bruke et firma vi har avtale med.

Ikke så vanskelig. Sendte brev, med frist. Kan gjøre det selv eller la et firma gjøre det. De var positive. Mye forståelse. Viste til loven.

Det er veldig vanskelig. Mange bor ikke her. Eksterne firmaer har ikke mulighet til å gjøre dette.

De skjønner det når de hører begrunnelsen

Vi gjør det for dem. Boltet alt. Forhåndsvarsel. Fått faktura og de har betalt.

De som får pålegg, sørger for at det boltes eller de sletter graven

Hvordan reagerer fester på slike krav du gir?

De sier de skal se på det. Vi setter ikke en spesiell frist, bare et tidsrom (il løpet av sommeren)

Festere reagerer med å bestille en steinhugger. De er litt trege.

De fleste har forståelse. Kan vise til ulykker. Det var et barn som knakk foten da det fikk et gravminne over det.

De skjønner det. Sikkerhet er viktig.

Stort sett positivt.

Aldri vært noe problem. Ringer dem. Ikke e-post. Reagerer positivt.

Noen synes det er dyrt, men det går veldig greit. Forklarer når jeg snakker om sikkerhet.

De reagerer på at det koster penger.

Spør om vi kan gjøre det, og det kan vi ikke og vi svarer da nei. Ingen andre kan gjøre det lokalt. Det er dyrt. De lukker øynene og venter på neste purring.

Svært få negative reaksjoner. En veldig forståelse., Vi gjør det mot en pris som er ok.

Tar tid å få det gjort. De blir irritert på at vi ikke gjør det gratis.

De er negative pga økonomi

For det meste positivt – Gravplassmyndigheten retter opp gravminner selv om vi må flytte på dem ved begravelse eller ved rehabiliteringsprosjekt. Det gjelder flere hundre hvert år.

Sjeldent dårlige reaksjoner, men de har gjerne ringt og spurt hvorfor etc. for å få utfyllende svar.

Har dere særskilte bestemmelser for sikring av gravminner som skiller seg ut fra forskriften?

Her svarer alle intervjuobjektene nei. En har svart at hvis det ikke kommer nye regler i den sentrale forskriften må vi endre de lokale vedtektene. En svarte ja på dette spørsmålet.

Hvis Ja; Hva står det i disse bestemmelsene?

En har lagt inn at limt fundament ikke godkjennes. Hullene i gravminne skal være 2 mm større enn boltene. Grunnen til at denne bestemmelsen kom var at noen steinhuggere lagde store hull for at det skulle bli lettere å tre gravminnet på boltene.

Har dere i enkeltsaker fraveket bestemmelsen i denne paragrafen (§ 24)?

Mange svarte nei, mens de som svarte ja på dette nevnte følgende enkeltsaker.

Gjort det med naturstein.

Godkjenner en bolt.

De store gamle gravminner bruker bolter som er 25 mm tykk (obelisker)

§ 25. Godkjenning

Gravplassmyndigheten skal godkjenne gravminne og fundament før det settes opp på gravplassen.

Gravminnet skal plasseres på anvist plass ved merkepinne plassert i fundamentets bakre midtpunkt.

Spørsmål:

Hender det at det dukker opp gravminner på gravplassen som ikke har vært inne til godkjenning?

To lokale firmaer får lov til å sette opp gravminner uten søknad. Disse kjenner regelverket. Eksterne firmaer sender søknader.

Nei. Alle må innom med en skriftlig søknad.

Naturstein.

Ja, mange.

Kan hende. Ikke mulig å følge opp.

Ja. Gravminner kjøpt inn utlandet. Kan bli et økende problem. Ikke bolt eller sokkel på disse.

Litt før, men ikke nå. Vært strenge med gravsteinleverandører

Nei. Har nært forhold til steinindustrien.

Ja, det har skjedd noen ganger

Hvis JA, hvorfor skjer det?

Private som finner en naturstein.

Har ikke noen kontroll på dette.

Rutinen har ikke vært praktisert godt nok. Strammet inn nå.

Unntak knyttet til innbyggere av andre nasjonaliteter som kjenner sine regler best.

Nasjonale selskapene som startet med å sende gravminner for lokal montering. Noen har lagt en naturstein uten at det er omsøkt.

De hører at de får avslag, og gjør det likevel. Blir dårlig stemning når jeg ringer.

Pårørende vil ha gravminnene fort opp. Sender søknaden etterpå.

Etterlatte som ordner selv (naturstein, trekors), eller monument firmaer som tar seg til rette.

Gravminnefirma som ikke har avtale med gravplassmyndigheten (nettfirmaer)

Respekterer gravminneleverandørene reglene i de lokale gravplassvedtekter om når et gravminne tidligst kan settes opp?

Ikke noe regel i lokale forskrifter nå. De kan sette opp der det ikke er gravd.

Ja, absolutt.

På nye graver er det lett å sette opp gravminner.

Nei. Ikke bestandig.

Ja. Men de prøver seg.

Ja, 4 unntak de siste 6 årene. Streng overholdelse

Ja. Kan fravike etter avtale med oss

Ja. Er noe press fra pårørende. Vi er fleksible.

Ja, stort sett. Men er litt fleksibel mot slutten av perioden.

Har ingen bestemmelser om det her.

Stort sett, og om vi mottar en søknad der vi ser at fristen ikke er gått ut, så poengterer vi det i svaret til steinleverandøren.

Settes gravminne opp i henhold til anvist plass?

Vi setter ikke opp anvisning. Ikke merke.

Ja. Ikke hatt merkepinne tidligere, men nå starter vi med dette.

Resten svarer ja på dette spørsmålet.

Stort sett, men vi så oss nylig nødt til å sende ut beskjed til alle steinleverandører som er på våre gravplasser om at det ikke er lov å sette opp uten at de ser tydelig merking fra oss. Reaksjonene på den informasjonen jeg sendte ut var positiv.

Er det forskjell på lokale leverandører og leverandører som ikke er så ofte på gravplassene i kommunen?

9 svarer nei på dette spørsmålet.

Søknader er gode når de er store leverer. Montering kan være dårligere.

Ja det er litt forskjell. Lettere av de lokale firmaene å ta kontakt med personellet på gravplassen hvis noe er feil. Dette gjelder ikke alltid postordrefirmaene.

Ikke noe problem. Ber de ta kontakt med kirketjenerne.

De som er der sjeldnere gjør ofte feil.

Har bare lokale

Ja, lokale er best

Ja det er forskjell, men jeg synes de som ikke er lokale er flinke å ta kontakt med oss om de lurte på noe.

§ 26. Ansvar

Eieren er ansvarlig for at gravminne ikke er i forfall, til sjenanse eller til fare for dem som ferdes på gravplassen. Når gravplassmyndigheten finner det nødvendig, skal eieren varsles med pålegg om å bringe gravminnet i overensstemmelse med de krav som er stilt i forskrift og vedtekter. Dersom eieren unnlater å etterkomme slikt pålegg eller det er uvisst hvor eieren befinner seg, kan gravplassmyndigheten sette i verk tiltak som er nødvendig for å bringe gravminnet i orden, herunder fjerne gravminnet.

Spørsmål:

Er det etter din erfaring farlig å oppholde seg på gravplassene i din kommune?

Alle svarer nei på dette spørsmålet. Det er mange gravminner i en kommune og det er ikke lett å full oversikt til enhver tid. En sier at det barn ikke bør leke ved de store gravminnene på middelaldergravplassen, men så skal jo ikke barn leke der.

Finner vi en farlig stein legger vi den ned.

Nei. Ikke farlig. Ikke 100% sikkert. Mye leire og dårlig grunnforhold. Noen graver faller sammen. Frivillige retter opp gravminner som er skjeve. Da er det lurt at boltene er litt tykkere og litt lengre.

Er det en type gravminne som er farligere enn andre?

Det som oftest nevnes i svarene er obelisker, gravminner i flere etasjer. Hvis det er gamle trær i nærheten så kan faren øke ved at røtter skader grunnen disse høye gravminnene står på. Men de aller fleste har gått over disse høye gravminnene og boltet dem, så de anser det som trygt å ferdes blant dem. Slike gravminner avviker fra dagens regelverk og må vurderes og behandles deretter. De fleste av denne type gravminne har gravplassmyndigheten selv ansvaret for. Et sted er det gamle gravminner som har en slik stein kvalitet at holder på å smuldre opp. Disse er krevende å sikre.

Er det ditt inntrykk at eieren av gravminne tar sitt ansvar etter denne paragrafen på alvor (§ 26)?

De aller fleste svarer ja på dette spørsmålet, men eieren tar først tak i det når de får beskjed om gravminnet er skjevt eller mangler bolter. Men når de får beskjed så ordner de med sitt gravminne.

Eier vil at gravminne skal være fine. Mange er ikke klar over at de faktisk eier gravminnet og at de selv har ansvaret.

Ja, de må ofte få beskjed. Har tatt informasjon vekk fra brevene og lagt det på nettsiden istedenfor. Det ble for mye informasjon i brevene og fester fikk ikke dette med seg.

Hvordan er reaksjonene fra eierne av gravminne når du varsler og gir pålegg?

De blir ikke sinte men trege med å få gravminnene vi har lagt ned opp igjen.

Forståelse. Vil beholde og bevare det.

De fleste har forståelse for sikring. Men når det gjelder plantefelt er det litt mer uenighet.

Som regel positiv. Men der gravene har vært limt og stått fint og så har vi fjernet dem og ødelagt dette. Da reagerer de på at de får denne kostnaden.

Positive

De fleste setter pris på det og er positive. Men det kan være dyrt og en del eldre med dårlig økonomi syns det blir dyrt.

Helt greit. De blir litt flaue.

I første instans tar de det på alvor, men så «glemmer» de det til neste purring.

Kan ta tid før vi får svar. Eldre folk som er festere.

De skjønner det når vi forklarer.

De fleste ringer oss og bestiller oppretting fra oss. Ytterst får gjør jobben selv eller leier andre. Reaksjonene er stort sett helt ok.

Har du lagt ned eller fjernet gravminner fordi eier ikke etterkommer påleggene?

Gravminner som vurderes som ustabile blir som regel lagt ned.

Det sendes sjeldent brev i forkant.

Negative reaksjoner fra pårørende forekommer sjelden, men det har vært noe omtale i aviser.

Der det er mulig, lar man gravminner stå.

Flere oppgir at de ikke har hatt tilfeller, men noen har planer om å starte med å legge ned gravminner.

Å legge ned gravminnet fører ofte til raskere reaksjon og kontakt fra festeren.

Enkelte steder bolter eller retter man opp gravminner i stedet for å legge dem ned.

Når gravminner først legges ned, tar festerne som regel rask kontakt for å følge opp.

Konklusjon:

Praksis varierer noe mellom gravplassmyndighetene, men hovedtendensen er at ustabile gravminner legges ned, ofte uten skriftlig varsel på forhånd. Reaksjoner fra pårørende er som regel få og lite negative, men nedleggingen utløser ofte raskere respons enn dersom varsel sendes først. Enkelte

velger å bolte eller rette opp gravminnene i stedet for å legge dem ned, mens andre mellomlagrer dem midlertidig. I sum oppleves håndteringen av ustabile gravminner som relativt uproblematisk.

Har du noen gode erfaringer fra tiltak du har gjort for å gjøre gravplassen et tryggere sted å oppholde seg på?

Gravminner legges ned dersom de vurderes som farlige, men ikke i stort omfang («ikke halve kirkegården»).

Flere steder er det gjennomført bolteprosjekter, der:

- Festere tilbys å bolte gravminner.
- Store gravminner kontrolleres jevnlig.
- HMS-runder på gravplassene inngår.
- Det er sendt brev til alle festere med krav om to bolter.

Ved festefornyelse gjennomføres ekstra kontroll.

Telefonkontakt brukes i noen tilfeller framfor e-post, da dette gir raskere reaksjon.

Kartlegging og planer:

- Arbeid med verneplan og bevaringsplan.
- Oppmerksomhet på trær og andre risikofaktorer.

Kontroller gjennomføres jevnlig, ofte årlig på våren eller tidlig sommer.

Brev til festere kan kombineres med midlertidige tiltak, som å legge ned gravminner og sperre for gravstell til steinen er rettet opp.

Rutiner varierer, men kapasitet setter begrensninger for hvor grundig man følger opp.

Ansatte på gravplassene rapporterer videre hvis de oppdager ustabile gravminner, slik at festere kan kontaktes.

Opphør av festeavtalen og fjerning av gravminne

Når festeavtalen opphører og det ikke lenger er noen eier av gravminnet, fjerner dere gravminnet?

Her svarer intervjuobjektene litt forskjellig. De aller fleste fjerner de, men det er noen som lar de stå i ett år, deretter legges de på lager helt opp til 2-3 år før de destrueres. Gamle gravminner på middelaldergravplassen får stå. En svarer at de ønsker skriftlig beskjed før de fjerner gravminne. Noen setter på røde og hvite bånd som indikerer at gravminnet vil bli fjernet.

Har dere utstyr som fungerer?

Her svarer alle ja.

Er det behov for å bruke minigraver

Ja sier de fleste, men det er noen som svarer at det holder å bruke tralle og muskelkraft (gjelder de mindre gravminnene). Svarene tyder på at det er godt med utstyr på gravplassen for å gjøre denne fjerningen av gravminner. De tyngste må tas med traktor eller hjullaster. En svarer at de leier utstyr når dette skal gjøres.

Blir gravminner stående fordi det er for tungt å fjerne gravminnene?

Her svarer alle ja på at de blir fjernet. Men det kan hende at noen tunge først blir fjernet når man dra dem på snøen. Ingen blir stående av denne grunnen.

Blir gravminner stående fordi det er farlig å fjerne dem?

Alle svarer nei på dette spørsmålet. Det kan hende de blir stående litt lengre i påvente av kraftigere utstyr, men de fjernes til slutt.

Er det lett å få sendt bort slike gravminner til knusing?

De aller fleste svarer ja på dette spørsmålet. En sier at disse gamle gravminnene leveres til gjenbruk hos lokalt steinfirma. De fleste leverer det til et steinbrudd og det er kostbart å få gjort dette (transport og knusing). En svarer at alt av metall (metallbokstaver, metallkors som er limt på gravminne må fjernes av gravplassmyndigheten før de kan knuses. Dette tar tid og det kan hende dette blir et økende problem da mange nye gravminner har slikt påmontert. En gravplassmyndighet pigger selv og bruker det som fyllmasse. En annen svarer at de gjenbruker gravminner blant annet til navnet minnelund.

Gir du bort gravminner?

Her er de ulike svar. En del svarer nei på dette spørsmålet (8-9 stykker). Noen ønsker å gi bort gravminner (ønske om mer gjenbruk) men har ingen som vil ta imot. Noen gir bort de store gravminnene (bautaer, obelisker) men de må stå der de står og nye eier må ta kostnaden med å slipe ned, påføre nye navn og sikring (hvis det mangler). Det er 8-9 som svarer at de gir bort gamle gravminner, men det er ikke alle steder det er interesse for det.

Hvis NEI; Hvorfor ikke

Dette var et spørsmål som ikke var relevant å svare på for mange. Men de som har svart har svart at det ikke har vært noen etterspørsel, og at det er krevende ressursmessig å ha et system for dette, de har ikke kapasitet til å lage et system og følge det opp.

Vil steinleverandørene ta imot og gjenbruke gamle gravminner?

Liten interesse

Nei, liten interesse fra lokale firmaer

Nei, fint lite. Mellomlagrer ett år

Ja, har utstilt noen gamle gravminner, men folk vil ikke ha det

Har ingen avtale i dag, men det virker som om de er positive

Har aldri undersøkt det

Ikke hørt om det her

Ja

Nei, sier at steinen kan sprekke ved bearbeiding for andre gang

I liten grad

De vil ta imot enkelte steiner

Gravminner i gravplassens eie

Er det mange av gravminnene som er en del av en bevaringsplan som ikke er sikret etter dagens lovverk?

Mange gravplassmyndigheter svarte at de ikke hadde en verneplan, men at de hadde merket en del gravminner som bevaringsverdige. Disse gravminnene blir ikke fjernet. En svarte ja på spørsmålet, men de fleste svarte at de hadde sikret disse gamle gravminnene. En manglet oversikt, og en annen svarte at de var sikret med bolter, men kun med en. Det er noen steder der gravminnet består av porøs stein at det kan være fare for velt hvis de utsatt for hardt trykk. En svarer at når de verner et gravminne så sikrer de det samtidig.

Andre temaer

Spørsmål:

Hvilke tiltak vil du foreslå som hindrer at tele velter gravminnene?

De som setter opp gravminner får beskjed å ikke sette opp gravminne når det er tele. Snøen har veltet.

Bedre fundamentering. Gi fester beskjed før det blir for ille.

Kanskje et jordspyd kan løse dette? Dypere fundament.

Gjentakende problem. Går tilbake på sin plass når telen slipper.

Gode masser er viktig.

At det legges godt med grus under gravminne. Dypere fundament. Halvparten av gravminnets høyde skal ned i bakken. Pluss krav til telefri halvmeter. Øke til 40-50% av gravminnets høyde. Bør være standard.

Graver ned 30 cm og fyller med pukk. Kun 20 cm tele her.

ikke sett opp gravminner om vinteren.

Gruspute må være nok (15-20 cm). Isolasjonsplate under gravminne. Viktig at arbeidet med montering av sokkelen gjøres skikkelig.

15 cm pukk, og dobbelt så bredt fundament. Vurdere å senke makshøyden.

Gode masse under sokler. Mer grovere grus.

Selvanningskasser skaper mindre stabilitet. Plassere den 10 cm fra sokkelen og legge grus mellom sokkel og selvvanningskasse.

Har du sagt JA til leverandører som tilbyr annen sokkeltyper enn den tradisjonelle steinsokkelen?

13 svarte nei på dette spørsmålet. De som svarte ja på dette gjaldt metallgravminner (lette) uten steinsokler (kun en stålplate).

Hvorfor sa du ja?

For de fleste var dette ikke et aktuelt spørsmål å svare på. Men de som sa ja svarte dette:

Følte ikke at jeg kunne si ja. Sier ikke lenger ja til det.

Han nektet å gjøre noe annet.

Gravminnene er lette

Anså den som sikker

Ønsket å ta imot nye gravminner. Passet på gravfeltet. Ønsket ikke å være brems for nye ting.

Har du sagt NEI til leverandører som tilbyr annen sokkeltyper enn den tradisjonelle steinsokkelen?

Mange har ikke fått slike henvendelser og dermed er ikke spørsmålet aktuelt å svare på. En svarte Ja på spørsmålet.

Hvorfor sa du nei?

Materialtype og miljøet det står i. Kan ikke fjernes på vinter. Ønsker mer om dette i nasjonal forskrift.

Kvaliteten er ikke god nok. Vanskelig å sjekke at kvaliteten er god nok. Gravminner som skal stå lenge kan bruke jordspyd. Fortsatt er massen som legges under viktigst.

Er det andre utfordringer og muligheter som du synes det er viktig å nevne når det gjelder sikkerhet rundt gravminner?

Det at fester har all makt gjør at det blir krevende situasjoner. Gammel fester vil destruere, mens resten av familien vil beholde det. Kunne vært fint med noen føringer her fra lovgiver.

Behov for at KA griper tak i dette med jevne mellomrom. Sentrale føringer. Profilere mer gravplass utad. Ikke vente på at noe negativt skal skje.

Sokkelen er et problem. Sett noe mer på sokkelen.

Ganske greit som det er. Kunsten er å gjøre jobben skikkelig (dypt nok). Gamle trær som er plantet for lenge siden er et problem.

Bedre kommunikasjon med ansvarlig for grav. Stå i brevet om hva de har ansvaret for.

Må ikke lage regler som er økonomisk krevende for gravplassmyndigheter eller som gjør at kostnadene blir større for innbyggerne. Systemet fungerer. Når de gjør en god jobb med montering så fungerer dagens regelverk godt. Vi tar gamle gravminner og sliper dem ned og setter de opp på et urnegravfelt. Steinene har forhåndsborede hull med plass til fire navneskilt. De leier da gravminne av gravplassmyndigheten og det er gravplassmyndigheten som tar ansvaret hvis gravminnet står skjevt eller blir ødelagt.

Men det er ressurskrevende sjekke særlig de gamle høye gravminnene. Skaffe seg oversikt over gamle og høye/ tunge gravminner. Vurdere hvilke man skal ta vare på.

Når er gravminnet så løst at du bør legge det ned. Det er en vanskelig avgjørelse. Gravplassene er fine og stort sett trygge. Det er krevende plass å holde sikkerheten god på gravplasser. Tenker at det ikke er ille, men de kan se finere ut enn de gjør i dag.

Vi i kommunen må ta tak i gamle regler. Gå gjennom det som er vernet og se på om man skal ha de fortsatt.

Kompetanse til de som jobber ute kan bli bedre med opplæring. Gjennomføre fagseminarer som gir kunnskap om dette temaet. Lage en veileder basert på denne rapporten som gir økt kompetanse lokalt. Bruke veilederen til å holde foredrag om temaet. Ved å løfte temaet opp blir det mer sikkerhet på norske gravplasser.

Når det gjelder tanken om å innføre reglene som er i Sverige/ Danmark om at et gravminne skal tåle 35 kilos trykk så tror jeg det bare hadde vært en papirtiger. Hadde vært en veldig omstendelig jobb. Når skal man gjøre det? Med en gang eller når det er gått ett år eller to? Jordbunnsforholdene endrer seg over tid og i de ulike årstidene. Har ikke tro på dette. Merarbeid som man ikke får nytte av. Sjelden at ting ikke er i orden når gravminne settes opp.

Steintyper som er mer porøse bør unngås og vurderes. Nei, det er ikke så ille som folk vil ha det til. Ta noen risikovurdering knyttet til ekstremvær. Må stille krav til leverandører som setter opp gravminner.

Oppmerksomhet er viktig. Har godt regelverk allerede. Kan ha for mye regler. Regelverket er godt nok.

Gode erfaringer fra årlig kontroll, sidevirkning er at vi får frigitt mange graver.

Små gravminner kan skade ankler og legger. Barn kan komme under et gravminne. Hvis sokkelen hadde vært ru så hadde det vært bedre.

Regel om at gravminner skal tåle 35 kilos trykk før det velter er overkill når det gjelder ordinære graver. Kanskje dette kunne vært gjennomført på store gravminner over en viss høyde. Hvis erfaringene i Sverige og Danmark er gode kunne det kanskje vært vurdert i Norge. Det blir mye arbeid både for leverandør og gravplassmyndighet hvis dette innføres i Norge.

12 Oppsummering

Denne rapporten gir ikke alle svar på hvordan det står til på norske gravplasser når det gjelder gravminner og sikkerhet. Mange gir likevel tilbakemeldinger på at det ikke er farlig å oppholde seg på norske gravplasser. Hvis regelverket knyttet til bolter og sokler følges, er dagens forskrift tilfredsstillende. Det mange opplever er at det slurves med selve utførelsen. En måte å komme dette problemet i møte er å gi ansatte på gravplassen og leverandører mer kompetanse.

Det er svært få som kontrollerer monteringen av gravminner. De stoler på leverandørene at de faktisk gjør det de har beskrevet i søknadene sine. En driftsleder sjekket alle gravminner som settes opp ved hjelp av en målepinne i stål han selv har laget. Men dette er unntaket. Det er svært få som også tar stikkprøver.

Tele er et problem i mange fylker, og bakken jobber fra vinter til vår, noe som forårsaker velting av gravminner. Vi spurte om forslag til hva som kunne gjøres for å hindre dette. Her ble det foreslått dypere sokler, mer grus under soklene og hvis det er mulig en markplate som kan isolere mer. Det blir også foreslått å øke sokkelbredden litt slik at gravminnet står stødigere. Noe av dette er kanskje gjennomførbart, og bør vurderes hvis det er snakk om endrede sentrale forskrifter.

Det var også svært få som hadde benyttet seg av muligheten til å kunne fastsette særskilte bestemmelser for gravminner i sine lokale vedtekter ved anlegg og utvidelse av gravplass i vedtektene for gravplassen. Flere uttrykte at dette hadde de ikke tenkt på, men så absolutt dette som en mulighet ved senere utvidelser, anlegg og andre vesentlige endringer. Det er viktig i denne sammenhengen at veiledning og rådgivning fra myndighetene er gode når nye lokale vedtekter skal vedtas.

På spørsmålet om hva slags monumenter som kunne utgjøre en fare på gravplassene var det flere som nevnte høye gravminner (bautaer, obelisker). Men mange sa at de hadde sikret disse. Det var bedre å sikre disse med en kraftig bolt istedenfor 2 mindre. Kanskje dette kan ses på av myndighetene. Disse gamle høye gravminnene befinner seg ofte på de eldste delene av gravplassene, der det ofte også er også store og høye trær med en omfangsrik krone. Med de endrede klimatiske forholdene der været blir både våtere, villere og tørrere så øker sjansen for at tunge grener, ja hele treet kan falle ned på disse store gravminnene og forårsake at de kan velte. Sett i lys av dette bør gravplassmyndighetene ta dette med inn i sin ROS analyse. Bør man vurdere å stenge gravplassen hvis det er meldt ekstremvær?

Noen gravplassmyndigheter ble også spurt om det kunne være nyttig å innføre regelen som de har i Sverige, som sier at et gravminne skal tåle 35 kilo trykk før det velter. Responsen var ikke positiv. Når skal testen foretas? Gravminnene står bra når det settes opp, det er først senere at gravminnene blir utsatt for bevegelser i jorda (tele, vann osv.). En sa at dette blir en «papirtiger» som ikke er til nytte, som bare øker utgiftene for gravminneiere. Det vil også kreve mer ressurser fra gravplassmyndigheten, noe mange sier de ikke har i dag. Men på høye og tunge gravminner kan en slik regel vurderes.

Flere uttrykte tilfredshet i at dette temaet kom høyere opp på dagsorden og at det i seg selv vil skape sikrere og tryggere gravplasser.

13 Vedlegg

13.1 Liste over spørsmål

Prosjekt sikring av gravminner

I spm. 1.1 og 1.2 ble det spurt etter sted og tittel på den som svarte på undersøkelsen.

1. Innledende spørsmål

1.3 Har dere de siste 4 årene hatt hendelser med gravminner som har veltet?	[ENVALG] Ja, ofte (årlig) Sjelden (sjeldnere enn årlig) Nei Vet ikke
1.4 Hva var årsakene til at gravminnene veltet? (Flere svar mulig)	[FLERVALG] Tele Manglende bolter For liten sokkel hærverk Snøras Jordras Oversvømmelse Trær veltet over gravminner Røtter fra trær Graving av graver i nærheten Annet
1.5 Opplever du at gravminner kan stå skjevt i bestemte årstider og deretter rette seg opp?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
1.6 Har du opplevd at gravminnene har veltet oftere de siste 5 årene, sammenliknet med tidligere år?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
1.7 Hvis ja, oppfatter du at dette har sammenheng med værphenomener som har blitt mer hyppige og varige?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
2. Om Gravplassforskriftens regler	
2.1 Er det gitt pålegg til gravminneier etter gravplassforskriften § 26 («om å bringe gravminnet i overensstemmelse med de krav som er stilt i forskrift og vedtekter») de siste fem årene?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke

2.2 Hvor mange pålegg er det tale om, samlet for alle fem år (sett tallet 0 hvis du ikke har gitt noen slike pålegg eller at du ikke vet om noen)?	[TALL]
2.3 Oppfatter du at det er klart definert i forskriften hva gravminneier har ansvar for og hva gravplassmyndigheten har ansvar for?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
2.4 Mener du at gravplassforskriften stiller tilstrekkelige regler om gravminner for å hindre at de kan gjøre skade?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
3. Sikringsarbeid lokalt	
3.1 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret?	[ENVALG] Årlig sjekk Sjeldnere enn årlig sjekk Fortløpende Aldri Annet
3.2 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar akutt fare for liv og helse?	[ENVALG] Legger ned gravminnet umiddelbart Sender brev først med frist for utbedring Ingen av delene Ringer fester/ gravansvarlig Annet
3.3. Bruker dere andre metoder som ikke er nevnt i foregående spørsmål?	KOMMENTARFELT (ikke obligatorisk)
3.4 Kontrollerer dere oppsetting av nye gravminner?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
3.5 Er det lett å kontrollere monteringen og stabiliteten?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
3.6 Har dere en skriftlig godkjenningsordning for oppsetting av nye gravminner?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
3.7 Tar dere betalt for kontroll av oppsetting av gravminner?	[ENVALG] Ja Nei

	Vet ikke
3.8 Hva slags tjenester tilbyr dere på gravplassen? Spørsmålet gjelder kun tjenester knyttet til selve gravminne (Flere svar mulig)	[FLERVALG] Montering av gravminner Oppretting av gravminner Salg av gravminner Nedsliping av gravminner Navnepåføring Ingen tjenester Gir bort gamle gravminner for gjenbruk Annet
3.9 Yter dere andre tjenester som ikke er nevnt i foregående spørsmål?	KOMMENTARFELT (ikke obligatorisk)
3.10 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører? Spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes)	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
4. Kommunikasjon med ansvarlig for grav/ fester	
4.1 Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminnet? Flere svar mulig	[FLERVALG] Informasjon ved godkjenningen av gravminnet Informasjon ved gravlegging i festet grav Informasjon ved fakturering for festeavgift Informasjon på nettsiden til gravplassmyndigheten Informasjon på nettsiden til kommunen Informasjon på skilt på gravplassen Annet
5. Kvalitet og arbeid	
5.1 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på bolter brukt på gamle gravminner?	[ENVALG] God Tilfredsstillende Dårlig (for korte bolter) Vet ikke
5.2 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på soklene som er brukt på gamle gravminner?	[ENVALG] God Tilfredsstillende Dårlig (ikke gravd dypt nok ned i jorden) Vet ikke
5.3 Opplever du dialogen med gravminneleverandørene som god?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke

5.4 Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig?	[FLERVALG] Unødvendig kjøring på gravplassen Kjøring som medfører skader på vei, porter og gjerder Arbeid som gjøres etter arbeidstid Kvalitet på fundamentering (sokler) Kvalitet på andre tjenester gravminneeeier bestiller Annet
5.5 Har du de siste fem årene nektet en gravminneleverandør å levere tjenester på gravplassene?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
5.6 Hvilken pris tar private leverandører for å rette opp et gravminne?	[ENVALG] Mindre enn 1000 Mellom 1001-1999 Mellom 2000-2999 Mellom, 3000-3999 Mellom 4000-4999 Over 5000 Vet ikke
5.7 Blir det godkjent og montert andre sokkeltyper enn den tradisjonelle steinsokkelen?	[ENVALG] Ja Nei Vet ikke
6. Avslutning	
6.1 Her kan du komme med andre tilbakemeldinger om dette temaet som spørsmålene ikke har berørt.	KOMMENTARFELT (ikke obligatorisk)

13.2 Lister over hva respondentene har svart under annet på de ulike spørsmålene

13.2.1 Hva var årsakene til at gravminnene veltet (1.4)

- *Lim løsna*
- *tidens tann, setninger i massene*
- *vær og vind over lang tid*
- *Svikt i jordsmonnet: dårlig fundering og manglende etterfylling av jord i bedet.*
- *Når det er sterk vind velter det gravminner med sokkelen på. Da anbefaler vi i tillegg montering av jordspyd. jordspyd*
- *Kraftig vind, ofte i kombinasjon med tele/endringer i jorda.*
- *Sterk vind*
- *Vi har sterke vindkast og den kalles "Nebbvind"*
- *Gjenbruk av graver*
- *Uvær, stormfulle perioder*
- *Vi har delvis veldig sterk vind, og særlig etter uvær ser vi at problemet oppstår, og de andre nevnte årsakene er med å forsterke dette.*
- *Uvær (i kombinasjon med dårlige bolter)*
- *Sokkel blir plassert for høyt*
- *Manglende sikring mellom gravminnet og fundament*
- *Skråning i terreng*
- *Graving helt inntil støtta i forbindelse med planting av blomster i plantefeltet. (Dette medfører at singel som er lagt rundt sokkel fjernes og støtta bikker framover.)*
- *Telehiv. Fundamentet er ofte ikke grave ned djupt nok.*
- *Vi har også veltet med vilje, når vi har sett at de ikke står godt nok. Melder da fra til fester, slik at enten vi eller de selv sørger for å bolte og/eller gjøre en oppretting så det står trygt igjen. I de aller fleste tilfellene utføres jobben av oss.*
- *Kombinasjon av en voldsom vind, mye vann i bakken i høst og tele i bakken. Vanskelige grunnforhold*
- *Jordforhold*
- *Grunnforhold*
- *Og gammel dårlig bolting*
- *Jorden siger når kisten kollapse*
- *Tele, nye graver og våt jord kan få gravminner til å bli skakke, men de velter ikke*
- *Kun problem i skråning*
- *Det har vel hendt at vi har vert borti med egne maskiner*
- *Ingen velting, men et par har blitt lagt ned av myndigheten grunnet manglende vedlikehold av fester.*

- Sokkel er ofte polert, slik at at den følger med gravminnet når det velter.
- Berøring med maskiner og utstyr under drift.
- Sterk vind
- Grasklippar dunka borti
- Lim som forvitrer
- Ved brøyting
- Jord som sig.
- på graver mindre enn 1,5x3 står gravminne oppi selve graven og vil sige med ettersom gravene setter seg, i alle tilfelle faller de forover. En annen problematikk er gravplasser med stor helling som mange eldre gravplasser ofte har, her siger gjerne hele skråningen over lang tid.
- Noen støttet seg på et gravminne. Usikker på om det har vært andre årsaker.
- Gravminner velter ikke på grunn av at kontroll med at de er satt opp med riktige bolter er gjennomført.
- Gamle steiner med støpt feste og ingen bolter.
- Mye snø
- Ingen har veltet, kun blitt skeive
- Eldre gravminner som ikke har bolter

13.2.2 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret – svar fra alternativet annet (3.1)

- Tilfeldig
- Me har ingen rutine for dette men oppdager manglende sikring tilfeldig ved arbeid på gravplassen
- Ingen fast prosedyre på dette. Blir tatt affære om vi oppdager noen som er løse, og selvsagt om de velter.
- Vi har ikke et fast system på sjekk.
- Ikke rutine på å sjekke alle, men blir utbedret når det blir oppdaget.
- Ikke systematisk kontroll, men sporadisk avdekking når gravminner siger skjevt pga tele og lignende.
- Ved "behov"
- Når det skjer noe. Eller annet som gjør at vi er der og har arbeid
- Ved tvil og etter sporadisk kontroll
- Sjekkes hvis noen blir skjeve
- Folk seier frå ved behov

- *Sjekkes ved festefornyelse og ved opprettelse*
- *Ved oppsetning av nye gravminner, ellers sporadisk.*
- *Når nye gravminner settes opp, eller gravminner blir pusset opp, når gravminner velter som ikke er sikret*
- *Gamle gravminner er sjekket og boltet*
- *Ved graving i nærheten, da gravminner må flyttes*
- *Ved gravlegging i nærliggende graver, sjekkes de gravene som blir berørt av arbeidet*
- *Ser når man gjør gravarbeider eller stell i området*
- *Ved observert skjevhet blir det sjekka.*
- *Når ein ser at støtter står på skeive*
- *Det sjekkes når et gravminne ikke er loddrett. Der som tilsynelatende står i posisjon sjekkes ikke.*
- *KT sjekker ved evt. skeivt gravminne, men vi går ikke rundt på gravplassen og sjekker.*
- *Sjekkes kun ved mistanke om manglende sikring, eller ved større skjevheter*
- *Når gravminne er ute av kurs eller har veltet*
- *Gravminner som er monterte blir kontrollerte av kyrkjegardsarbeider*
- *I forbindelse med vårdugnad på kirkegården registreres gravminner som har blitt skadet.*
- *Det ble gjort en sikringsrunde for flere år siden så vi går ikke og sjekker alle gravminnene. Men hvis vi kommer over et gravminne som ikke er sikret så kontakter vi fester.*
- *Det sjekkes som regel kun når gravminnene er veltet eller når de tas bort i forbindelse med gravferd.*
- *Kontinuerlig kontroll og løpende varsel til fester*

13.2.3 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse? – svar fra alternativet annet (3.2)

Gravminner legges ned og/eller sikres:

- *Vi legger ned gravminner som ikke er sikret og står i fare for å velte. Vi har på grunn av tidsmangel ikke hatt rutiner for å varsle fester, men jobber for å få på plass en slik varslingsjeneste. Det er en utfordring at vi ikke har e-postadresse til mange av festerne, for kommunen har tatt fra oss finansieringen av porto, og vi har egentlig ikke råd til å sende ut slike brev.*
- *legger ned gravminne og kontakter fester enten ved brev eller telefon*
- *legger ned gravminnet*
- *Legges ned, men p.g.a. Sykemeldinger ved kirkekontoret er det ikke historikk.*

- *Legger ned stein, merker graven og ber fester ta kontakt.*
- *Legger "lapp" ved gravminnet med beskjed om å sikre gravminnet, evt ta kontakt med oss-*
- *For flere av de eldre gravminnene har vi ikke informasjon om kontaktperson/ansvarlig, da legges gravminne ned. Til de vi kan kontakte sendes det brev eller de ringes til.*

Varsling via brev, telefon eller e-post:

- *Det er situasjonsbetinget, Sender som oftest brev eller ringer. Noen gang blir det avklemt fra vår side med bakgrunn i tidspress.*
- *Ber de kontakte driftsleder eller sender brev.*
- *Legger ned gravminnet, ringer eventuelt sender en mail*
- *Sender brev, men uten frist. Noen ganger ringer vi også*
- *Ringer fester , om vi ikke får ta i fester, eller de ikke retter opp i feilen sender vi brev*
- *Kontakter fester/gravansvarlig enten på telefon eller e-post.*
- *Merker gravstedet med beskjed om å ta kontakt med kirkevergen*

Tiltak utført av kirketjener / kirkegårdspersonell:

- *Retter opp gravminnet selv som kirketjener*
- *Aldri vært noe problem. Kirketjenere retter opp hvis de ser skjeve gravminner.*
- *Fikser det selv*
- *sikrer selv*
- *Me dytter gravminnet i lodd, og sjekkar om det står godt nok, før eventuell melding til festar.*

Manglende kapasitet:

- *Vi ordner og ringer fester - dessverre ikke kapasitet til å følge opp*
- *Legges ned, men p.g.a. Sykemeldinger ved kirkekontoret er det ikke historikk.*

Ingen problemer / alt sikret:

- *Vi har ikke hatt gravminner som ikke er sikret*
- *Alle graver hos oss er sikret*

Andre måter å varsle på:

- *Ved skjeve / usikre stener, setter vi opp pinn med kontaktinformasjon og ber pårørende ta kontakt med oss*
- *Tar bilde, sjekker om steiner er veldig ustø og varsel fester*

Vurdering fra sak til sak:

- *Det er enkeltvurdering i hver sak som avgjør våre tiltak, så alle alternativene ovenfor kan være like aktuelle.*

13.2.4 Bruker dere andre metoder som ikke er nevnt i foregående spørsmål? Svar fra alternativet annet (3.3)

1. Merking på grav / informasjon til fester

- *Ja, vi setter opp skilt med opplysning på at fester må kontakte kirkekontoret*
- *Setter opp skilt hvor vi ber om at fester kontakter kirkevergen.*
- *Setter pinne i plantefelt hvor fester bes ta kontakt med Kirkekontoret. Pinnene har fargekode for hva saken gjelder.*
- *Vi prøver med merking på graven om å ta kontakt med gravplassforvaltningen.*
- *Vi bruker fargekode og merker graver som enten mangler fester eller ikke er i forskriftsmessig stand, og ber pårørende ta kontakt.*
- *Merke graven med et bånd om vi har på rull som står kontakt info på.*
- *Merker av i app med bilder slik at adm. kan se hva som er galt når pårørende ringer.*
- *Setter på/ut lapp, om å ta kontakt.*

2. Direkte kontakt med fester

- *Ringer.*
- *Av og til telefonsamtale.*
- *Tar gjerne en personlig prat dersom det er mulig.*
- *Kan også ringe fester/gravansvarlig.*
- *Ringer eller sender e-post.*
- *Vi sender som regel e-post.*
- *E-post om vi har adressen.*
- *SMS med bilde sendes gravfester.*
- *Tek kontakt med fester og ved skifte av fester, sjekke at alt er i orden.*
- *Vi tar kontakt med fester etter å ha lagt ned gravminnet.*
- *Legger ned gravminne og ringer til festar.*
- *Har vi fester så ringer vi og legger ned gravminnet samtidig.*
- *Hvis fester/gravansvarlig ikke responderer innen avtalt tid sendes brev. Vi er samtidig behjelpelige med å finne håndverkere som kan utføre utbedringen.*

3. Brev / skriftlig informasjon

- *Brev / e-post*
- *Nyttar berre brevpост. Prøver å få ut brev i god tid før steinen eventuelt vert lagd ned.*
- *Etter hendelse i 2023 ble det sendt ut brev til alle festere om deres ansvar for gravminne.*
- *Det hender vi er trege med å sende brev, men vi prøver. Vi legger alltid ned om det er fare for at steinen kan gjøre skade.*

4. Legging av gravminne og tiltak

- *Legger ned gravminnet, også hender det at fester oppdager dette før vi får tatt kontakt. Men vi har også informert i vårt menighetsblad og kommuneblad, at slike ting blir gjort, hvis gravminner ikke er tilstrekkelig sikret eller at de er veldig skjeve. Fester gjør slike utbedringer selv også uten at vi har trengt og si ifra, nettopp fordi de har fått denne informasjonen på forhånd.*
- *Legger ned gravminnet, eller ringer. Alt etter hvor graverende det er.*
- *Ve mindre skeivhetar rettar me opp sjølv.*
- *Vi korrigerer litt underveis på noen som heller litt.*
- *Han som har gravplass-slåtten har ståande ordre om å leggja ned tydeleg veltefårlege gravminne og melda attende til kontoret.*
- *Vi sikret alle usikrede gravminner for noen år siden. Da ble det sendt varsel til gravminneier før vi sikret gravminnet, og fakturerte eier for jobben.*

5. Generell informasjon og annonsering

- *Vi har av og til artikkel i menighetsbladet der vi informerer om reglene for sikring av gravminner. Har også hatt avisoppslag om det.*
- *Annonsering i lokalt blad om graveiers plikt.*

6. Årlig dugnad og frivillig innsats

- *Vi har en årlig sjekk på dugnad der frivillige i samarbeid med ansatte retter opp gravminner som er påvirket av tele og varsler om gravminner som er i risikozonen.*

13.2.5 Hva slags tjenester tilbyr dere på gravplassen? Spørsmålet gjelder kun tjenester knyttet til selve gravminne – svar på alternativet annet. (3.8)

1. Fjerning og sletting av gravminner

- *Fjerner gravminner fra slettede graver*
- *Fjerning av gravminne*
- *Tar ned gravminner*

- *Fjerning / destruering av gravminner*
- *Sletter gamle gratis når pårørende ikke tar vare på det selv.*
- *Sletting av gravminner*
- *Fjerne gamle gravminner fra graver som er slettet.*
- *Kostnadsfri fjerning/oppdydding og deponering ved avslutta feste*
- *bidrar til å fjerne gravminner på slettede gravsteder*
- *Lite brukt ordning, har noen fjerninger av gravminner fra slettede graver.*

2. Gjenbruk og salg av gamle gravminner

- *Vi ønsker å starte salg av gamle gravminner for gjenbruk, men har ikke kommet i gang enda.*
- *Ved forespørsel gir vi bort gamle gravminner til gjenbruk – men vi annonserer ikke med det og de fleste blir knust*
- *Vi gir bort steiner for gjenbruk eller til leirskole om de trenger stein, men det blir etter forespørsel.*
- *Selger gravminner for gjenbruk*
- *Sel gamle gravminner som er nedslipt*
- *Ønsker å opprette ordning for gjenbruk av gravminner når vi skal gå i gang med fjerning av flere eldre gravminner.*

3. Oppretting og sikring av gravminner

- *Oppretting via eksternt firma.*
- *Oppretting i spesielle tilfeller.*
- *Sporadisk retter vi opp gravminner mot betaling, dersom fester av helsemessige årsaker søker om det.*
- *En sjelden gang behjelpelig med oppretting sammen med eiere av gravminner.*
- *Vi har ikke noen faste tilbud. Enkelte ganger hjelper vi med oppretting av gravminner, hvis etterlatte bor langt unna og er redde for at steinen faller. Så gjør nok krkegårdsarb noen ganger oppretting på eget initiativ.*
- *Oppretting ved enkle behov. Større vedlikehold må eier gjøre selv eller ta kontakt med steinleverandør.*
- *Justeringer av gravminnet.*
- *Sikring*
- *Bolting av gravminner.*

4. Montering og formidling av tjenester

- *Vi monterer egentlig ikke gravminner, men har likevel gjort det for et firma fra Nord-Norge. 1 gravminne pr år ca.*

- *Vi monterer normalt ikke gravminner, men gjør det unntaksvis ved henvendelse.*
- *Når det gjelder montering, oppretting, nedsliping og namnepåføring, so har vi avtale med lokale bedrifter*
- *Steinindustri utfører slikt arbeid*
- *Kirketjener påtar seg formidling og oppføring av gravminner utenom jobben som kirketjener, men fra eget foretak*
- *Ikke av fast ansatt gpa men graver på kontrakt*
- *Samarbeid med skrifthoggar for utføring av dei tenestene vi sjølv ikkje kan følgje opp.*
- *Ingen direkte tjeneste, men formidling av det meste over til skrifthugger på rundtur.*
- *Henviser til firma som kan yte tjenester*
- *Vi gjør kun disse tjenestene for noen som har stellavtale, ellers så har vi dessverre ikke ressurser til dette lenger. Hadde det før*
- *Vi godkjenner utforming, sørger for riktig plassering og formidler kontakt med håndverkere for oppføring.*
- *Vi tar imot bestillinger, hjelper med å fylle ut skjema og sender det til Steinbyrå for de pårørende.*

5. Rengjøring og vask

- *Vask*
- *Vask av gravminner*
- *Rengjøring av gravminner*

13.2.6 Yter dere andre tjenester som ikke er nevnt i foregående spørsmål? - Svar fra alternativet annet (3.9)

1. Nei / Ikke i tjenestetilbud

- *Nei x 51*

2. Gravstell og stellavtaler

- *Stell av graver*
- *Gravstell*
- *Blomsterrstell*
- *Stell av gravbed*
- *Gravstell*
- *Gravstell*
- *avtaler om gravstell*

- *Gravstell blommar*
- *Stell ved gravminne*
- *Planting på grav - legater*
- *Blomsterstell og bolting av gravminner*
- *Stellavtaler på sommerstell av graver.*
- *Noen stellavtaler ytes så lenge det er penger, men vi tar ikke på oss nye. Ellers så lite som mulig pga kapasitet.*

3. Fjerning, sletting og destruksjon av gravminner

- *Fjerner og sletter gravminner som er slettet /gått ut . Avtalt med fester.*
- *Ved sletting av grav tek vi kostnad med fjerning/opprydding og knusing*
- *Vi tar bort gamle gravminner og kjører de til knuseverk.*
- *Ja sletting*
- *Om festar gravminnet fjerna og destruert straks, så tilbyr me det - mot betaling.*

4. Oppretting og sikring

- *Vi retter opp gravstøtter som har veltet grunnet dårlig grunnforholdet. DE vi monterer har livstid garanti.*
- *Tilfeldige oppretting av gravminner – gjerne i forbindelse med nytt gravsted i nærheten blir utført av kirkegårdspersonell hvis de har anledning, men ikke noe fast ordning*
- *Justerer litt dersom det heller litt etter vinteren.*
- *Tidlegare tilbydde vi oppretting og bolting.*
- *Sikring av gravminner*
- *Bolting av gravstein som treng det*
- *Gjør noe helt enkel oppretting gratis*
- *Bedømmes ved forespørsel*

5. Veiledning og formidling

- *Veiledning til fester og gravminneleverandør*
- *Formidle kontakt til aktører som utfører arbeid med gravminner*
- *Informerer bare om aktuelle eksterne tjenesteytere*

6. Diverse ytelser / tjenestetilbud

- *Å erstatte bed med plen framom gravstein.*
- *salg av beplantning, men det er ved siden av gravminnet*

- *Ingen fakturert, men yter service når det er kapasitet til det.*
- *Ved ny gravlegging i eksisterende grav erstatter vi sokkelen på graver som er berørt, dersom de ikke er i forskriftsmessig stand. Det samme gjelder i prosjekt.*
- *"Gravferdshjelp: Lager dødsannonse - sender til avisa, trykker hefter, hjelper med alt i seremonien, tar inn kista, pynter med blomar - setter dei opp. (gravferdsbyrå er ikkje tilstades under seremoni i kyrkje/ved grav.)
Rigger til minnesamvær på bedehuset; serverer, vasker opp, rydder."*
- *Se over*

13.2.7 Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne? Svar på alternativet annet. (4.1.)

1. Menighetsblad / kyrkjeblad / lokalavis

- *Menighetsblad*
- *Påminnelse i menighetsbladet.*
- *Med jevne mellomrom - Menighetsbladet*
- *Jevnlig informasjon i menighetsbladet*
- *Kyrkjeblad en gang i blant*
- *Lokalavis, kyrkjelydsbladet*
- *Menighetsblad, for generell info til interessenter for graver uten registrert fester*
- *I infoblad/menighetsblad/kommuneinfo som er felles med menighetsblad, nettside, facebook*

2. Nettside / digital informasjon

- *Hjemmeside opprettes i mai mnd i år- der vil slik informasjon bli lagt lagt*
- *I vedtekter på nettsida*
- *Kommunens nettside lenker til gravplass.no/Bergen*
- *Informasjon på soknerådet sin nettside.*
- *Har nettopp fått godkjent nye gravplassvedtekter, disse blir annonsert på kommunens nettside. I tillegg planlegges en bedre tilgang til informasjon for Gravplassmyndigheten på kommunens nettside.*
- *Brev og informasjon på Facebook. Tett dialog med grendelag som kan spreie informasjon. I dialog med kommunen for å få ut informasjon på nettsida deira.*

3. Vedtekter og skjema

- *Har ikke hatt rutine på dette. Men skal få det på plass. Det er informasjon i vedtektene.*
- *Søknadsskjema frå gravsteinsleverandør inneheld opplysingar om krav og ansvar*

4. Direkte informasjon / brev / epost / veiledning

- *Pr epost*
- *Det sendes brev til fester.*
- *Informasjon når graven tas i bruk.*
- *Veiledning fra Kirketjener*
- *Informasjon blir bare gitt ved direkte henvendelse fra graveier.*
- *Publikasjon hos byråene*
- *informasjon distribueres med hjelp fra lokale begravelsesbyråer*
- *Informasjon via gravferdsbyrå (lokalt byrå har godt over 90 % av begravelser i området)*

5. Manglende rutiner og forbedringsbehov

- *Der har vi en jobb å gjøre, dette er nok ikke godt nok kommunisert noe sted*
- *Dårlige rutiner for informasjon om dette*
- *Vi har vært litt dårlige på kommunikasjon der, planlegger å få opp et infoskriv på gravplassen*
- *Jobber for tiden med nye plakater for å informere bedre på gravplassene om regler og ansvar.*
- *Informasjon om festers ansvar bør bli bedre, her må vi gjøre felles tiltak på KA nivå.*
- *ingen info*

6. Spesielle forhold / fritak / historikk

- *Vi har, pga spesielle grunnforhold med svært høyt innhold av hvitsand og dermed svært lang nedbrytningstid valgt å ikke innføre festeavgift. Dette innebærer også at festeansvar i mange tilfeller blir svært foreldet.*

Punkt 5.4 Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig? Svar på alternativet annet.

Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig? Svar på alternativet annet.

Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig? Svar på alternativet annet.

13.2.8 Hvis nei, i hvilke situasjoner opplever dere at samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig? Svar på alternativet annet (5.4)

1. Manglende godkjenning / brudd på forskrifter

- *Leverer og setter opp gravminner som ikke er i tråd med lokal forskrift, og sender ikke inn godkjenning, setter bare opp*
- *Gravminner vert montert utan at det er søkt om godkjenning.*

- *Manglende søknader og mangelfulle søknader. Gravminnesøknadens godkjennings betingelser overholdes ikke*

2. Dårlig kommunikasjon ansatte på gravplassen:

- *For mange som ikke kommuniserer med kyrkjegardsarbeider ved ankomst for montering.*
- *Ingen dialog*
- *Vi savner at de informerer om at de kommer og setter opp gravminnet.*

3. Feil plassering og informasjon

- *De setter opp steiner uten anvisning av plassering*
- *Ved påføring av flere navn får vi ingen beskjed. Dermed kan navn stå på to steder*

4. Kvalitet og yrkesutøvelse

- *Ofte er det leverandører uten lokal tilknytning eller kunnskap. Og det er lite "yrkesstolthet".*
- *Flere leverandører jukser når de monterer. Så bikker gravminnet framover eller bakover, og så skylder de på telehiv osv.*

13.2.9 Tilbakemeldinger på temaet som spørsmålene ikke har berørt (6.1)

- **1. Roller og erfaring**
- Som ny kirkeverge er det vanskelig å gi gode svar på denne undersøkelsen, men svar gitt etter beste evne.
- Jeg er relativt ny i jobben, og har derfor ikke full oversikt over alt enda. Svarene kan bære preg av det.
- Mine svar preges av at jeg er konstituert kirkeverge de siste 7 måneder.
- Jeg har ikke vært lenge nok i jobben til å kunne svare veldig godt på undersøkelsen.
- Har kun vært ansatt i jobben i 1,5 år, så svarer kun ut fra det jeg vet om.

- **2. Forskrifter og regelverk**

- Om forskriftene er dekkende nok - det er jo sammen med vedtektene.
- Skal forskriftene dekke mer vil det erstatte vedtektene, som kan variere rundt om, så om det er ønskelig vet vi ikke.
- Har inntrykk av at standardkravene i § 24 kan justeres Gravminner over 60 cm høyde: 20 cm lang bolter og 14 mm. tykke rustfrie bolter. Fundamentene kan i tillegg vært 5 cm breiere.

- Det er krav til størrelse på sokkel, men ikke til behovet for a sokkel skal stå på 10 cm singel 2/4 evt 4/8 eller annen drenerende masse, samt 5 cm rundt fundament.
- Spørsmål 5.2 er ikke relevant. Jeg måtte jo svare og satt kryss for tilfredsstillende.
- § 24 pålegger at "fundamentet SKAL i bunnen ha en anleggsflate som er dobbelt så bred som gravminnets tykkelse".
- Dette regelverket passer derfor ikke til gravminner i tre, svart stål, rustfritt stål, glassfiber og andre materialer som eg sjølv har godkjent.
- Dette bør bli endret slik at vi kan gi pålegg som større.
- Sokkelen skal i dag være 20 % av høgda. Denne burde være meir, minimum 30 %.
- Saknar sentral forskrift og beskrivelse med krav til type underlag (singel-sand- styropor) under og rundt sokkel.
- Lovverket er for utydelig på dette med festerløse graver.

• **3. Søknader og godkjenning**

- Det er gjennomgående at få leverandører av gravminner søker i forkant.
- Vi opplever dessverre at gravminneleverandører monterer gravminner utan å søkje om godkjenning hjå oss.
- Ikke alle gravminneleverandører som søker på forhånd.
- De som selger gravminne bør ved salg vedlegge informasjon om ansvaret dette medfører.
- Gravminne leverandørene har blitt flinkere til å søke om godkjenning.
- Vi er svært strenge på søknadar, men opplever stor skilnad mellom aktørane.

• **4. Montering og tekniske forhold**

- Alt arbeid med montering, oppretting osv. vert utført av oss.
- Eksterne aktørar har kun adgang til å løfte gravminne av sokkel for å utføre vedlikehald, ny inngravering osv.
- Det kan virke som det er blitt en slags standard at sokkel monteres 3–5 cm over bakkenivå.
- Dette kan dette løses ved å sette krav til å øke dybden på sokkelen slik at den kommer tilstrekkelig nedi.
- Disse 100 gravstøttene står 100 % rett nå etter 14 år.
- Det har med monteringen å gjøre.
- Noen gamle gravminner har for smal sokkel og blir lett skjeve.
- Gravminner som er godkjent etter maksimummålene i gravplassforskriften blir ikke godt nok sikret.

- Det bør være krav om gjennom boring av sokkel, og med rustfrie bolter som går 50 cm ned i jorden med mothaker.
 - Vi demonterte/remonterte 100 gravstøtter på en kirkegård i Velfjord.
 - Gravminner vert montert kort tid etter gravferd, og ikkje ventar til 6 måneder slik forskrifta seier.
 - Grunnen/jorden må få “satt seg” rundt sokkel før man vet stabiliteten.
 - Generelt tykkjer eg det ser ut til at det skal for lite til før eit gravminne kan skubbast over ende.
-

• **5. Kapasitet og ressursutfordringer**

- Vi har kapasitetsutfordringer med å få fjernet sletta gravminner fortløpende.
 - Vi har generelt ikkje kapasitet til å sjekke gravminner osv.
 - Vi har ikkje kapasitet til å tilby oppretting og bolting lenger.
 - Det oppleves som tidkrevende å få tak i mange av festerne da vi mangler fullstendig fødsels og personnummer på dem.
-

• **6. Festere og ansvar**

- Det er fortsatt mange som ikkje vet hvilket ansvar som ligger til en fester.
 - Når det ikkje vert registrert nye festarar ved dødsfall, set vi ned skilt.
 - Etter eit år tek vi ned viss ingen har meldt seg.
 - At begravelsesbyråa får opplysningsplikt til å informere om at dei etterlatte står fritt til å velge gravminne frå andre.
-

• **7. Digitale systemer og oppfølging**

- Komme raskere frem til digitale kart.
 - Har ønsket meg en mulighet for å registrere forskjellige avvik i direkte i appen til programvareleverandøren Ecclesia.
-

• **8. Festerløse og gamle gravminner**

- Vi forventer reduksjon pga systematisk gravminnekontroll fom 2023.
 - Flere tusen (5–6000) gravminner i Senja er ikkje verneverdige, gravene har ikkje festere, og ingen bryr seg om dem.
 - Folk reiser dem bare opp igjen, og vi må begynne på nytt.
 - Nå sommeren 2025 sendes disse til destruering.
-

- **9. Samarbeid med leverandører og byrå**
- Vi har to lokale gravminneleverandører, de krever vi ikke søknad fra.
- Har ett lokalt firma som tilbyr tjenester for montering, oppretting og sikring av gravminner.
- Opplever en økende grad av bestilling av gravminner pr. nett.
- Vi har ikke begravellesbyrå i vår kommune, men har et godt samarbeid med 2 byråer fra nabokommunen.

13.3 Tabeller

Tabell 1 Geografisk representativitet pr. fylke.....	8
Tabell 2 Representativitet i forhold til størrelse på kommunen.....	9
Tabell 3 Årsaker til at gravminner veltet pr. fylke.....	14
Tabell 4 Om sammenheng mellom gravminner som velter og vær fenomener som opptrer hyppigere	22
Tabell 5 Antall pålegg gitt pr. fylke	25
Tabell 6 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret – fordelt pr. fylke	31
Tabell 7 Kontrollerer dere oppsetting av nye gravminner – fordelt pr. kommunestørrelse	38
Tabell 8 De 4 vanligste tjenestene som tilbys pr. fylke	46
Tabell 9 Tjenester som tilbys på gravplassene – fordelt pr. fylke	47
Tabell 10 Tjenester som tilbys på gravplassene – fordelt pr. kommunestørrelse	48
Tabell 11 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes) – fordelt pr. fylke.....	51
Tabell 12 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes) – fordelt pr. kommunestørrelse	52
Tabell 13 Kanaler gravplassmyndigheten bruker for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne – fordelt på fylker.....	54
Tabell 14 Hvilke kanaler bruker gravplassmyndigheten for å kommunisere til fester og gravansvarlig om ansvaret for gravminne? Fordelt på kommunestørrelser.	55
Tabell 15 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på bolter brukt på gamle gravminner – fordelt pr. fylke.....	57
Tabell 16 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på soklene som er brukt på gamle gravminner – fordelt på fylker	60
Tabell 17 Opplever du dialogen med gravminneleverandørene som god – fordelt på fylker.....	63
Tabell 18 Hvis nei, situasjoner der samarbeidet med gravminneleverandøren er vanskelig – fordelt på fylker	66
Tabell 19 Har du de siste fem årene nektet en gravminneleverandør å levere tjenester på gravplassene – fordelt på fylker ..	68
Tabell 20 Pris private leverandører tar for å rette opp et gravminne	70

13.4 Figurer

Figur 1 Antall besvarelser i forhold til faktisk antall kommuner i hver gruppe	9
Figur 2 Gravminner som har velte siste 4 år – pr. fylke	11

Figur 3 Gravminner som har velte siste 4 år - pr. kommunegruppe.....	12
Figur 4 Årsaker til at gravminner veltet.....	13
Figur 5 Årsaker til velting for kommuner under 2500 innbyggere	15
Figur 6 Årsaker til velting for kommuner mellom 2500-4999 innbyggere.....	15
Figur 7 Årsaker til velting for kommuner mellom 5000-9999 innbyggere.....	16
Figur 8 Årsaker til velting for kommuner mellom 10000-19999 innbyggere.....	16
Figur 9 Årsaker til velting for kommuner mellom 20000-49999 innbyggere.....	17
Figur 10 Årsaker til velting for kommuner over 50000 innbyggere.....	17
Figur 11 Gravminner som endrer seg etter årstidene	20
Figur 12 Velter gravminner oftere de siste 5 årene sammenliknet med tidligere år svar pr. fylke.....	21
Figur 14 Pålegg til gravminneier om å bringe gravminne i overensstemmelse med lov og forskrift pr. fylke.....	23
Figur 15 Pålegg til gravminneier om å bringe gravminne i overensstemmelse med lov og forskrift pr. kommunestørrelse ..	24
Figur 17 Ansvarfordeling i henhold til gravplassforskriften pr. fylke	26
Figur 18 Ansvarfordeling i henhold til gravplassforskriften pr. kommunestørrelse.....	27
Figur 19 Stiller gravplassforskriften tilstrekkelige regler om gravminner for å hindre at de kan gjøre skade – svar pr. fylke..	28
Figur 20 Stiller gravplassforskriften tilstrekkelige regler om gravminner for å hindre at de kan gjøre skade – svar pr. kommunestørrelse.....	29
Figur 21 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret – fordelt pr. fylke.....	30
Figur 22 Hvor ofte blir det sjekket om gravminnene er forsvarlig sikret – fordelt pr. kommunestørrelse.....	32
Figur 23 Handlinger som gjøres når det oppdages et gravminne som ikke er korrekt sikret – svar for hele landet	33
Figur 24 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse – fordelt pr. fylke.....	34
Figur 25 Hva gjør dere når dere oppdager et gravminner som ikke er korrekt sikret, men som ikke utgjør en umiddelbar og akutt fare for liv og helse – fordelt pr. kommunestørrelse.....	35
Figur 26 Kontrollerer dere oppsetting av nye gravminner – fordelt pr. fylke	37
Figur 27 Er det lett å kontrollere monteringen og stabiliteten – fordelt pr. fylke.....	39
Figur 28 Er det lett å kontrollere monteringen og stabiliteten – fordelt pr. kommunestørrelse.....	40
Figur 29 Har dere en skriftlig godkjenningsordning for oppsetting av nye gravminner –fordelt pr. fylke	41
Figur 30 Har dere en skriftlig godkjenningsordning for oppsetting av nye gravminner –fordelt pr. kommunestørrelse	42
Figur 31 Tar dere betalt for kontroll av oppsetting av gravminner – svar fordelt pr. fylke	43
Figur 32 Tar dere betalt for kontroll av oppsetting av gravminner – fordelt pr. kommunestørrelse.....	44
Figur 33 Tjenester som tilbys på gravplassene.....	45
Figur 35 De 4 vanligste tjenestene som tilbys pr. kommunestørrelse	47
Figur 36 Fylker der gravminner fjernes når festeavtalen opphører – Ja svar	50
Figur 37 31 Blir gravminner fjernet når festeavtalen opphører (spørsmålet gjelder ikke gravminner som skal vernes) – fordelt pr. kommunestørrelse (kun JA og NEI svar).....	52
Figur 38 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på bolter brukt på gamle gravminner – fordelt pr. kommunestørrelse	57
Figur 39 Kvalitet på sokler - sammenslåtte svar på god og tilfredsstillende	59
Figur 40 Hvordan opplever dere den generelle kvaliteten på soklene som er brukt på gamle gravminner – fordelt på kommunestørrelse.....	61
Figur 41 Opplever du dialogen med gravminneleverandørene som god – fordelt på kommunestørrelse	64
Figur 42 Situasjoner der samarbeidet med gravminneleverandører er vanskelig	65

Figur 43 Har du de siste fem årene nektet en gravminneleverandør å levere tjenester på gravplassene – fordelt på kommunestørrelse.....	69
Figur 44 Montering av andre sokkeltyper- fordelt pr. fylke.....	72
Figur 45 Montering av andre sokkeltyper- fordelt pr. kommunestørrelse.....	73

2025